

Informe SAM

2011

Edició en català

La seguretat
alimentària
als mitjans
de comunicació

Generalitat de Catalunya
**Agència de Salut Pública
de Catalunya**

OCC
OBSERVATORI DE LA
COMUNICACIÓ CIENTÍFICA

Presentació

L'Informe SAM (Seguretat Alimentària als Mitjans de Comunicació) és el resultat de la monitorització i anàlisi anual de la cobertura periodística que han rebut les qüestions de seguretat alimentària a la premsa catalana i a la televisió, i té com a objectiu conèixer amb profunditat la informació que arriba a la societat sobre aquesta qüestió, així com reflexionar sobre com s'ha abordat i el paper que els mitjans de comunicació duen a terme en la percepció pública de la seguretat alimentària.

L'estudi forma part del conjunt d'activitats que duu a terme la Plataforma SAM, que impulsen de manera conjunta l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària (ACSA) i l'Observatori de la Comunicació Científica de la Universitat Pompeu Fabra (OCC-UPF). Aquesta iniciativa va ser creada l'any 2007 per tal de contribuir a millorar la informació que rep el ciutadà en qüestions de seguretat alimentària i la seva capacitat de decisió, així com establir ponts de diàleg entre els comunicadors que informen sobre aquests temes i la resta dels actors que hi estan vinculats (científics, gestors i responsables de l'Administració, empreses del sector, organitzacions professionals, associacions de consumidors, ONG, etc.).

En aquesta nova edició, corresponent a l'anàlisi de l'any 2011, el sector agroalimentari continua tenint un pes rellevant i comprèn una àmplia varietat de temes: des de la crisi que afecta el sector agrari a Catalunya o la reforma de la política agrària comunitària (PAC), fins a l'empenta de la producció ecològica i de la venda sense intermediaris o el futur del mercat mundial de cereals. Els temes, però, que han rebut una cobertura més àmplia –i possiblement també han despertat un major interès social– han estat els episodis d'alerta relacionats amb la contaminació d'aliments, –com la detecció de dioxines en pinsos, la presència de mercuri en algunes espècies de peixos o la suposada implicació d'una partida de cogombres procedents d'Espanya en un brot infecció d'*Escherichia coli* a Alemanya– i els que fan referència a les conseqüències de l'actual crisi econòmica, que ha provocat la disminució del poder adquisitiu de moltes famílies i l'organització de campanyes de solidaritat per recaptar aliments.

Malgrat que el gruix de l'INFORME és l'anàlisi focalitzat en la premsa, en aquesta edició s'ha inclòs, com hem fet en d'altres ocasions, l'anàlisi a la televisió d'un episodi d'alerta alimentària, ja que és un mitjà que té una influència notable entre la població. El cas escollit ha estat la crisi de l'*E. coli* a Alemanya, que va rebre una àmplia cobertura mediàtica durant el 2011 i evidencia moltes de les dificultats que es plantegen en aquests casos, així com la importància de dur a terme una bona estratègia de comunicació per evitar que es generi una situació d'alarma injustificada o que es produeixin d'altres conseqüències no desitjades, com va ser el cas.

Esperem, doncs, que aquesta nova edició sigui útil per aprendre de l'experiència i extreure algunes recomanacions que ens ajudin a continuar avançant en la millora de la comunicació social de la seguretat alimentària, una tasca sens dubte complexa, que implica una gran responsabilitat, i que ens interessa a tots, tant des del punt de vista professional com personal, com a ciutadans.

Alfons Vilarrasa
Director de l'ACSA

Vladimir de Semir
Director de l'OCC

Sumari

1. Introducció	5
1.1. Temes més freqüents	6
1.2. Material i mètodes	7
2. Resultats generals	8
2.1. Descripció general	8
2.1.1. Anàlisi quantitativa	8
2.1.2. Suplements i informació diària	11
2.1.3. Portades	12
2.1.4. Redactors	15
2.1.5. Gèneres periodístics: informació, interpretació i opinió	16
2.1.6. Les fonts d'informació	20
2.2. Els temes	26
2.2.1. Tòpics periodístics destacats	26
2.2.2. Les notícies de l'any	29
2.3. L'enfocament de la notícia	42
2.4. Tractament del risc	44
3. Anàlisi de casos	48
3.1. La crisi de l' <i>E. coli</i> a Alemanya	48
3.2. L'informe OCU sobre la qualitat de la llet	61
3.3. Contaminació i aliments	65
4. Conclusions	71

1 Introducció

L'Informe de la seguretat alimentària als mitjans de comunicació o Informe SAM és una anàlisi anual de la cobertura periodística sobre temes relacionats amb la seguretat alimentària. El primer informe SAM es va realitzar l'any 2007 amb l'objectiu d'analitzar la informació que arriba a la ciutadania sobre seguretat alimentària a través de la premsa escrita, ja que els mitjans de comunicació contribueixen a crear, modificar o reforçar actituds i comportaments entorn als aliments i els hàbits alimentaris. Ara, en l'informe que us presentem, recollim les peces informatives que tracten sobre seguretat alimentària i analitzem l'objectivitat i la intencionalitat de la informació, com es transmet el risc, l'ètica i les bones pràctiques professionals, els actors que hi intervenen, etc.; és a dir, l'objectiu és fer una valoració objectiva de l'actualitat vers la seguretat alimentària.

Però, què entenem per seguretat alimentària? Els anglosaxons tenen dos termes per definir seguretat alimentària: *food safety* i *food security*. *Food safety* es refereix a la innocuïtat dels aliments, és a dir, a la garantia de la seva salubritat per al consumidor; en canvi, *food security* designa la disponibilitat d'aliments en quantitats suficients. En català i en castellà ambdós termes, *innocuïtat* i *accés als aliments*, estan englobats en la definició de seguretat alimentària.

En l'Informe SAM s'analitza la informació sobre seguretat alimentària mitjançant la monitorització i el recull de notícies de premsa en una mostra representativa de Catalunya constituïda per set diaris: *El País* (edició de Catalunya), *La Vanguardia*, *El Punt* (edició de Girona), *Segre*, *Diari de Tarragona*, *20 Minutos* i *ADN* (edició de Barcelona, en ambdós casos). Malgrat que el gruix de l'INFORME és l'anàlisi focalitzada en la premsa, en edicions anteriors hem inclòs l'anàlisi a la televisió d'algun cas relacionat amb seguretat alimentària gràcies a la col·laboració del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC). Aquesta anàlisi per-

met ampliar la informació de com es transmet una notícia tenint en compte imatges, temps, missatges, espais, etc., en un mitjà que té una influència notable en la població, com revelen les dades publicades a la quarta onada del Baròmetre de la Comunicació i la Cultura de Catalunya (BCC).

En aquesta edició de l'INFORME s'ha analitzat a la televisió l'anomenada "crisi dels cogombres", que ha estat un dels episodis d'alerta alimentària que ha tingut més cobertura mediàtica a Espanya durant el 2011, arran de la presumpta implicació d'aquesta hortalissa en un brot greu d'*Escherichia coli* (*E. coli*) a Alemanya, que després va resultar ser falsa. Malgrat això, la crisi -que va ser conseqüència d'una mala política de comunicació-, va tenir importants repercussions econòmiques per al sector hortícola i d'arbres fruiters espanyol, i també va provocar canvis en els hàbits de consum de la població. Un fet que demostra la importància que té una bona estratègia de comunicació en situacions d'alerta alimentària, per tal d'evitar danys col·laterals i la pèrdua de confiança del consumidor en la seguretat alimentària i les entitats encarregades de garantir-la. La inclusió de la televisió en l'anàlisi permet ampliar la reflexió entorn als missatges relacionats amb la seguretat alimentària que ens arriben a través dels mitjans de comunicació i determinar quins són els errors més freqüents que es produeixen i les dificultats que es plantegen en aquests casos, amb la intenció d'exposar-los per tal que es puguin corregir i trobar solucions per millorar la informació que finalment arriba a la població.

1.1 Temes més freqüents

Per tal de situar el concepte de seguretat alimentària, en la figura 1.1 podem observar quins van ser els temes més freqüents en els textos informatius recollits. La mida de les paraules correspon a la seva freqüència d'aparició a la premsa.

La majoria dels tòpics periodístics més freqüents coincideixen amb els descrits a l'INFORME SAM 2010, però aquest any destaca la introducció d'un de nou, que, a més, ocupa la segona posició: la contaminació dels aliments. Aquest fet s'explica pel notable increment de registres que recull l'INFORME entorn a episodis d'alerta provocats per la ingesta d'aliments en mal estat -com el brot d'*E. coli* a Alemanya- o informacions relacionades amb la contaminació d'alguns aliments o productes destinats a l'alimentació animal, com la presència de dioxines en pinsos o de mercuri en algunes espècies de peixos, per exemple.

Pel que fa a "crisi alimentària", es tracta d'un tòpic molt genèric, que, en aquest cas, inclou sobretot textos relacionats amb la *food security*, és a dir, amb la disponibilitat d'aliments en quantitats suficients. La majoria fan referència a situacions declarades de fam en països del Tercer Món, com la greu sequera que va afectar la banya d'Àfrica durant l'estiu del 2011; però també s'han inclòs sota aquest tòpic textos que fan referència a la demanda creixent d'aliments a entitats caritatives a causa de la crisi econòmica. Aquests dos fets expliquen el creixement que ha experimentat enguany. De totes maneres, els tòpics més freqüents s'analitzen en el punt 2.2 d'aquest informe. Aquesta llista, doncs, només mostra una aproximació general dels temes més destacats en la premsa catalana relacionats amb l'alimentació durant l'any 2011.

Figura 1.1. Tòpics periodístics més freqüents durant l'any 2011 en els textos informatius sobre seguretat alimentària

1.2. Material i mètodes

Selecció de diaris

Segons la primera onada del Baròmetre de la Comunicació i la Cultura (BCC) del 2012, publicada el 30 de març del 2012, el 43,1% de la població catalana major de 14 anys contesta afirmativament la pregunta “Va llegir o fullejar ahir algun diari?”, un percentatge que suposa un lleuger increment, d'un 1,4%, respecte al darrer any. Per tant, la premsa continua sent una de les principals fonts d'informació dels ciutadans de Catalunya.

La mostra de set diaris escollida per fer aquest informe és una selecció representativa de les diferents realitats periodístiques i geogràfiques: *El País* (edició de Catalunya), un diari de gran tirada i difusió d'abast estatal; *La Vanguardia*, un de gran difusió a Catalunya; *El Punt* (edició de Girona), *Segre* i *Diari de Tarragona*, tres diaris que donen veu a diferents àmbits territorials catalans; i, finalment, *20 Minutos* i *ADN* (edició de Barcelona, en ambdós casos), dos diaris gratuïts

d'àmplia difusió. En relació amb la tirada, en tenim representació dels de llarga tirada i dels de tirada mitjana o curta. Respecte a l'abast territorial en trobem un d'estatal, un d'autonòmic i diferents diaris representatius de les diferents comarques. La inclusió de diaris gratuïts i de pagament, així com de diferents línies editorials (o colors polítics) garanteix una visió del que lleixen diàriament a Catalunya diferents públics.

En la taula 1.1 podem observar la fitxa tècnica dels diaris monitoritzats durant l'any 2011 i el nombre de textos inclosos en l'INFORME SAM 2011. Els textos es recullen en una base de dades utilitzant el programa File Maker (vegeu la figura 1.1) i després s'analitzen amb el programa Excel. Cada registre és una peça informativa i inclou un total de 58 variables o camps que permeten recollir la informació de cada notícia sobre el contingut temàtic del text, la seva ubicació al diari, les fonts d'informació utilitzades, si es tracta o no explícitament del risc, quin tipus d'enfocament es dona de la notícia, etc.

Taula 1.1. Diaris monitoritzats i textos inclosos a l'Informe SAM 2011

Fitxa tècnica	
Període analitzat	De l'1-1-2011 al 31-12-2011
Diaris revisats	<i>El País</i> <i>La Vanguardia</i> <i>El Punt</i> <i>Segre</i> <i>Diari de Tarragona</i> <i>20 minutos</i> <i>ADN</i>
Nombre de diaris revisats	2.165
Nombre de textos sobre seguretat alimentària	2.844

Figura 1.2. Model de registre per a la recollida de dades

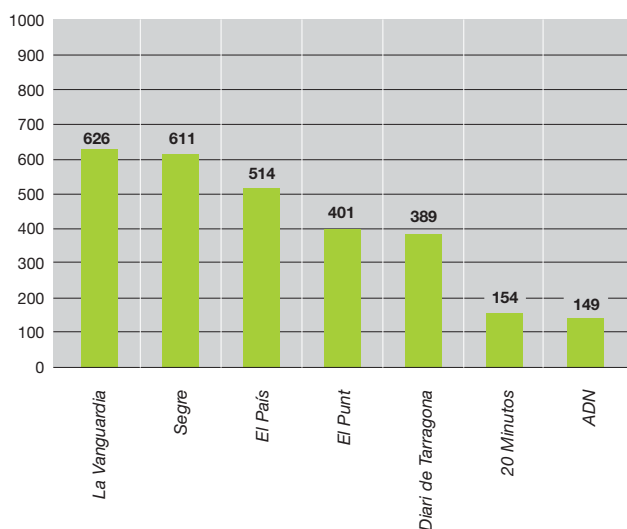
2 Resultats generals

2.1. Descripció general

2.1.1. Anàlisi quantitativa

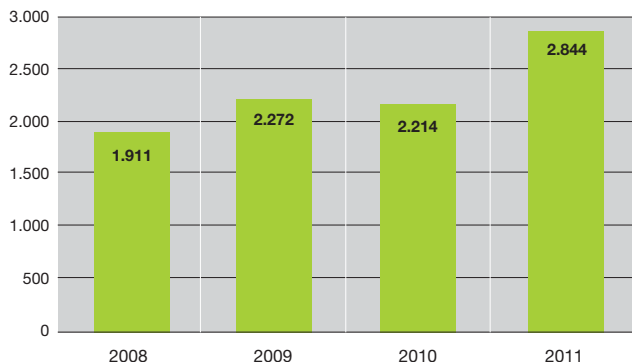
L'any 2011 s'ha publicat un total de 2.844 textos sobre temes de seguretat alimentària en els set diaris analitzats, un nombre que suposa un increment significatiu respecte a l'any anterior, en què se'n van publicar 2.214. Per nombre de textos publicats, el diari *La Vanguardia* es situa al capdavant, amb 626 registres, i supera, per primer cop, el *Segre*, que en els darrers dos anys havia liderat la mostra i enguany ocupa la segona posició, amb 611. El segueixen *El País*, amb 514; *El Punt*, amb 401; el *Diari de Tarragona*, amb 389; *20 Minutos*, amb 154; i *ADN*, amb 149 textos publicats.

Fig. 2.0. Nombre de textos sobre seguretat alimentària publicats a cada diari en el 2011

L'increment de registres d'aquest any s'explica per l'augment d'episodis d'alerta sanitària i altres esdeveniments d'abast internacional vinculats a la seguretat alimentària que es va produir al llarg del 2011, i que van rebre una àmplia cobertura per part dels mitjans, com ara la detecció de dioxines en pinsos destinats a l'alimentació animal a la UE; l'accident de la central nuclear de Fukushima (Japó), que va provocar la contaminació amb partícules radioactives de l'aigua i d'alguns aliments a la zona d'influència; l'escalada en el preu dels cereals; l'esclat del brot d'*E. coli* a Alemanya; la declaració oficial "d'estat de fam" a la banya d'Àfrica, i l'augment de les campanyes solidàries que van organitzar diverses entitats i ONG per recaptar aliments a causa de l'impacte de la crisi econòmica entre la població espanyola. Una altra diferència significativa respecte a l'any anterior és que el *Diari de Tarragona* passa d'ocupar la segona posició a la cinquena, tot i que manté un nombre de registres similar al de l'any anterior (398), mentre que *El Punt* passa de la cinquena posició a la quarta. En la figura 2.1 es pot observar el nombre de textos amb informació sobre seguretat alimentària recollits durant els quatre anys que el projecte SAM ha estat funcionant.

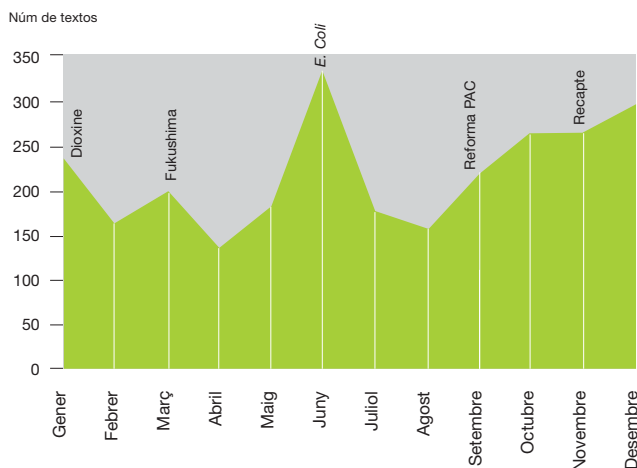
Fig. 2.1. Nombre de textos sobre seguretat alimentària publicats en els anys 2008-2011

• Distribució de textos en els mesos de l'any 2011

La mitjana de textos publicats cada mes pel conjunt de la mostra és de 237 registres, un resultat que suposa un increment significatiu respecte a l'any anterior (187,4). En la figura 2.2, on es pot observar el nombre de textos publicats per mesos, es pot apreciar l'impacte que van tenir als mitjans diversos episodis produïts al llarg del 2011, com la detecció de dioxines en pinsos destinats a l'alimentació animal a diferents països de la UE (gener); les revoltes a Algèria i d'altres països del nord d'Àfrica per l'escalada de preus dels cereals i d'altres aliments bàsics (febrer); l'accident de la central nuclear de Fukushima, que va provocar una fugida radioactiva que es va vessar a l'aigua del mar i va contaminar diversos aliments (març); l'esclat de la crisi de l'*E. coli* a Alemanya, a causa del consum d'aliments contaminats amb aquest bacteri; la reforma de la política agrària comunitària (PAC) (setembre i octubre), i l'allau de campanyes de solidaritat per recaptar aliments, que van culminar al mes de novembre. Al desembre, això no obstant, es manté el nombre de registres per la major proliferació de textos relacionats amb notícies gastronòmiques, propostes de menús per celebrar les festes, consells dietètics, l'augment en els preus d'alguns aliments, etc., que són habituals per aquestes dates, especialment en suplementos i alguns diaris regionals.

Fig. 2.2. Nombre de textos sobre seguretat alimentària publicats mensualment durant l'any 2011 en el conjunt de diaris que conformen la mostra d'anàlisi.

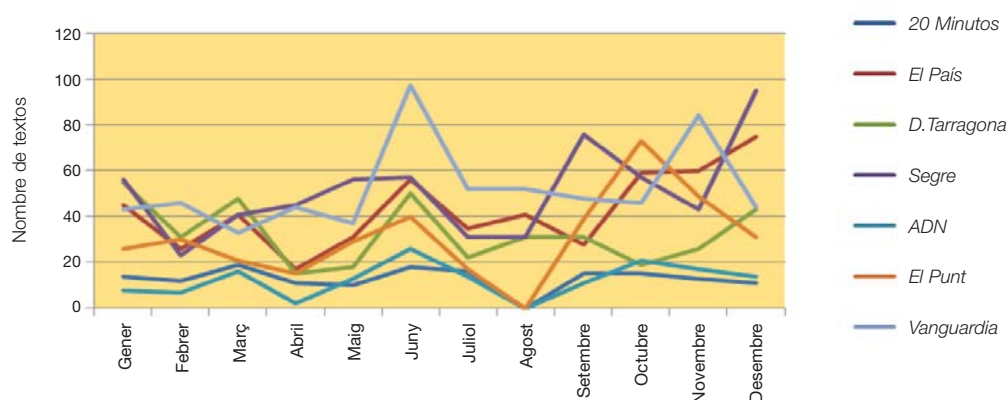
• Distribució de textos per diari en els mesos de l'any 2011

A la figura 2.3 s'observa l'evolució del nombre de textos sobre seguretat alimentària publicats per diari durant l'any 2011. El màxim nombre de textos per mes i per diari el trobem a *La Vanguardia*, amb 97 registres al mes de juny, per l'àmplia cobertura que va donar a la crisi de l'*E. coli* a Alemanya i les seves repercussions sobre el sector agrícola a Espanya, tot i que també, en aquest total, inclou articles sobre dietes (per la proximitat de l'estiu) i informació relacionada amb la polèmica que va generar l'informe sobre la qualitat de la llet elaborat per l'Organització de Consumidors i Usuaris (OCU), que analitzarem més endavant. *El País* i el *Segre* són, després de *La Vanguardia*, els que més registres van publicar sobre la crisi de l'*E. coli* a Alemanya, amb 56 i 57 textos respectivament. Per contra, el mínim de textos mensuals per diari es correspon amb *ADN* i *20 Minutos*, ja que cap d'aquests dos diaris publiquen exemplars durant el mes d'agost. Al gràfic també es pot apreciar la cobertura que el diari *Segre* va fer de les protestes dels agricultors catalans per la política agrària de la UE (setembre), i el pic de *La Vanguardia* al novembre per la visibilitat que va donar a la campanya solidària de recaptació promoguda pel Banc d'Aliments, així com temes relacionats amb into-

leràncies alimentàries (el cost afegit que suposa la cistella de la compra per als celíacs) i la gastronomia. Finalment, tant el diari *Segre* com *El País* presenten un nombre de registres més elevat a finals d'any que, en el cas del *Segre*, s'explica per la major visibilitat que dóna a la informació vinculada al sector agroalimentari català i altres temes més regionals (exportacions de productes catalans, reivindicacions sectorials, pujades en els preus d'alguns aliments, capacitat dels embas-

saments catalans, promoció d'alguns productes locals, etc.). I, en *El País*, per la major cobertura que ofereix sobre temes d'abast internacional (la desertificació i la desforestació a escala mundial, la pesca il·legal i la sobreexplotació dels caladors, la radioactivitat al mar del Japó arran de l'accident nuclear de la central de Fukushima, etc.) i relacionats amb la disminució de la renda agrària, l'impacte de la crisi econòmica, el Nadal i la cultura gastronòmica, en general.

Fig. 2.3. Evolució del nombre de textos sobre seguretat alimentària, per mes i per diari.

• Nombre de textos en relació amb l'extensió de cada diari

El nombre de textos en valor absolut que publica cada diari sobre seguretat alimentària és interessant, però també és fonamental analitzar el nombre de textos en relació amb l'extensió del diari per saber la importància relativa que es dóna als temes relacionats amb l'alimentació en cada diari. Els dos diaris de distribució gratuïta (*20 Minutos* i *ADN*) compten amb una mitjana de 20 pàgines per edició, mentre que els de caràcter local (*Diari de Tarragona*, *Segre* i *El Punt*) tenen una mitjana de 45 pàgines i els de més difusió (*El País* i *La Vanguardia*), una extensió estimada de 70 pàgines. Prenent aquestes dades com a referència, es pot elaborar una simulació per tal de veure quants textos sobre seguretat alimentària trobaríem al llarg d'un any si el diari en qüestió tingués 100 pàgines (taula 2.1).

El *Segre* és el diari amb més notícies sobre seguretat alimentària i també ho seria si tingués 100 pàgines, ja que habitualment és el que més espai hi dedica cada mes a temes vinculats al sector agroalimentari, que té un pes decisiu per a l'economia en el seu àmbit territorial d'influència. En segon lloc trobaríem *La Vanguardia*, que, a diferència de l'any anterior -en què va ocupar la penúltima posició en aquesta taula-, superaria en nombre de textos informatius al *Diari de Tarragona* i *El Punt*. No obstant això, aquests diaris són, en general, més prolífics en textos referents a seguretat alimentària degut al fet que tracten temes més propers a l'activitat local, molts d'ells relacionats amb el sector primari. El diari *20 Minutos* se situa en una cinquena posició, el que indica que, proporcionalment, les notícies vinculades a l'alimentació i la seguretat alimentària tenen una presència significativa en aquesta capçalera. Finalment, *El País* i l'*ADN* ocupen les

dues últimes posicions, el que revela que els temes vinculats a la seguretat alimentària no tenen, en general, una presència especialment destacada en el conjunt del diari segons aquest càlcul, a excepció de situacions de crisi o d'alerta puntuals, com es pot comprovar per la cobertura que ambdós han fet enguany d'aquests

temes. No obstant això, en les pàgines de suplement, *El País* tracta sovint temes relacionats amb l'alimentació i les innovacions en aquest àmbit, i fins i tot, al diari, recull les opinions de col·laboradors especialitzats, com Mikel López Iturriaga, autor del bloc "El comidista".

Taula. 2.1. Estimació del nombre de textos sobre seguretat alimentària per diari durant un any si les set capçaleres tinguessin 100 pàgines.

Capçalera	2008	2009	2010	2011	2008-2011
<i>Segre</i>	611	1.551	1.211	1.357	4.730
<i>El Punt</i>	586	817	609	891	2.903
<i>D.Tarragona</i>	344	688	886	864	2.782
<i>Vanguardia</i>	788	555	480	894	2.717
<i>20 Minutos</i>	345	600	975	770	2.690
<i>ADN</i>	635	450	465	745	2.295
<i>El País</i>	590	424	531	734	2.279

• Distribució dels textos en les seccions

Una secció és l'agrupació d'un conjunt de notícies que tenen relació entre si dins un diari. Exemples de seccions són: economia, esports, societat, etc. Les seccions més habituals on trobem les notícies relacionades amb seguretat alimentària durant l'any 2011 són, en primer lloc, economia, i després li segueixen societat/tendències/la vida, opinió/punt de vista i actualitat. Altres seccions que concentren més informació sobre seguretat alimentària són les que ofereixen informació d'àmbit local, com ara Catalunya i Països Catalans, comarques, Ebre, Camp de Tarragona, Baix Camp, Reus, etc., un fet que s'explica pel major interès que poden despertar aquests temes entre la població, sobretot si estan vinculats a l'economia i els productes de consum local. Aquest any, el nombre de registres de la secció d'opinió/punt de vista, que inclou tant articles d'opinió i editorials com les cartes dels lectors i les vinetes gràfiques, ha crescut significativament, degut a l'interès social que han despertat i a les reflexions que

han generat alguns temes d'actualitat vinculats a la seguretat alimentària, com ara la crisi de l'*E. coli* a Alemanya, les campanyes de recaptació d'aliments o la presència de contaminants als aliments (pinsos amb dioxines, mercuri i altres metalls pesants al peix, etc.).

2.1.2. Suplements i informació diària

La majoria dels textos sobre seguretat alimentària es publiquen en les pàgines interiors dels diaris (més del 80% dels 2.844 registres recollits el 2011), mentre que el 18,6% restant es localitzen en suplement. Aquesta dada és similar a la de l'any anterior, i indica que, aproximadament, només un de cada cinc textos que aborden aquest tema es localitzen a les pàgines dels suplement. A la taula 2.2 es poden observar alguns exemples dels suplement que es monitoritzen en l'**Informe SAM**.

Taula. 2.2. Exemples de suplementos i informació diària analitzada

Diari	Suplements	
<i>El País</i>	<i>El País semanal</i> <i>El Viajero</i> <i>Negocios</i> <i>Tierra</i>	<i>Domingo</i> <i>Cataluña</i> <i>The New York Times</i> <i>Monográfico especial</i>
<i>La Vanguardia</i>	<i>Vivir</i> <i>ES - Estilos de vida</i>	<i>Dinero</i> <i>Salud & Vida</i>
<i>Diari de Tarragona</i>	<i>Economía & Negocios</i>	<i>XL semanal</i>
<i>El Punt</i>	<i>Presència</i>	<i>L'econòmic</i>
<i>Segre</i>	<i>Lectura</i>	<i>Especials (fires)</i>

2.1.3. Portades

Les portades dels diaris reflecteixen els temes d'actualitat que els mitjans destaquen per la seva rellevància social, política, econòmica o, fins i tot, cultural i/o esportiva. L'any 2011 s'han produït diverses situacions de crisi vinculades a la seguretat alimentària que han estat destacades en portada. La que ha tingut una major presència i cobertura mediàtica ha estat, sens dubte, l'anomenada "crisi dels cogombres", que va aparèixer en portada en 110 ocasions. La seva presència repetida -entre finals de maig i ben entrat el juny- s'explica no tant pel possible efecte perjudicial que podia tenir la ingesta d'aquesta hortalissa per a la salut dels ciutadans -ja que la seva presumpta implicació en el brot d'*E. coli* a Alemanya es va desmentir al cap de pocs dies-, com per l'alarma social que va despertar inicialment i les greus repercussions econòmiques que va comportar després per al sector hortícola i d'arbres fruiters espanyol. Altres temes que han ocupat les pàgines de portada són la radioactivitat detectada en l'aigua i alguns aliments a les zones properes a Fukushima (Japó), arran de l'accident que es va produir a la central nuclear ubicada en aquesta ciutat, la contaminació de pinsos amb dioxines i la petició d'ajuda internacional per combatre la fam a Somàlia. També han aparegut a la premsa notícies de seguretat alimentària amb un patró agut. Això és, que apareixen i des-

apareixen en un període curt de temps, com és el cas de les revoltes a Algèria per protestar davant la carestia i l'atur, el malbaratament d'aliments o la campanya solidària organitzada pel Banc d'Aliments a Catalunya. Les notícies publicades en portada de suplementos acostumen a ser més intemporals, però de vegades hi ha temes d'actualitat que també es tracten a suplementos per fer-ne una anàlisi més a fons. En les taules 2.2, 2.3 i 2.4 es poden trobar exemples concrets de temes de portada.

Les notícies en portada les dividim en 'portada' i 'anunci de portada'. La 'portada' és la notícia central i que ocupa un paper rellevant en la primera pàgina i 'l'anunci de portada' és quan el text apareix anunciat en un espai determinat. En els suplementos no fem aquesta distinció i totes les notícies en portada són 'portada de suplement'. L'any 2011, 408 notícies relacionades amb seguretat alimentària van ser publicades en portada (una xifra que suposa el 14,3% del total de textos analitzats). Aquests 408 textos es reparteixen en: 91 portades de diaris, 184 anuncis de portada i 133 portades de suplementos. La proporció supera significativament les dades de l'any anterior, ja que el nombre de registres destacats en portada ha crescut en més de 100 (en passar de 277 el 2010 a 408 el 2011). L'increment més significatiu s'ha produït en els textos de portades dels diaris i no tant en portades de suple-

ments, degut a la major proporció de notícies d'actualitat vinculades a aquests temes, que la premsa ha anat seguint de manera continuada en el temps.

En la taula 2.3 es poden observar alguns exemples de temes de portada dels diferents diaris. Per nombre

de registres, el diari *Segre* va ser el que més textos sobre alimentació va publicar en portada durant l'any 2011 (22 textos). El segueixen l'*ADN* i *El País*, amb 24 i 14, respectivament; La *Vanguardia* i el *Diari de Tarragona*, amb 9 cadascú, i, per últim, *El Punt*, amb 5.

Taula. 2.3. Exemples de portades de diaris relatives a temes de seguretat alimentària publicades al 2011

Títol	Diaris	Data
"Los jóvenes argelinos se echan a la calle contra la carestía y el paro"	<i>La Vanguardia</i>	7-1-2011
"Dotze mil pagesos de Lleida cridats a les urnes en plena crisi agrària"	<i>Segre</i>	4-2-2011
"Vacas nucleares, leche radioactiva"	<i>La Vanguardia</i>	20-3-2011
"Progresos en Fukushima y temor por los alimentos"	<i>20 Minutos</i>	21-3-2011
"La subida de precios, mayor que los sueldos, empobrece a los asalariados"	<i>20 Minutos</i>	13-4-2011
"El miedo a la bacteria <i>E. coli</i> hunde la exportación de la huerta española"	<i>El País</i>	31-5-2011
"Alemania exculpa a los pepinos españoles pero el daño ya está hecho"	<i>Diari de Tarragona</i>	1-6-2011
"L'OMS veu el bacteri <i>E. coli</i> imparable vinguin d'on vinguin els cogombres"	<i>El Punt</i>	3-6-2011
"Los somalíes aguardan desesperados la ayuda internacional"	<i>El País</i>	27-7-2011
"La guerra eterna de Somalia"	<i>El País</i>	14-8-2011
"Pelegrí insta l'Estat a negociar una PAC amb preus per sobre de costos"	<i>Segre</i>	30-9-2011
"Un tercio de la comida se tira"	<i>ADN</i>	10-10-2011
"Hoy empieza el Gran Recapte"	<i>La Vanguardia</i>	25-11-2011
"Con el euro los sueldos han subido la cuarta parte que la cesta de la compra"	<i>20 Minutos</i>	28-12-2011

En la taula 2.4 hi ha recollits alguns exemples de temes dels anuncis de portada dels diferents diaris. A part de les situacions de crisi que han despertat l'alarma (fam a Somàlia, dioxines, *E. coli*, radioactivitat, etc.), hi ha d'altres temes de patró agut que apareixen en portada, com la publicació d'un estudi sobre la presència de plom i de mercuri al peix, la intoxicació d'algunes persones per ingerir bolets no comestibles o la denúncia de la falta de mesures d'higiene en alguns establiments comercials que dispensen suc de taronja. La reforma de la política agrària comunitària, l'explotació de terres fèrtils a l'Àfrica, l'impacte de la crisi econòmica i la reducció de la despesa en la cistella de la compra són exemples d'altres temes destacats com anunci de portada. Per nombre de registres, el diari

Segre és el que ha publicat més anuncis de portada (36) en relació amb la resta de diaris, seguit de prop per *La Vanguardia* (34) i *El País* (32). L'*ADN* i *20 Minutos* se situen en quarta i cinquena posició, amb 22 i 24 registres respectivament, un fet que revela la presència destacada d'aquestes notícies a la premsa gratuïta i d'àmplia difusió. El *Diari de Tarragona* i *El Punt* són els que menys espai els dediquen, possiblement perquè donen prioritat a d'altres temes d'àmbit territorial i, a diferència del *Segre*, l'economia local no està tan lligada al sector agroalimentari i ramader.

Taula. 2.4. Exemples d'anuncis de portades de diaris relatives a temes de seguretat alimentària publicades al 2011

Títol	Diaris	Data
"Una firma alemana ocultó desde marzo la contaminación por dioxinas"	<i>El País</i>	8-1-2011
"Un componente del aceite virgen extra inhibe un gen del cáncer de mama"	<i>Diari de Tarragona</i>	18-2-2011
"La alarma nuclear da paso a una alerta alimentaria"	<i>20 Minutos</i>	22-3-2011
"Cuando sube el pan, 80 millones de personas pasan a tener hambre"	<i>El País</i>	11-4-2011
"La crisi del cogombre provoca pèrdues milionàries"	<i>Segre</i>	31-5-2011
"Una bacteria con una potente toxina"	<i>La Vanguardia</i>	1-6-2011
"El brote mortal, causado por una cepa de <i>E. coli</i> desconocida"	<i>20 Minutos</i>	3-6-2011
"El Gobierno ocultó siete años un estudio de los tóxicos en el pescado"	<i>El País</i>	1-7-2011
"La ONU declara al sur de Somalia en estado de hambruna"	<i>20 Minutos</i>	21-7-2011
"Pagesos catalans protesten a la Jonquera contra el boicot francès a la fruita"	<i>El Punt</i>	19-8-2011
"Alerta nacional por la posible toxicidad de una golosina"	<i>20 Minutos</i>	27-9-2011
"Resistirse a tirar los alimentos"	<i>ADN</i>	28-10-2011
"Una quincena de personas han sido atendidas por ingerir setas tóxicas"	<i>Diari de Tarragona</i>	25-11-2011
"Objectiu: 800 tones de menjar"	<i>El Punt</i>	26-11-2011
"Zum de naranja con bacterias en los bares"	<i>20 Minutos</i>	14-12-2011

En la taula 2.5 trobem exemples de portades de suplementos relacionats amb la seguretat alimentària, on s'especifica el suplement en el qual surt aquest text i el diari al qual acompanya el suplement. Els diaris gratuïts no tenen suplement; per tant, no estan presents en aquesta taula.

Les notícies que han ocupat les portades de suplement són més intemporals i, malgrat que també tracten temes d'actualitat, acostumen a fer més revisions aprofitant que els articles poden tenir més extensió que els que apareixen a les pàgines dels diaris. L'aposta per la producció ecològica, l'efecte de les dioxines en l'organisme de l'ésser humà, l'abandó progressiu dels professionals que es dediquen al sector pesquer, el cost de la cistella de la compra per als celíacs, l'impacte de la crisi de l'*E. coli* a Alemanya en la marca

"España", el rebrot de la plaga del caragol poma, la crisi que des de fa uns anys pateix el sector agrari, les innovacions tecnològiques en la cuina, les campanyes solidàries i l'impacte de la crisi en les compres del Nadal són alguns dels temes que van ser portada de suplement el 2011. Per diaris, *La Vanguardia* és el que concentra un nombre més elevat de registres destacats com a portada de suplement: 75, seguit d'*El País*, amb 40; el *Diari de Tarragona*, amb 8; *El Punt*, amb 6, i el *Segre*, amb 4.

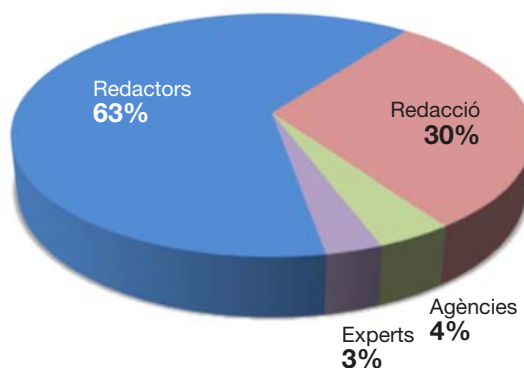
Taula. 2.5. Exemples de portades de suplementos relatives a temes de seguretat alimentària publicades al llarg del 2011

Títol	Diaris	Suplement	Data
"Ecología con acento especial"	<i>Diari de Tarragona</i>	<i>E&N</i>	1-1-2011
"Cómo nos afectan las dioxinas"	<i>El País</i>	<i>Salud</i>	12-2-2011
"El caracol manzana 'rebrotará' en el delta del Ebro"	<i>El País</i>	<i>Cataluña</i>	18-5-2011
"Matando bacterias a 'pepinazos'"	<i>La Vanguardia</i>	<i>Dinero</i>	5-6-2011
"El calor favorece la contaminación alimentaria"	<i>La Vanguardia</i>	<i>Especial</i>	14-6-2011
"Un hombre contra el pescado tóxico"	<i>Diari de Tarragona</i>	<i>XL Semanal</i>	24-7-2011
"Hambre y esperanza en el Cuerno de África"	<i>El País</i>	<i>Negocios</i>	7-8-2011
Joan Inglada: "Cal recuperar el patrimoni alimentari"	<i>Segre</i>	<i>Lectura</i>	4-9-2011
"La comida saludable está de moda"	<i>El País</i>	<i>"The NY Times"</i>	6-10-2011
"Aigües públiques turbulentas"	<i>El Punt</i>	<i>Dossier Econòmic</i>	12-11-2011
"Mil noventa y cinco toneladas"	<i>La Vanguardia</i>	<i>Vivir</i>	2-12-2011

2.1.4. Redactors

Un element interessant per analitzar és la signatura d'un text, és a dir, si està signat per un redactor, per la redacció del diari, per una agència de notícies o si no està signat. Malgrat que hi ha diaris que acostumen a tenir més textos signats per la redacció del mateix diari (per exemple els diaris més locals) i d'altres en els quals abunden textos signats per redactors (per exemple els diaris estatals), en l'anàlisi d'un text informatiu és interessant analitzar si està signat o no i per qui. En general, si el text està signat per un redactor pot propiciar que la informació tingui un tractament més elaborat i que pugui ser més completa, amb més fonts d'informació, etc.

A la figura 2.4 es pot veure com més de la meitat dels textos estan signats per persones, ja siguin redactors o experts, mentre que el 34% de les notícies estan elaborades per agències o categories genèriques (tipus "redacció"). La mateixa proporció es va trobar en l'anàlisi dels anys anteriors.

Fig. 2.4. Distribució de les signatures dels textos.

La taula 2.6 detalla el nom de les persones que al llarg de l'any 2011 van signar un major nombre de textos relacionats amb l'alimentació i la seguretat alimentària, entre les quals s'hi inclouen redactors dels diferents diaris, periodistes i col·laboradors externs, experts en diverses disciplines i representants d'organismes oficials o d'altres entitats.

Comparant amb l'anàlisi de l'any anterior, podem observar que n'hi ha una proporció important que tornen a aparèixer en l'anàlisi del 2011, un fet que demostra 'l'especialització' d'alguns redactors en aquests temes i també la relació de col·laboració d'alguns experts amb algunes capçaleres. Com a dades que cal destacar, observem que el periodista Vidal Maté torna a encapçalar la llista, amb el major nombre de textos signats (42), i que Maribel Millán, Magda Carlas i Abel Mariné es mantenen en les primeres posicions. En canvi, desapareixen de la llista Úrsula Pérez, Anna Puig, Ramón Francás, Gemma Casalé i Ada Parellada, no perquè hagin deixat d'escriure en mitjans, sinó perquè en les capçaleres analitzades signen menys textos que els vint primers destacats. A banda, reapareixen o s'incorporen per primer cop a aquesta llista Pau Echaz, Rafael Poch i Silvia Fornós.

Taula. 2.6. Relació de periodistes, experts i col·laboradors de diari que han signat més textos sobre seguretat alimentària el 2011

Autor/a	Diari	Nre. de textos
Vidal Maté	<i>El País</i>	42
Magda Carlas	<i>La Vanguardia</i>	36
Pau Echaz	<i>La Vanguardia</i>	25
Maribel Millán	<i>Diari de Tarragona</i>	24
Rafael Poch	<i>La Vanguardia</i>	22
Antonio Cerrillo	<i>La Vanguardia</i>	21
Silvia Fornós	<i>Diari de Tarragona</i>	20
Abel Mariné	<i>El Punt</i>	19
Eva Pomares	<i>El Punt</i>	19
Juan Gómez	<i>El País</i>	19
Rosa Rivas	<i>El País</i>	16
Lurdes Moreso	<i>El Punt</i>	16
A. Caralt	<i>Diari de Tarragona</i>	15
Celeste López	<i>La Vanguardia</i>	14
Cristina Jolonch	<i>La Vanguardia</i>	14
Marc Rovira	<i>El Punt</i>	14
Imma Bosch	<i>El Punt</i>	14
Rafael Villa	<i>Diari de Tarragona</i>	13
Elena Sevillano	<i>El País</i>	12
Isidre Ambrós	<i>La Vanguardia</i>	11

2.1.5. Gèneres periodístics: informació, interpretació i opinió

Els gèneres periodístics, tal com s'havia explicat anteriorment, són una forma literària que s'utilitza per explicar la informació sobre actualitat en un diari i es defineix en funció del paper que juga el narrador o emissor del missatge en relació amb la realitat observada. Per tant, els gèneres ajuden a contextualitzar i a entendre els esdeveniments.

• Gèneres i subgèneres periodístics

A grans trets podem dir que hi ha tres tipus de gèneres: informació, opinió i interpretació, essent aquest últim un híbrid dels dos primers. El gènere d'informació és aquell que explica l'actualitat, els fets, els esdeveniments, buscant idealment el màxim de rigor i objectivitat. El gènere d'opinió oferiria una interpretació d'algú sobre les notícies actuals o sobre altres assumptes. Finalment, el gènere interpretatiu conjuga els dos anteriors i ofereix al lector una interpretació de la informació combinant dades informatives amb judicis personals del mateix periodista. Per analitzar aquestes diferents funcions, els textos s'han classificat en 3 gèneres i 11 subgèneres periodístics:

• Gèneres informatius

- notícia
- informació

• Gèneres interpretatius

- crònica
- reportatge
- entrevista

• Gèneres d'opinió

- comentari
- columna
- article
- editorial
- carta al director
- vinyeta gràfica

• Informatiu

El gènere informatiu és el que s'utilitza majoritàriament en els diaris. Per tal d'analitzar el grau de prominència que hi dedica el diari a l'esdeveniment o qüestió, els textos informatius es divideixen en dues categories.

- **Notícia:** respon a un conjunt bàsic de preguntes periodístiques i funciona com una unitat informativa completa, acompanyada o no de material de suport gràfic. El redactor es manté a distància de la informació, sense emetre opinions personals.
- **textos informatius de major complexitat i amplitud** que una notícia, però amb característiques similars quant a la posició del redactor.

• Interpretatiu

Aquest gènere es caracteritza per la valoració subjectiva del periodista en el relat de la informació. Dins el gènere interpretatiu s'han dividit els textos en tres categories.

- **Crònica:** és un text que inclou la lectura personal del periodista sobre els esdeveniments que es narren; aquests poden seguir un ordre cronològic o una seqüència concreta, apartant-se del format de narració propi de la notícia.
- **Reportatge:** combina els components dels gèneres informatius i els gèneres d'opinió. S'utilitza per aprofundir en les causes i les conseqüències d'algun esdeveniment i per investigar aspectes no coneguts a partir de testimonis o dades. El periodista inclou, a més de la informació, la seva interpretació sobre els fets relatats.
- **Entrevista:** aquesta és una eina per recollir informació a través de les preguntes a un testimoni, un expert o una persona que opina sobre un tema concret. Hi ha diferents tipus d'entrevista i es pot trobar en estil narratiu o de pregunta i resposta.

• Opinió

En el gènere d'opinió, l'enfocament principal és l'opinió i la informació queda en un segon pla. Els textos d'opinió s'han dividit en 6 subgèneres.

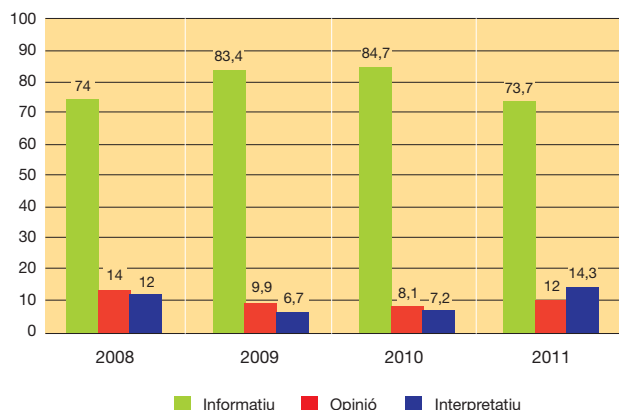
- **Editorial:** és l'article d'opinió d'obligada publicació perquè defineix la línia de posicionament del diari, normalment respecte a un tema del dia que d'aquesta forma queda més destacat. En general, no està signat perquè el seu contingut representa al diari.

- **Cartes al director:** són textos escrits pels lectors que expressen la seva opinió sobre qüestions diverses. Es troben en una secció creada pel diari que té aquesta finalitat.
- **Article d'opinió:** és un text que expressa l'opinió d'un col·laborador aliè al diari però de reconegut prestigi en el tema que tracta. Sovint s'acompanya el nom de l'autor amb una indicació del seu càrrec o professió.
- **Columna:** és un text argumentatiu que valora de forma personal una qüestió d'actualitat. L'escriu un col·laborador habitual del diari i es pot publicar en qualsevol secció. Té una periodicitat concreta i en alguns diaris acostuma a anar acompanyada de la fotografia de l'autor.
- **Comentari:** és un text d'opinió que acompanya un text informatiu però que està clarament diferenciat d'aquest. Expressa la valoració personal d'una informació que tracta el diari.
- **Vinyeta gràfica:** és la visió humorística de l'autor o dibuixant sobre temes de màxima actualitat, expressada en format gràfic.

• Distribució dels textos per gènere periodístic

Si tenim en compte els 2.844 registres sobre seguretat alimentària del 2011 en conjunt (vegeu la figura 2.5), el 73,7% pertanyen al gènere informatiu; el 12%, al d'opinió, i el 14,3%, a l'interpretatiu. Aquests percentatges segueixen, en general, la línia de l'edició anterior, però a diferència de l'any passat, enguany ha crescut significativament el percentatge de textos d'opinió i d'interpretació, un fet que, probablement, s'explica per les reflexions i els articles d'anàlisi més a fons que han generat molts dels episodis d'alerta i notícies que s'han produït al llarg del 2011, i que estan relacionats amb la crisi de l'*E. coli* a Alemanya, la contaminació d'aliments (dioxines als pinsos, plom i mercuri al peix, i l'alarma generada per la situació de fam que va afectar la banya d'Àfrica i la demanda creixent d'ajut i d'aliments a Catalunya per a la població, degut als efectes de la crisi econòmica. No obstant això, el gènere informatiu continua sent el gènere per excel·lència utilitzat per tots els diaris.

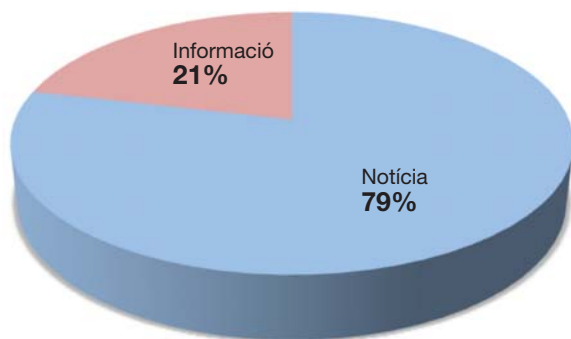
Fig. 2.5. Distribució dels textos classificats en els tres gèneres periodístics (en % sobre el total). Comparativa 2008-2011.

Informatiu

El 73,7% dels textos recollits al 2011 corresponen a aquest gènere, que suma en total 2.094 registres. El diari que concentra més textos informatius és el *Segre*, amb 546. El segueixen *La Vanguardia* i *El País*, amb 424 i 303 textos, respectivament. El *Diari de Tarragona* i *El Punt* tenen un nombre similar, amb 296 i 280, respectivament. I els que menys en tenen són *20 Minutos* (126) i *ADN* (119), ja que també són els que tenen menys pàgines, no es publiquen els caps de setmana ni a l'agost.

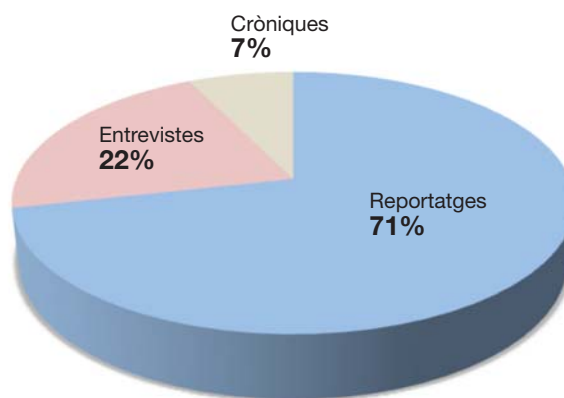
Fig. 2.6. Distribució dels textos classificats en el gènere informatiu.

Interpretatiu

Els textos inclosos dins del gènere interpretatiu són 402, i representen el 14,3% de la mostra. *El País* i *La Vanguardia* són els diaris que contenen més textos d'aquest gènere, amb 129 i 114, respectivament. Respecte als subgèneres, durant el 2011 s'han publicat 88 entrevistes, 287 reportatges i 27 cròniques. La majoria de les entrevistes i reportatges es concentren en els diaris estatals, *La Vanguardia* i *El País*. En els diaris regionals, això no obstant, també hi ha un nombre significatiu d'entrevistes a personalitats locals, ja que hi dediquen més espai a la informació propera a la població.

Fig. 2.7. Distribució dels textos classificats en el gènere interpretatiu.

Opinió

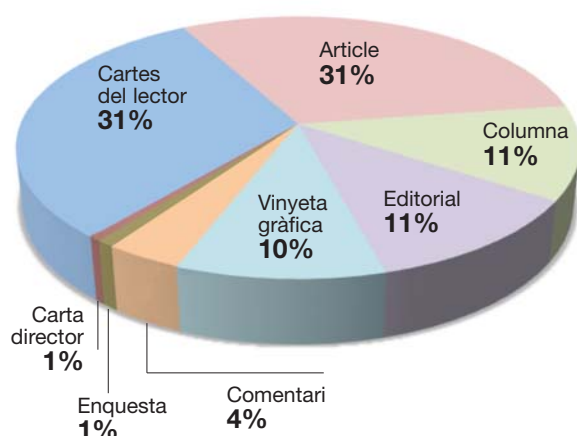
Els textos d'opinió representen un 12% de la mostra, un percentatge que enguany se situa per sota dels registres interpretatius, però que representa un augment significatiu respecte al percentatge de l'any anterior. En la figura 2.8 es pot observar la distribució dels textos recollits al 2011 en els diferents subgèneres. Una dada destacada és que el percentatge de cartes al director iguala al d'articles d'opinió de col·laboradors. Aquest fet s'explica per l'alarma social i la indignació que han despertat algunes de les notícies i situacions d'alerta relacionades amb la seguretat alimentària que s'han produït al llarg d'aquest any -com l'atribució del brot d'*E. coli* al consum de cogombres espanyols, o la dura sequera que va sacsejar la banya d'Àfrica i les campanyes per recaptar i distribuir aliments entre els més necessitats a Catalunya-, que han des-

pertat la solidaritat dels ciutadans, i una major sensibilització i conscienciació social envers aquests temes. Però també per la voluntat dels diaris de destacar-los, i donar veu a les persones que han volgut expressar-hi la seva opinió. Prova d'això és també el nombre d'editorials dedicades a seguretat alimentària, que representen un 11% dels registres d'opinió.

Els diaris de difusió estatal, *El País* i *La Vanguardia*, són els que tenen un nombre més elevat de cartes, cosa que no sorprèn si tenim en compte que són també els que tenen un nombre més ampli de lectors. Pel que fa als articles de col·laboradors, *El Punt* i *La Vanguardia* són els que aglutinen més textos d'articles d'opinió de col·laboradors, i els textos classificats com a columna els trobem majoritàriament a *El Punt*, *El País* i *La Vanguardia*. Pel que fa als editorials: *La Vanguardia* (13), el *Diari de Tarragona* (10) i el *Segre* (10) són els que lideren el conjunt, seguits d'*El País*, *El Punt* i l'*ADN*.

Un aspecte que destaca aquest any és l'increment en el nombre de vinyetes gràfiques dedicades a la seguretat alimentària -de fet, tots els diaris n'han tret, com a mínim, una, i alguns, com ara *El País*, *La Vanguardia*, *El Punt* i *20 Minutos*, més de 5-. Aquest fet està vinculat a notícies que han tingut un gran ressò als mitjans, com ara la fam a Somàlia i la crisi de l'*E. coli* a Alemanya -que va acaparar el major nombre-, però també per denunciar la contaminació ambiental (metalls pesants als peixos), demanar un ús més responsable de l'aigua i cridar l'atenció entorn a l'abandó progressiu de l'activitat agrària, els efectes de la crisi econòmica i la protesta dels pagesos davant la reforma de la PAC.

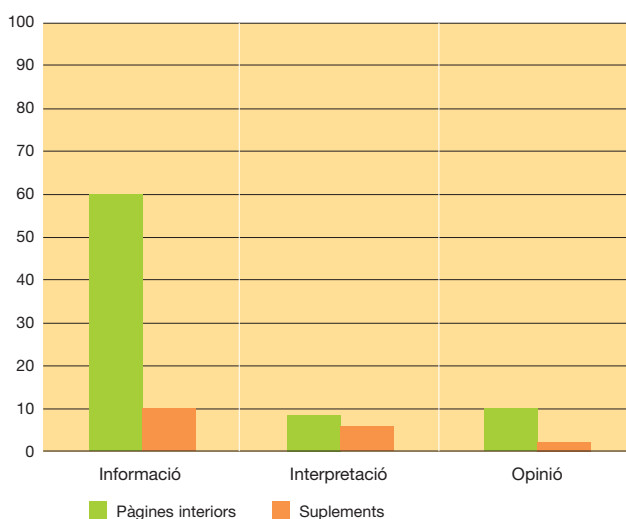
Fig. 2.8. Distribució dels textos classificats en el gènere d'opinió

• Distribució de textos segons gènere periodístic en suplementos i pàgines interiors

Si analitzem la distribució dels tres gèneres periodístics en pàgines interiors i suplementos, observem algunes diferències. A la figura 2.9 veiem com les pàgines interiors dels diaris utilitzen majoritàriament els gèneres informatius i d'opinió, mentre que en els suplementos és més habitual trobar textos del gènere interpretatiu. Aquest fet és comú, ja que els suplementos aborden temes d'actualitat però sempre des d'una anàlisi més personal o a fons, que exigeix un tractament de la informació més elaborat i diferent al de la notícia, que és més immediata i es limita a exposar els esdeveniments.

Fig. 2.9. Distribució dels textos sobre seguretat alimentària, segons la localització i el gènere periodístic (en % sobre el total).

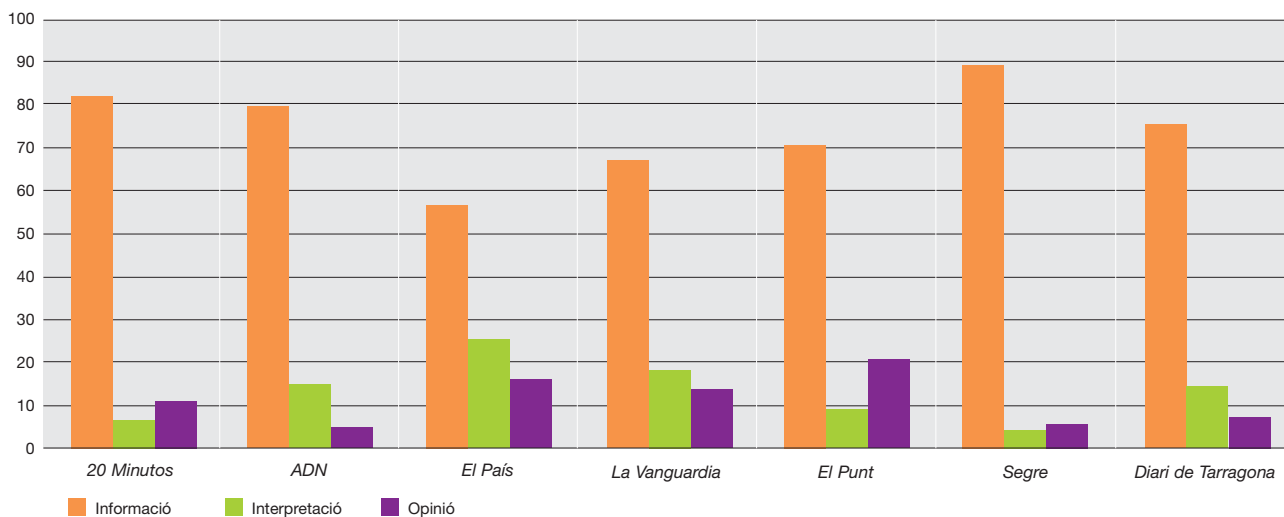

• Distribució de textos per diari segons gènere periodístic

La figura 2.10 mostra, en percentatges, la distribució de textos sobre seguretat alimentària segons la capçalera i el gènere periodístic. El gènere informatiu és el majoritari en tots els diaris. Els diaris *Segre* i *La Vanguardia* són, amb diferència, els que concentren un major nombre de textos informatius, seguits de prop per *El País*, el *Diari de Tarragona* i *El Punt*. No obstant això, el gràfic mostra que, proporcionalment, el nombre de textos informatius en relació amb els d'altres gèneres està més equilibrat en els diaris de difusió estatal i local que en els diaris gratuïts, on és clarament predominant; un 82% dels textos de *20 Minutos* i gairebé un

80% dels de l'*ADN* pertanyen a aquest gènere. Això s'explica perquè són diaris bàsicament informatius i dirigits al gran públic, on hi ha menys espai dedicat a l'anàlisi a fons dels temes. El perfil dels gèneres interpretatiu i d'opinió és, en general, més heterogeni, tot i que el percentatge de textos d'interpretació és també proporcionalment més elevat al *Diari de Tarragona* i als diaris de difusió estatal *La Vanguardia* i *El País*. Aquests últims són els que tenen més suplements especialitzats, cosa que, sens dubte, influeix en la major proporció de textos interpretatius. Pel que fa al subgènere d'opinió, cal destacar el major pes que ha tingut aquest any en el diari *El Punt* -que se situa a un nivell similar al dels diaris de difusió estatal-, i *20 Minutos*.

Fig. 2.10. Distribució dels textos sobre seguretat alimentària, segons el diari i el gènere periodístic (en % sobre el total).

2.1.6. Les fonts d'informació

La font d'informació periodística és aquell emissor de dades o d'informació de la qual es serveix el professional dels mitjans de comunicació per elaborar el producte informatiu. Pot ser una entitat, una persona, un mitjà de comunicació o un document que li proporciona al periodista la informació necessària perquè aquest tingui els elements suficients per poder elaborar un text informatiu.

Una bona font d'informació hauria de ser experta en els temes sobre els quals informa, acurada, objectiva, transparent i, si és possible, amb responsabilitat sobre la qüestió de la qual parla. Però això a la pràctica és difícil i, per tant, els periodistes recullen diverses fonts d'informació perquè les dades puguin ser contrastades, i quantes més fonts d'informació i més validesa d'aquestes, més veracitat se li atorga al text periodístic.

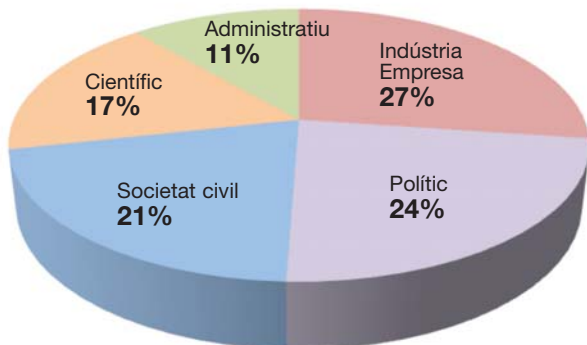
En el cas de la seguretat alimentària, les fonts d'informació expertes, com poden ser científics, revistes i institucions científiques o personal sanitari, estan directament relacionades amb temes d'alimentació i salut, i tenen una important validesa social. Les revistes i les institucions científiques solen emetre comunicats sobre les novetats i les informacions importants que volen transmetre a la societat, i els periodistes llavors acudeixen a experts i persones autoritzades per ampliar i contrastar la informació.

El nombre de fonts d'informació és diferent en els diaris analitzats. En la taula 2.7 es pot observar el percentatge de fonts d'informació citades en els textos dels diaris que s'han analitzat. Els diaris més grans i de més difusió, com *El País* o *La Vanguardia*, tenen un percentatge elevat de textos en els quals se citen 3 o més fonts d'informació (34% i 24%, respectivament). Aquest percentatge disminueix en els diaris locals (*Diari de Tarragona*, *El Punt* i *Segre*), en què gira entorn el 10-12% del total i en els gratuïts, que, això no obstant, registren percentatges lleugerament superiors (entorn al 15-17%). En canvi, els diaris locals són els que ofereixen més textos on se citen com a mínim 1 o 2 fonts (més del 50% en tots els casos). La lectura d'aquestes dades és que els diaris de difusió estatal acostumen a treballar més la informació, ja que habitualment inclouen com a mínim una o dues fonts; en canvi, els de distribució més local solen citar com a màxim un parell, per això tenen xifres més elevades en aquesta categoria. En el cas dels diaris gratuïts, l'*ADN* utilitza un major nombre de fonts que *20 Minutos*, que és el diari que té un percentatge més elevat de textos que no inclouen cap font (més del 44%). En general, però, gairebé tots els diaris tenen un percentatge més elevat de textos amb 1 o 2 fonts d'informació, segurament per la immediatesa de la premsa, l'espai disponible i la dificultat de poder trobar moltes fonts en poc temps per cobrir un text informatiu.

Taula 2.7. Percentatge del nombre de fonts d'informació citades en els diaris analitzats.

Diari	Fonts d'informació (% total)		
	0	1-2	≥3
<i>El País</i>	21,7	43,9	34,2
<i>La Vanguardia</i>	31,6	44,0	24,2
<i>Diari de Tarragona</i>	31,1	55,2	13,6
<i>Segre</i>	28,1	62,1	9,6
<i>El Punt</i>	34,6	52,6	12,7
<i>ADN</i>	24,8	57,7	17,4
<i>20 Minutos</i>	44,8	39,6	15,5

En relació amb el tipus de fonts d'informació, en la figura 2.11 podem veure la distribució de les fonts en percentatges: les que provenen de la indústria-empresa són majoritàries, seguides per les fonts polítiques, la societat civil, les científiques i, en últim lloc, les de l'Administració. El lideratge del sector privat relacionat amb l'alimentació s'explica perquè és un dels principals generadors d'informació en aquest àmbit. I la presència destacada del sector polític ve donada per la seva responsabilitat entorn els temes de seguretat alimentària, que aquest any s'ha vist incrementada degut al major nombre d'alertes i situacions de crisi. Així mateix, l'increment que ha experimentat el percentatge de la societat civil està relacionat amb les campanyes per a la recaptació d'aliments impulsades pel Banc d'Aliments i d'altres ONG i la resposta de solidaritat de les persones davant l'actual crisi econòmica. El sector científic també ha augmentat la seva presència en comparació amb anys anteriors. Sembla ser, doncs, que aquestes fonts han incrementat la seva accessibilitat i/o hi ha hagut més esforç per part dels periodistes per incloure-les i, per tant, estan més representades. Respecte a les fonts de l'àmbit de l'Administració, a vegades és difícil de destriar-les del sector polític i potser per això, el seu nombre és més reduït.

Fig. 2.11. Distribució de les fonts d'informació citades, segons l'àmbit de procedència

Si analitzem el tipus de fonts d'informació dels diferents diaris, podem veure que hi ha diferències. En la taula 2.8 estan expressats els percentatges dels tipus de fonts d'informació citades a cada diari. Com podem veure, en els diaris regionals hi ha una destacada presència de fonts polítiques, segurament de caràcter local, a les quals es té accés amb més facilitat. En canvi, en els diaris de difusió estatal la veu del sector polític és menor i equiparable a la d'altres tipus, com la de l'Administració, el sector científic i la societat civil. El sector científic ha crescut en tots els diaris, mentre que l'empresarial es manté més fort en els diaris de difusió estatal.

Taula. 2.8. Percentatge del tipus de fonts d'informació citades en els diaris analitzats.

Diari	Tipus de Fonts d'informació (% del total)				
	Indústria-Empresa	Polític	Societat Civil	Científic	Administratiu
<i>El País</i>	12,32	24,41	19,31	24,88	19,08
<i>La Vanguardia</i>	11,37	22,86	20,90	21,39	23,47
<i>Diari de Tarragona</i>	12,53	38,95	17,54	21,87	9,11
<i>Segre</i>	8,65	36,72	31,87	13,35	9,41
<i>El Punt</i>	8,71	42,82	23,29	14,35	10,82
<i>ADN</i>	10,15	9,64	21,83	31,47	26,90
<i>20 Minutos</i>	16,89	10,81	29,73	20,95	21,62

A continuació s'analitzen les fonts segons si es tracta de persones, entitats o altres:

• Persones

Com a persones entenem qualsevol subjecte citat com a font d'informació, ja sigui de l'àmbit de la política, la gestió, l'economia, la indústria, la recerca, un testimoni, un consumidor, un pacient, etc.

Les deu persones més citades com a fonts d'informació en els textos sobre seguretat alimentària publicats al llarg del 2011 es poden consultar a la taula 2.9. En general, són personatges que formen part d'estaments polítics i de la indústria, o bé vinculades a sindicats del sector primari. Aquests, els incloem com a associacions professionals dins el sector de la indústria, ja que és on s'emmarca la seva activitat. Aquest any, però, ens trobem amb una important excepció, i és la presència del president del Banc d'Aliments, Antoni Sansalvadó, que s'explica per l'extraordinària cobertura que la premsa va donar a les campanyes per recaptar aliments impulsades des de la societat civil a molts llocs de Catalunya i especialment a la ciutat de Barcelona, on també va rebre una molt bona acollida per part de la ciutadania. Una altra excepció és la del xef Ferran Adrià que, igual que l'any passat, torna a figurar al final de la llista, en ser un dels cuiners més coneguts i mediàtics, tant a escala nacional com internacional. No obstant això, la primera font més citada és el conseller d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya, càrrec que ocupa Josep M. Pelegrí, i que, com en els anys anteriors, manté el primer lloc amb diferència respecte a la resta de fonts per la seva implicació política en defensa del sector agroalimentari i les demandes del sector dels arbres fruiters -especialment aquest any, amb motiu de les greus pèrdues que a Espanya va ocasionar l'anunci de la presumpta implicació de cogombres d'origen espanyol amb el brot d'*E. coli* a Alemanya-, així com les protestes dels agricultors per la reforma de la política agrària comunitària (PAC) i l'impuls de la producció ecològica i el suport als productes catalans. La segona posició correspon aquest any a Rosa Aguilar, ministra de Medi Ambient i Medi Rural i Marí d'Espanya, i la tercera l'ocupa Dacian

Cioloș, comissari d'Agricultura i Desenvolupament Rural de la Unió Europea. La presència d'ambdós en posició destacada a la llista està relacionada amb la crisi de l'*E. coli* a Alemanya, que va rebre una àmplia cobertura als mitjans. No obstant això, pel càrrec que ocupen, són personalitats que acostumen a trobar-se entre les més citades. El mateix succeeix amb Leire Pajín, ministra de Sanitat, Política Social i Igualtat a Espanya, que ocupa la cinquena posició i se cita com a font en informacions que fan referència a la necessitat d'incrementar el control sobre la ingesta d'alcohol entre els joves, millorar l'alimentació infantil reduint el consum de greixos, sal i sucre a les escoles, i la necessitat d'introduir millores en el sistema d'alerta sanitària a la UE, entre d'altres temes. En canvi, la presència de la ministra d'Alimentació, Agricultura i Protecció al Consumidor alemanya, Ilse Aigner, és excepcional i està directament relacionada amb el brot d'*E. coli* a Alemanya.

Altres persones que figuren a la llista són Raül Sales, responsable del sector de la fruita del sindicat Unió de Pagesos (UP) -un dels més actius en expressar les demandes del sector primari català, que té una elevada presència en la premsa regional-, i Manel Simón, conseller delegat de Top Quality Fruits i director gerent de l'associació Catalonia Qualitat, una entitat que agrupa el 95% de les organitzacions de productors de fruites i hortalisses (OPFH) de Catalunya. Per últim, consta el nom de Joan Segura, president de DO Garrigues de Lleida, que se cita en notícies i textos relacionats amb la producció de l'oli d'oliva i altres productes amb aquesta denominació. La seva presència a la llista està relacionada amb notícies que fan referència als sectors que representa l'associació o amb què hi està vinculada, que abunden a la premsa regional, en especial als diaris *Segre* i *El Punt*. Pel que fa a la proporció entre homes i dones, la representació femenina és, en conjunt, baixa dins l'àmbit de la seguretat alimentària, com en l'any anterior, però a escala estatal hi ha dos càrrecs de responsabilitat ocupats per dones, que corresponen al Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí d'Espanya, i el Ministeri de Sanitat, Política Social i Igualtat.

Taula. 2.9. Noms de les deu persones més citades durant el 2011 com a font d'informació i càrrec en el moment en què se'n va fer menció

Nom	Càrrec (mencionat en el text)	Núm. textos
Josep Maria Pelegrí	Conseller d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya	58
Rosa Aguilar	Ministra de Medi Ambient i Medi Rural i Marí d'Espanya	47
Dacian Ciolos	Comissari d'Agricultura i Desenvolupament Rural de la Unió Europea	23
Manel Simón	Director gerent de Catalonia Qualitat	22
Ilse Aigner	Ministra d'Alimentació, Agricultura i Protecció al Consumidor d'Alemanya	21
Leire Pajín	Ministra de Sanitat, Política Social i Igualtat d'Espanya	15
Raül Sales	Responsable del sector de la fruita d'Unió de Pagesos (UP)	12
Antoni Sansalvadó	President del Banc dels Aliments de Barcelona	12
Ferran Adrià	Xef espanyol i impulsor d'El Bulli Foundation	12
Joan Segura	President de DO Garrigues de Lleida	12

• Entitats

Com a entitats entenem les organitzacions públiques o privades que actuen com a font d'informació, sense mitjançar portaveu o sense que estiguin representades per una persona concreta. Un exemple és l'emissió de comunicats de premsa o informes que serveixen com a font primària en l'elaboració de les peces periodístiques. Si es cita l'entitat directament, és la mateixa entitat la que serveix com a font i que representa una veu d'autoritat o de capacitat de comandament (per exemple ministeris, OMS, etc.). En el cas de la cita indirecta, a través d'una persona que hi treballa, el que interessa és la seva experiència en el càrrec, que permet una relació més directa entre la font i l'audiència.

A la taula 2.10 es pot consultar el llistat de les 15 institucions més citades el 2011 sense la intervenció de cap portaveu. La primera posició l'ocupa el sindicat agrari Unió de Pagesos (UP), que és molt actiu en la defensa dels interessos del col·lectiu que representa. El seu lideratge s'explica també per l'àmplia cobertura que la premsa regional dona als temes que afecten al sector agroalimentari català, en especial, el *Segre* i *El Punt*, que són àrees on aquest sector té més pes en l'economia local. Les greus pèrdues que va patir el sector de les hortalisses i els arbres fruiters català i espanyol arran de l'anomenada "crisi dels cogombres" i la reforma de la PAC són episodis que també han

contribuït a incrementar aquest any la seva presència a la premsa. En segon lloc figura el Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural de la Generalitat de Catalunya (DAR), que es manté entre les fonts més citades. La seva presència en aquesta llista és habitual, tant per la seva responsabilitat envers la seguretat alimentària com per l'acció d'impuls i defensa del sector agroalimentari català.

Les següents institucions més citades són la Generalitat de Catalunya, de forma genèrica, i, seguidament, la Comissió Europea (CE) i el Govern d'Espanya, que enguany han incrementat significativament la seva presència als mitjans a causa de la crisi de l'*E. coli* a Alemanya. De fet, tot i que no figuren a la llista, el Govern Federal d'Alemanya i el Ministeri d'Agricultura de la Baixa Saxònia -on es va desencadenar el brot d'*E. coli* que va provocar l'alerta- també es troben entre les entitats més citades. La presència de la CE també està vinculada a la reforma de la PAC, que ha estat un altre dels temes que han tingut més cobertura a la premsa regional.

Pel que fa a entitats internacionals vinculades a la seguretat alimentària, destaquen l'OMS, la FAO i l'ONU, que apareixen vinculades a situacions d'alerta per manca d'aliments i episodis de crisi puntuals, com la detecció de dioxines en pinsos destinats al consum animal, la fam a Somàlia, l'escalada de preus dels cereals

o l'accident a la central nuclear de Fukushima, que va provocar la contaminació d'alguns aliments i de l'aigua.

Una altra institució que figura a la llista és el Banc dels Aliments, per l'àmplia cobertura que la premsa va donar a la campanya de solidaritat que va impulsar aquesta entitat per recaptar aliments per als més necessitats. En aquest sentit val a dir que entre les fonts més citades també es troben d'altres entitats i oenegés, com ara la Creu Roja, Càritas i Internón-Oxfam, així com molts ajuntaments catalans que es van sumar a aquestes campanyes o van impulsar d'altres iniciatives amb el mateix objectiu. No consten en aquesta llista perquè el nombre de citacions és inferior a les que ocupen les primeres 15 posicions, però la seva presència als mitjans ha estat especialment rellevant aquest any.

Pel que fa a la resta de les institucions, destaquen les associacions professionals que defensen interessos sectorials, com ara l'Associació Empresarial de Fruita de Catalunya AFRUCAT, el sindicat Joves Agricultors i Ramaders (JARC) i entitats com l'Organització de Consumidors i Usuaris (OCU), que aquest any ha tingut un especial protagonisme arran d'un informe sobre la qualitat de la llet que va provocar la indignació dels productors i una certa confusió entre la població. El Ministeri de Sanitat i l'Agència Espanyola de Seguretat Alimentària i Nutrició (AESAN) són altres de les fonts més citades. La seva presència apareix vinculada a diferents temes d'actualitat: el brot d'*E. coli* a Alemanya, la detecció d'un elevat nivell de mercuri en algunes espècies de peix blau, l'augment de l'obesitat entre la població infantil, la detecció de substàncies tòxiques en l'aminadures d'origen xinès i la necessitat d'incrementar el control sobre la publicitat d'aliments, entre d'altres.

És important destacar l'escassa presència de fonts d'origen científic en aquesta llista, un fet que demostra que aquestes no acostumen a ser les més consultades o generadores d'informació en l'àmbit de la seguretat alimentària, a excepció dels episodis de crisi o alerta, en què cobren més protagonisme. No obstant això, encara que no ocupin les primeres posicions, de forma

global, podem dir que entre les fonts que se citen hi ha una presència significativa de la universitat com a institució, així com d'alguns organismes de recerca catalans i estatals, com ara l'Institut de Recerca i Tecnologies Agroalimentàries i el Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC).

Taula. 2.10. Entitats més citades (sense mitjançar portaveu).

Institucions	Nre. de textos
Unió de Pagesos (UP)	119
Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural de la Generalitat de Catalunya (DAR)	65
Generalitat de Catalunya	59
Comissió Europea	48
Govern d'Espanya	42
Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació (FAO)	39
Organització Mundial de la Salut (OMS)	39
Banc dels Aliments de Barcelona	39
Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí d'Espanya	32
Organització de les Nacions Unides (ONU)	31
Associació Empresarial de Fruita de Catalunya (AFRUCAT)	31
Ministeri de Sanitat, Política Social i Igualtat	28
Organització de Consumidors i Usuaris (OCU)	27
Joves Agricultors i Ramaders de Catalunya (JARC)	27
Agencia Española de Seguridad Alimentaria y Nutrición (AESAN)	26

2.2. Els temes

La informació recollida durant el 2011 es pot valorar mitjançant l'anàlisi dels tòpics periodístics, és a dir, els temes que han estat més recurrents durant l'any o que han tingut un impacte social més important i, per tant, han ocupat més espai als diaris o han generat articles d'opinió, per exemple. És important també la classificació dels tòpics periodístics segons si segueixen un patró "agut" (més puntual en el temps, destacat, sensacionalista) o "crònic" (constant, més elaborat, menys destacat). Exemples de patró agut durant el 2011 serien l'episodi de la crisi de l'*E. coli* a Alemanya, la publicació de l'Informe de l'Organització de Consumidors i Usuaris (OCU) sobre la qualitat de la llet, els diversos casos d'intoxicació que es van detectar a Catalunya a la tardor pel consum de bolets no comestibles o l'aparició d'un antic estudi que confirmava la presència de mercuri i altres metalls pesants en alguns peixos i que s'havia fet públic. Els tòpics que exemplifiquen un patró crònic serien l'impacte de la crisi econòmica a Catalunya o l'escalada en el preu dels aliments bàsics, un tema cíclic, que està present de forma contínua en la premsa. Aquest tipus d'anàlisi ens permet comprendre l'efecte que determinades informacions han tingut al llarg de l'any segons com han estat tractades en els mitjans de comunicació.

2.2.1. Tòpics periodístics destacats

En la base de dades on s'introdueixen totes les notícies recollides durant l'any hi ha un camp anomenat 'Tòpic periodístic', el qual té una llista de tòpics recurrents dissenyada a partir dels tòpics més recurrents durant els anys anteriors. El fet de poder introduir tòpics nous en aquest camp permet que aquesta llista sigui dinàmica i es puguin incloure tòpics nous que s'hagin donat durant aquell any però no en els anteriors. A la taula 2.11 podem observar el llistat dels tòpics més recurrents durant l'any 2011.

En aquest apartat analitzarem els tòpics periodístics que han generat major nombre de registres sobre seguretat alimentària al llarg del 2011.

- El tòpic més freqüent, com en l'any anterior, és el denominat '**Sector agroalimentari**', que, en ser tan genèric, comprèn una àmplia varietat de temes: des de la crisi que pateix el sector agrari i l'alça i descens en els preus d'alguns aliments, fins a les demandes d'ajuts i suport per part del sector primari a l'Administració, la creació de noves denominacions d'origen (DO) per a alguns productes, l'aposta per la venda directa per part dels productors, els daltaixos de la productivitat agrícola, la reforma de la PAC, el creixement de la producció ecològica malgrat la crisi i el futur del mercat mundial dels cereals, entre d'altres. Gran part d'aquests textos els trobem sobretot als diaris locals, i és el diari *Segre* el que més en conté.
- El segon tòpic més freqüent és el de '**Contaminació d'aliments**'. La seva presència a la llista està relacionada amb l'allau de textos que al llarg del 2011 recullen informació sobre aquest tema. S'hi inclouen des d'episodis de crisi -com la detecció de dioxines en pinsos destinats al consum animal, la presència de partícules radioactives a la llet, l'aigua i alguns vegetals al Japó per l'accident de la central nuclear de Fukushima, i el brot d'*E. coli* per la ingesta d'aliments contaminats amb aquest bacteri-, fins a la retirada puntual del mercat d'alguns productes en mal estat (potets de cereals, llaunadures d'origen xinès, marisc, etc.) i les notícies que fan referència a la contaminació de rius i aigües, la presència de metalls pesants al peix o de bacteris al suc de taronja que es dispensa en alguns bars per manca de mesures d'higiene.
- La '**Gastronomia**' és un altre dels tòpics destacats, tant per l'anunci de noves tendències i innovacions tecnològiques, que han revolucionat el concepte de "cuinar", com per l'espai que la premsa regional hi dedica a moltes activitats de degustació i promoció dels aliments locals, com ara jornades, fires, etc. La defensa dels productes autòctons i de la cuina mediterrània, els consells dietètics, les receptes, el cultiu de les tradicions locals, l'expansió d'altres cultures culinàries i la popularitat que han aconseguit alguns xefs catalans de renom internacional, com

Ferran Adrià, són temes que estan inclosos dins d'aquest concepte, que han crescut significativament respecte al 2010.

- El tòpic '**Mercat alimentari**' inclou temes relacionats amb la globalització i el moviment dels aliments al món (l'obertura de nous mercats, l'increment o descens de les exportacions, els acords comercials), i pràctiques especulatives, com ara la compra de terres a l'Àfrica per a conreu per part de països tercers, etc.
- Un altre dels tòpics destacats al 2011 és '**Crisi alimentària**'. En realitat es tracta d'un tòpic molt genèric, que inclou sobretot textos relacionats amb la food security, és a dir, amb la disponibilitat d'aliments en quantitats suficients. Per això la majoria se centren en àrees en què l'accés als aliments és difícil, bé per les limitacions que tenen o perquè s'han vist afectades per catàstrofes o conflictes. Aquest seria el cas de la greu sequera que l'estiu del 2011 va afectar Somàlia i en general a tota la regió situada en la banya d'Àfrica, que va provocar la mort de molts nens i la declaració "d'estat de fam" a la zona per part de l'ONU. I també la situació de dependència dels ajuts internacionals per part dels refugiats saharahuis. No obstant això, en ser tan genèric, dins d'aquest tòpic també s'han inclòs alguns textos que fan referència a episodis d'alerta alimentària que s'han produït aquest any, com ara al brot d'*E. coli* a Alemanya o la detecció de dioxines a la carn d'aus i porc.
- El '**Preu dels aliments**' i la '**Crisi econòmica**' són altres tòpics destacats el 2011, que abordem de forma conjunta perquè mantenen punts de connexió, especialment en el context actual de crisi. El primer inclou temes aguts com l'escalada en el preu dels cereals, i d'altres més genèrics, com l'augment en el cost de la cistella de la compra en relació amb els salaris, la disminució del poder adquisitiu de les famílies, la inflació, etc. I sota el tòpic de '**Crisi econòmica**' s'inclouen textos que fan referència a les

conseqüències de la crisi, com pot ser el desbordament del Banc dels Aliments i d'altres entitats caritatives davant el creixement de les persones que demanen ajut i aliments, la reducció de les beques per als menjadors escolars a causa de les retallades en el pressupost de l'administració catalana, la posada en marxa de polítiques low cost per part dels restaurants, els canvis en els hàbits de consum de la població per reduir despeses, etc.

- Malgrat l'actual situació de crisi, hi ha un interès cada cop més elevat per seguir una **alimentació equilibrada**. Probablement per l'increment d'informació entorn les conseqüències sobre la salut d'una alimentació incorrecta. Per això, el nombre de textos que tracten aquests temes als mitjans de comunicació ha crescut sensiblement respecte a l'any anterior, el que revela una major conscienciació social. Sota aquest tòpic trobem notícies relacionades amb els beneficis de la dieta mediterrània, les propietats i la composició nutricional d'alguns aliments, recomanacions dietètiques, etc.
- Un altre tòpic destacat és el de '**Peix i pesca**', que inclou textos relacionats amb els límits territorials i les pràctiques il·legals, la nova llei d'ordenació de la pesca sostenible, l'esgotament de les reserves, els acords comercials, l'impuls de l'aqüicultura, els vessaments tòxics i la contaminació del mar, la presència de mercuri i altres metalls pesants al peix, l'alerta per les plagues, els riscos de la sobreexplotació, etc. Aquest any la polèmica sobre la quota de pesca de la tonyina vermella reapareix però de manera molt esporàdica, i destaca l'interès per evitar la sobrepesca i l'impuls que Espanya vol donar a la seva cria en piscifactories.
- Per últim, el tòpic '**Aigua**' fa referència a la defensa d'un ús responsable, i qüestions que afecten l'àrea de Catalunya, com l'estat dels pantans catalans, la pujada del cànon de l'aigua i les queixes per l'increment de les tarifes que paguen els regants, la detecció de metalls pesants al riu Segre, la indefinició dels transvasaments o la paralització en la construcció de desalinitzadores, etc.

Taula. 2.11. Tòpics més freqüents (comparativa 2008-2011)

2008 Tòpics periodístics	Núm. de textos
Preu dels aliments	208
Crisi alimentària	154
Alimentació i nutrició	101
Gastronomia	98
Contaminació aliments	84
Fruïtes i verdures	68
Transgènics	64
Alimentació infantil	60
Fira Alimentària	59
Oli de girasol	52

2009 Tòpics periodístics	Núm. de textos
Sector agroalimentari	278
Preu dels aliments	197
Crisi econòmica	141
Fruïtes i verdures	111
Alimentació equilibrada	108
Mercat alimentari	96
Transgènics	90
Crisi alimentària	83
Dietes	79
Peix i pesca	79

2010 Tòpics periodístics	Núm. de textos
Sector agroalimentari	181
Gastronomia	153
Preu dels aliments	142
Peix i pesca	125
Mercat alimentari	108
Alimentació equilibrada	90
Fruïtes i verdures	78
Crisi econòmica	75
Aliments ecològics	61
Crisi alimentària	58

2011 Tòpics periodístics	Núm. de textos
Sector agroalimentari	330
Contaminació d'aliments	303
Gastronomia	232
Mercat alimentari	150
Crisi alimentària	132
Preu dels aliments	130
Alimentació equilibrada	105
Peix i pesca	92
Crisi econòmica	90
Aigua	78

2.2.2. Les notícies de l'any

Considerem com a "notícies de l'any" aquelles qüestions o temes d'actualitat que satisfan els criteris següents:

- una freqüència elevada de textos relacionats amb un tema,
- una cobertura en portada superior a la mitjana, i
- una freqüència de textos classificats dins del gènere d'opinió superior a la mitjana.

Evolució cronològica de les notícies de l'any 2011

GENER (247 textos)

Tòpic predominant: Sector agroalimentari

Crisi del sector primari

La pèrdua del valor de la producció agrària espanyola, la reclamació de preus més justos per a la pagesia, la pujada en el preu dels pinsos i els cereals, les exigències de la UE als productors ecològics i l'elevat cost de les terres de regadiu són alguns dels temes en què se centren gran part dels textos englobats en aquest tòpic, que és el que predomina aquest mes. No obstant això, el pic en el nombre de registres respecte a la mitjana anual és conseqüència de l'esclat de l'alerta

per la detecció de dioxines en pinsos destinats a l'alimentació animal, degut a pràctiques fraudulentas. Un problema que reapareix i que afecta principalment Alemanya, on es localitza, però també al Regne Unit, França i els Països Baixos.

Escalada en els preus dels aliments bàsics

L'alça en el preu dels cereals i d'altres productes bàsics arriba al seu màxim històric, per sobre del nivell que va assolir el 2008. Les males collites i el creixement de la demanda als països emergents, com l'Índia i la Xina, en són la causa. La situació genera protestes populars a Algèria, i preocupa els països occidentals. Per aquest motiu el president de França, Nicolas Sarkozy, planteja al Grup dels 20 (G-20) una major regulació en el mercat de matèries primeres.

Alerta en la UE per la detecció de pinsos contaminats amb dioxines

És, sens dubte, la notícia del mes. Alemanya activa el sistema d'alerta ràpida d'aliments i pinsos de la CE (RASFF) i es veu obligada a tancar més de 3.000 granges. L'origen del problema és l'ús d'àcids d'origen industrial i es localitza a Alemanya, però afecta la carn de porc i els ous de l'aviram, productes que s'han exportat al Regne Unit, als Països Baixos i a Eslovàquia. El consum puntual no suposa un risc per a la salut, però a la llarga pot tenir efectes perjudicials, ja que les dioxines són substàncies potencialment carcinògenes i poden interferir en el sistema endocrí. Xina reacciona imposant el vet a les importacions d'aquests productes. En resposta a la crisi, la UE anuncia que incrementarà les mesures de control.

La Vanguardia, 12-1-2011

The collage features several articles from 'La Vanguardia' dated January 12, 2011. The most prominent article is titled 'COMIDA TÓXICA' (Toxic Food) and discusses the discovery of dioxins in food products, specifically mentioning Germany's role in the contamination. Other articles include 'Alemania también detecta dioxinas en los cerdos' (Germany also detects dioxins in pigs) and 'Solución preventiva: comer menos grasas' (Preventive solution: eat less fats). The clippings contain detailed text about the dioxin contamination crisis in Germany and its impact on the food supply chain.

MARÇ (219 textos)

Tòpic predominant: Contaminació dels aliments

Alerta al Japó per la detecció de radiació a l'aigua i en alguns aliments

La notícia del mes és l'accident produït a la central nuclear de Fukushima arran del terratrèmol i posterior tsunami que va sacsejar l'àrea. Aquest fet va provocar la fuga de partícules radioactives que van contaminar l'aigua del mar i l'aire. Com a conseqüència, les autoritats locals van recomanar a la població evitar el consum d'aigua de l'aixeta, llet i alguns productes d'origen vegetal que contenien nivells de partícules radioactives superiors als permesos. La notícia va replantejar la seguretat de les centrals nuclears i el seu futur a Europa. El tema es va destacar en portada a *El País*, *La Vanguardia*, *20 Minutos* i el *Diari de Tarragona*.

14 20 ACTUALITAT
VIOLINES 14 DE MARÇ DEL 2011

TERREMOTO Y TSUNAMI DEVASTADORES

Progresos en Fukushima y temor por los alimentos

Mejora la situación en la central nuclear, que no volverá a funcionar en el futuro. Sin embargo, la radiación ha afectado a la leche, el agua y las verduras

R.A. / AGENCIAS
Fotografía: AFP / Reuters / Getty Images

El duro trabajo de los operarios de la central nuclear de Fukushima ya ha empezado, por fin, a dar sus frutos. La situación de la misma mejoró ayer con la estabilización y enfriamiento de los reactores. Sin embargo, el descubrimiento de niveles de radiación en alimentos de la zona impide rodear el optimismo. El Gobierno japonés anunció, además, el desmantelamiento de la planta, que no volverá a funcionar en el futuro.

El temor a una crisis alimentaria se incrementó después de que el portavoz del Gobierno nipón, Yukio Edano, confirmara que se habían detectado niveles de yodo radiactivo por encima de lo permitido en la leche de cuatro lugares de la provincia de Fukushima y en espárragos de la vecina provincia de Ibaraki. Aunque la contaminación fue detectada a tiempo y los productos no llegaron a comercializarse, ese hallazgo podría afectar a los productores agrícolas y ganaderos locales, incluso fuera del perímetro de 30 kilómetros desde la central. A este respecto, también añadió más leña al fuego tras asegurar haber hallado restos radiactivos en le-

Abuela y nieto, supervivientes

Nueve días después del sismo y el tsunami que azotaron al noroeste de Japón, Sumi Abe, una anciana de 88 años (derecha), y su nieto Aki Abe, de 14 años, eran encontrados ayer con vida entre los escombros de su casa de Ishinomaki, en la prefectura de Miyagi. Ay y su abuela tuvieron la suerte de encontrarse en la cocina cuando su hogar se derrumbó a causa del impacto del tsunami. De la cocina pudieron encontrar refugio y alimentos, sobreviviendo a base de los comestibles que había en la nevera, sobre todo papas, sal y como confirmaron los socorristas. Ambos se encontraban bien físicamente.

80 españoles

afectados en Japón después del sismo y el tsunami que azotaron al noroeste de Japón. Muchos de ellos demandan de la que se recuperen.

gambres provenientes de la zona. Así, el Edano anunció regulaciones para evitar que los alimentos contaminados se distribuyan.

Para más tarde, también se concentraron restos de yodo radiactivo en el agua corriente de Tokio, situada a 240 kilómetros de Fukushima.

La situación, «incierta»
Las preocupaciones por la radiactividad en los alimentos se contraponen a los positivos avances en el control de los seis reactores de Fukushima. Pese a que Edano manifestó que la situación «era todavía incierta», la Agencia Nuclear de Japón afirmó ayer que no tiene previsto ampliar el área de evacuación de 20 kilómetros de la central.

Además, el reactor 3, el más peligroso de todos, consiguió estabilizarse. Por su parte, las unidades 1, 2, 5 y 6 ya están conectadas a fuentes de energía externa y pronto podrán poner en funcionamiento sus sistemas de control y las bombas de agua del sistema de refrigeración. Además, el reactor 1 podría experimentar alguna dificultad más. Las unidades 5 y 6 son las menos afectadas.

Mientras, el número de fallecidos por el terremoto y el tsunami del día 11 aumentó hasta las 8.450 personas, mientras otras 12.511 están desaparecidas. Según van pasando las horas quedan menos esperanzas de encontrar supervivientes.

Pla de xoc per al sector ramader

Tot i que amb menys protagonisme, les demandes del sector primari continuen presents a la premsa. La pujada de preus dels pinsos i el descens del preu de la llet i la carn provoquen les protestes dels ramaders. El Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí i reacciona amb un pla de mesures de suport que es concreten en crèdits, pròrrogues de préstecs, millores fiscals i ajuts directes. El control de les plagues, el boicot dels piquets francesos a l'entrada de carn procedent d'Espanya i l'expansió de la producció ecològica, malgrat la crisi, són altres temes destacats aquest mes en l'àmbit del sector agroalimentari.

Alimentació equilibrada

És un altre dels tòpics predominants. Els mitjans es fan ressò de la decisió del Govern de limitar el consum de la rebosteria industrial i dels refrescos a les escoles,

degut al seu elevat contingut en àcids grassos saturats, greixos trans, sal i sucres, i s'anuncia que els nivells permesos d'aquests components s'establiran a través d'una normativa d'obligat compliment per la indústria alimentària. A banda, la CE declara el seu suport al foment del consum de fruita i verdura als col·legis. L'abandó progressiu de la dieta mediterrània, el sobrepès a Espanya i les propietats dels aliments funcionals són altres temes que aborden els mitjans, el que revela l'interès per una bona alimentació.

La ley frena el azúcar y las grasas 'trans' en la escuela

EFE, Madrid

La Ley de Seguridad Alimentaria y Nutrición, que ayer aprobó la Comisión de Sanidad del Congreso, prohíbe la venta en los centros escolares de productos con un "alto contenido" en ácidos grasos saturados, grasas trans, sal y azúcares, aunque no se especifica la cantidad de cada sustancia, que tendrá que fijarla el Gobierno.

En España, uno de cada cuatro niños es obeso, y algunos productos, tal y como se están comercializando, pueden ser la causa de "problemas graves de salud", apuntó el diputado del PSOE Alberto Fidalgo, con base en la evidencia científica y el consenso sanitario internacional.

El texto inicial prohibía la venta de los que no cumplirían "determinados perfiles nutricionales" pero una enmienda de CIU consensuada con los otros grupos, permitió fijar cuáles son esas sustancias que, en niveles elevados, quedarán excluidas de la alimentación escolar.

ABRIL (149 textos)

Tòpic predominant: Sector agroalimentari

Pla d'ajudes al camp

Aquest mes es caracteritza un altre cop pel predomini de la informació entorn el sector agrari, marcat per la profunda crisi que arrossega des de fa anys. El conseller d'Agricultura ofereix 300 M € en ajuts i busca una posició comuna de cara a les reformes previstes per la nova PAC. El sector lacti català, afectat pel descens del preu de la llet, que se situa per sota dels costos, alerta que es troba en una

situació insostenible. La contractació de temporers per a la recollida de la fruita, les dificultats de les explotacions per adaptar-se a la nova normativa de benestar animal, els robatoris al camp i l'expansió del mercat dels aliments ecològics són altres temes destacats que s'engloben sota aquest tòpic.

Es manté l'alerta al Japó per la contaminació radioactiva

La detecció de peixos amb elevats nivells de radioactivitat al Japó i la preocupació pels danys que els vessaments radioactius poden causar a la vida marina i la cadena alimentària és un dels temes destacats a l'abril. Espanya anuncia que incrementarà els controls sobre les importacions procedents d'aquest país. L'evolució d'aquest tema serà seguida de prop pels mitjans al llarg d'aquest mes i els següents, tot i que en un segon pla, perquè no afecta directament a Espanya. Al diari *El País*, però, es destaca en portada (5-4-2011).

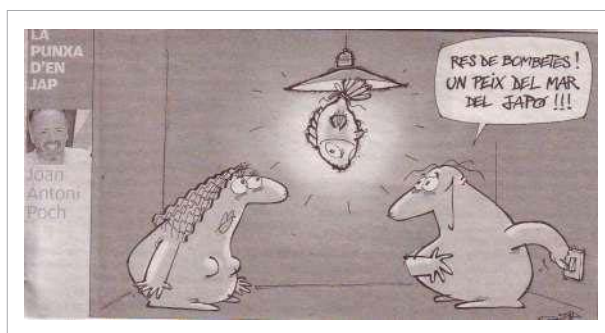
20 Minutos, 11-4-2011

La Vanguardia, 10-4-2011

Mercat alimentari

L'alça en el preu d'alguns aliments bàsics, com els cereals, el sucre i el cacau i l'especulació que regna al mercat alimentari és objecte de reflexió i és un tema que es manté present als mitjans que, un cop passat el moment àlgid de les revoltes, busquen veus expertes per valorar la situació i fer previsions sobre la seva possible evolució en el futur.

El Punt, 5-4-2011

MAIG (194 textos)

Tòpic predominant:

Perills biològics en la cadena alimentària

La crisi de l'E. coli a Alemanya

Es tracta de l'episodi d'alerta alimentària més destacat de l'any i que va rebre més cobertura mediàtica a Espanya, on va tenir greus repercussions econòmiques per al sector hortícola i dels arbres fruiters. La notícia va esclatar a finals de maig (26-5-2011), amb motiu de la notificació per part de la CE a través del sistema ràpid d'alertes (RASFF) de la presumpta implicació d'una partida de cogombres espanyols en un brot greu d'E. coli que es va produir a Alemanya i que va afectar a més de 3.000 persones i en va provocar la mort de prop de 50. Aquesta acusació va resultar ser falsa, ja que posteriorment es va comprovar que la soca que havia produït el brot no estava present en els productes d'origen espanyol, un fet que la UE va comunicar el dia 1 de juny.

*El País, 27-5-2011**20 Minutos, 31-5-2011***Esgotament de les reserves pesqueres i rebrot del cargol poma**

En l'àmbit del sector primari, reapareixen temes que es van repetint al llarg de l'any i que s'arrossegueuen des de fa temps, com la sobreexplotació dels caladors, que no poden cobrir l'elevat consum de peix a Espanya i la plaga del cargol poma, que amenaça els arrossers. Altres notícies destacades en aquest entorn són la intervenció de la CE per protegir l'entrada de productes càrnics espanyols en defensa del lliure comerç, la presentació d'una guia de bones pràctiques d'higiene al sector avícola i l'increment del consum de productes ecològics.

*Diari de Tarragona, 8-5-2011***Alimentació equilibrada**

Amb la proximitat de l'estiu, s'incrementen les informacions que fan referència a les dietes i a la necessitat de seguir una alimentació equilibrada i controlar les webs que fomenten l'anorèxia a través d'Internet.

ADN, 3-5-2011

JUNY (344 textos)

Tòpic predominant: Contaminació d'aliments

Es manté la incertesa sobre l'origen del brot d'E. coli

Malgrat l'aixecament de l'alerta europea envers els cogombres espanyols, el brot d'E. coli continua sent la notícia predominant, i ocupa prop de 200 registres (per això, el total d'aquest mes arriba gairebé als 350!). Les dificultats de les autoritats alemanyes per identificar l'origen del brot i l'increment en el nombre de persones afectades i morts per aquesta causa, provoca un estat d'alarma i desconfiança en la població d'Espanya, d'Alemanya i d'altres països europeus, que opten per vetar l'entrada de productes espanyols i abstenir-se de comprar-los i consumir-los fins que se n'esclareixi la causa. Les protestes del sector hortícola i dels arbres fruiters espanyol per les pèrdues milionàries que comporta aquesta situació i la reclamació d'indemnitzacions per part de l'estat espanyol a Alemanya i la UE són notícia a tots els diaris.

36 vida & art
sociedad

Infectados de la clínica universitaria de Hamburgo causan de los afectados por el brote de E. coli. / Contrasto, momento (2011)

El brote de 'E. coli' se expande en Alemania sin pistas de su origen

Ya son 17 los muertos y más de 1.500 los afectados • La investigación se amplía al agua embotellada • Los pepinos españoles no son la fuente de la infección

JUAN GÓMEZ
Hamburgo

Palas de hielo en pos de una bacteria desconocida. Diecisiete muertos, más de 1.500 enfermos —docenas de ellos al borde de sus muertes— y graves daños económicos a los agricultores españoles, alemanes y holandeses. El brote de bacterias *E. coli* entérico hemorrágica (EHEC) O104 detectado hace algo más de dos semanas sigue causando estragos, envuelto en el misterio, sin que las autoridades alemanas tengan la más mínima idea de cuál es su origen. Tanto es así, que se han visto obligados a ampliar la búsqueda de la fuente bacteriológica, entre otros productos, al agua mineral sin gas.

Ayer fue uno de los días más sombríos desde que se declaró la alarma en el norte de Alemania por una infección que ha alcanzado ya a Suecia, Dinamarca, Holanda, Austria, Reino Unido, República Checa, Francia, Rusia y posiblemente España —en todos los casos se trata de ciudadanos que han pasado por Alemania, como ocurre con el hombre de 43 años ingresado grave en el Hospital Doernum por presunto *E. coli*—. Solo en Hamburgo epícentro de la ola infecciosa, se registraron unos 120 nuevos contagios. El número de pacientes de EHEC ascendió ya a 668 en la ciudad hanseática. 124 de ellos padecen el síndrome urémico hemolítico, que es la consecuencia más grave que puede acarrear la infección. Provoca complicaciones renales y neurológicas que pueden resultar fatales. Solo ayer, 14 pacientes de EHEC en Hamburgo desarrollaron el peligroso síndrome. En total, han fallecido de Alemania 17 personas con el síndrome HUS.

El director del Instituto de Higiene de Hamburgo, Hans-Joachim Brezet, es uno de los que mejor conocen las bacterias EHEC O104. No es decir mucho. Según explicó ayer a este periódico, la escuiva bacteria causante de la ola de infecciones es de una cepa "muy rara". Nunca la había visto antes. De momento, solo la han podido encontrar en las heces de los enfermos. El reto del menudo doctor Brezet y el de sus científicos es dar con las bacterias en otro lugar. En algún elemento, en el agua, donde sea, para conocer el origen de la ola de infecciones.

El insólito del pepino español es un golpe que desvía a los científicos al inicio de la investigación. Frente a un gran libro ilustrado que muestra la extensa historia del centro que dirige, Brezet reconoce ayer que no la vea "se parece mucho a lo de la ajuga y el pajar". El origen de la

bacteria podría quedar para siempre como una incógnita. Los científicos de Hamburgo emplean sus pesquisas como el televisivo doctor House. "Nuestra principal prioridad son las costumbres del paciente". Haciendo el gesto de aspirar muchos objetos con el brazo, Brezet añadió: "O sea, que los vaciamos el frigorífico". No discriminamos entre estas pruebas. Si que descartamos como posible origen el agua del grifo, "por lo general clorada". También el agua con gas, muy apreciada por los alemanes, dado que "el ácido carbónico acaba con estas bacterias". Luego observan "la pura rutina" de un instituto de higiene. No pueden descartar ni la leche, ni la carne ni el agua embotellada sin gas, que ya han "puesto en el punto de mira". El segundo lugar en la lista de prioridades lo ocupan los "tres grandes sospechosos": el agua, el pajar y la ajuga.

El País, 2-6-2011

La Vanguardia, 8-6-2011

Ventura & Coromina

La Vanguardia, 3-6-2011

Informe de l'OCU sobre la qualitat de la llet

És una altra de les notícies més destacades del mes: l'Organització de Consumidors i Usuaris (OCU) publica un informe que compara la relació qualitat/preu de 47 marques de llet que es comercialitzen a Espanya. La notícia desencadena la polèmica, en establir un rànquing que afavoreix la imatge d'unes marques i en qüestiona la d'altres. Les reaccions no es fan esperar: la Federació Nacional d'Indústries Làcties presenta una demanda contra l'OCU i el Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí intenta evitar l'alarma indicant que el sector compleix la normativa amb rigor i, per tant, tots els productes que es comercialitzen són de qualitat i segurs. L'Informe, però, planteja dubtes perquè no té un aval científic i la metodologia, i els criteris que l'OCU ha aplicat per elaborar la classificació no està clara. El tema desapareix dels diaris en una setmana.

[illegible]

Mercat alimentari i crisi econòmica

L'impuls d'iniciatives per recaptar aliments per als més necessitats, la preocupació per l'increment en el preu dels aliments i la crisi econòmica i l'anunci de la rebaixa del fons d'aliments per part de la UE són altres notícies destacades aquest mes.

El apunte

'Pizz', pasta y pollo, las comidas favoritas

La Leucosticte domina la pizza, la pasta y el pollo en los hogares de la ciudad de Buenos Aires, en la mayoría de los países, junto con platos nacionales. La pizza y el pollo son los platos favoritos de la mayoría de los habitantes de la ciudad. La pizza es el plato favorito de la mayoría de los habitantes de la ciudad. La pizza es el plato favorito de la mayoría de los habitantes de la ciudad.

JULIOL (195 textos)
Tòpic predominant: Contaminació d'aliments

Finalitza la crisi provocada per l'*E. coli*

El 5 de juliol, les autoritats alemanyes fan una declaració conjunta en què donen per finalitzat el brot d'*E. coli* a Alemanya i informen sobre les mesures per contrarestar-lo. Es confirma que l'origen són llavors de fenigrec i d'altres plantes procedents d'Egipte, i la Comissió Europea en prohibeix la comercialització. No obstant això, el tema es mantindrà present a la premsa al llarg d'aquest mes i els següents per informar sobre la concessió d'indemnitzacions i les iniciatives proposades per l'estat espanyol i la UE per millorar l'actuació en situacions d'alerta alimentària. Aquest mes el tema encara arrossega cua i protagonitza més de 40 registres.

El País, 8-7-2011

Terminó el 'e.coli'

El organismo público responsable del control y la prevención de enfermedades en Alemania declaró ayer el fin del brote de la bacteria 'e. coli', que ha causado la muerte de más de 50 personas.

20 Minutos. 27-7-2011

El brote letal, vinculado a importaciones de fenogreco

[illegible]

«No hemos puesto en marcha una campaña de «alerta» que obligaría a la retirada de los productos de mercado», afirma la secretaria entrante en la EFSA, María García. «Lo que es cierto es que cuando se detecta un problema con los productos españoles, ya sea con los propios españoles. Ya sea con los que se encuentran permitidos en Alemania y no en Francia».

Las investigaciones que efectúan ahora las autoridades de la EFSA, dicen, «no sirven para determinar el recorrido y destino final de los envases de estos productos. Para las autoridades españolas, el problema de los recipientes «clac» que ha pasado a Francia, afectó el Portuense de Santidad, La Comisión Europea de Sanidad, que en su momento prohibió en los seis países europeos afectados el tiempo que se producen intercambios de información con Eguig.

«Los consumidores han estado ahora por las exportaciones que trabajamos con este brote en los laboratorios de analizar el último caso de intoxicación en el que se detectó el problema».

La identificación precisa de los

[illegible]

El País, 1-7-2011

L'ONU declara "l'estat de fam" a Somàlia

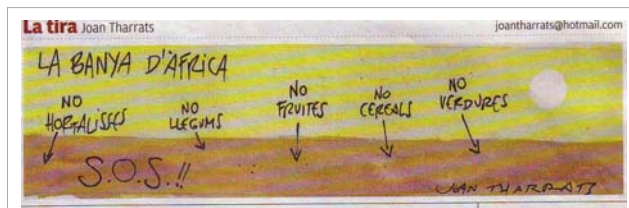
Esclata la notícia de la greu sequera que afecta a més de 10 milions de persones a la banya d'Àfrica i de les morts que està provocant entre la població infantil, per la manca d'aliments. L'ONU hi envia ajuda humanitària, i l'ACNUR adverteix que els camps de refugiats de Kenya estan desbordats.

AGOST (178 textos)

Tòpic predominant: Fam

La fam a Somàlia

El tema de la fam guanya terreny al llarg del mes d'agost, possiblement perquè la situació es fa cada cop més insostenible i també per la disminució de les notícies en d'altres àmbits (econòmic, polític), que és habitual en aquesta època de l'any. El tema protagonitza prop de 60 registres. Més de la quarta part d'aquests registres es troben a la secció d'opinió i als suplementos, el que revela que el problema és també objecte de reflexió i desperta la consciència de solidaritat i la denúncia social.

El Punt, 6-8-2011

El País, 17-8-2011

Boicot francès a l'entrada de productes espanyols

La premsa es fa ressò de les protestes dels pagesos pel boicot als productes espanyols que es fa des de França. L'estat espanyol reclama a França que prengui mesures de control per respectar el dret a la lliure competència i a la UE que actuï per assegurar l'exercici d'aquest dret.

Diari de Tarragona, 11-8-2011

Alimentació i salut

Tot i que el seu patró d'aparició és regular, en aquest mes destaquen especialment els temes vinculats als bons hàbits alimentaris, i l'aposta per la cuina senzilla, amb aliments vegetals, de qualitat, i plats poc elaborats. L'obesitat com a problema creixent, la tendència a l'slow food, la imposició d'una taxa per a les begudes riques en sucre i la reducció del consum de sal, l'impuls de l'agricultura ecològica i el consum de productes procedents de l'aquicultura són altres temes inclosos en aquest tòpic, que també té un especial protagonisme a l'agost.

El Punt, 7-8-2011

NOVEMBRE (292 textos)

Tòpic predominant: Sector agroalimentari

El sector agrari català, preocupat pel futur

Els canvis que introdueix la nova PAC, les reclamacions dels agricultors per fixar uns preus justos amb els canals de distribució, la proximitat de l'expiració del termini de la UE per adaptar les condicions de vida dels animals de les granges a la nova normativa de benestar animal i altres qüestions relacionades amb les exportacions i el control de les plaques centren gran part dels registres d'aquest mes, que té com a tòpic predominant el sector agroalimentari.

España se queda sola en su rechazo a una nueva política agraria de la UE

La propuesta europea divide al Ministerio de Medio Ambiente

El País, 21-11-2011

UNIÓN EUROPEA AGRICULTURA

La UE amenaça Espanya amb multes si no adapta les gàbies de gallines

El termini límit per complir la normativa de benestar animal expira al gener del 2012 || El ministeri rebutja a Brussel·les la "tarifa plana" de la PAC

AGÈNCIES

(BRUSSEL·LES) El comissari de Salut i Protecció del Consumidor, John Dalli, va advertir ahir Espanya i deu estats membres més que iniciaria un procediment d'infracció en contra si per al pròxim mes de gener no complien les noves normes per adequar les gàbies de les gallines ponedores a les noves exigències de benestar animal.

A la UE encara hi ha 51 milions de gallines que no disposen de gàbies condicionades d'acord a les noves regles que entraran en vigor l'1 de gener del 2012, segons les dades de què disposa Brussel·les, que no va facilitar altres països.

No obstant, la ministra espanyola d'Agricultura, Rosa Aguilar, va apuntar que encara queden per adaptar al voltant del 50% de les gàbies que hi ha a Espanya. Segons les dades facilitades per la ministra, hi ha 220 explotacions a Espanya i una població de 45,5 milions de gallines ponedores, de les quals, "prop del 50 per cent" ja complien amb gàbies condicionades a les noves regles comunitàries. Aguilar va insistir que es valori l'edat, de treball i inversió assumit per Espanya i va explicar que el Govern ha tractat un full de ruta per continuar avançant fins al 31 de desembre.

Rosa Aguilar, al centre, en l'inici de la reunió, ahir, a Brussel·les.

FULL DE RUTA ESPANYOL
Espanya assegura que té un full de ruta per complir la normativa de benestar animal

Sobre la política agrària comuna (PAC), la ministra va reiterar el rebuig d'Espanya al pagament base proposat en la reforma i va assegurar que el nou model d'ajudes proposat per la Comissió Europea planteja "grans incerteses i problemes"

Acord per apujar les ajudes per alimentar els més pobres

■ En els dos últims anys, la UE destinaria 500 milions d'euros anuals al programa d'ajudes per alimentar la població europea més desfavorecida, després que Alemanya hagué aixecat el seu veto a aquesta despesa, a la qual s'oposava perquè els recursos procedeixen de la política agrària comuna (PAC) i Berlín considera que és una política social.

Per salvar les reserves alemanyes, que juntament amb cinc països més formava una minoria de bloqueig, ahir es va arribar a un acord que introduïa "una doble base jurídica" que incorporava un component "social" al programa i se n'eliminava la condició de col·laboració dels estats membres, van indicar fonts comunitàries. A més, van puntualitzar que la decisió encara ha de ser recolzada pels 27 en un futur Consell de Ministres.

Recaptació solidària i malbaratament d'aliments

El novembre la premsa destaca dos nous temes que mostren les contradiccions de l'actual sistema econòmic: d'una banda, la campanya solidària impulsada pel Banc dels Aliments per intentar cobrir les necessitats d'aliments de la població amb menys recursos, i de l'altra, les informacions que alerten sobre el malbaratament que es fa dels aliments. Europa es planteja prendre mesures per posar fre a aquesta situació.

CIUDADANOS PÁG. 3
Barcelona, una marca rentable
Un grupo de empresarios crea Barcelona Global

SEGURIDAD PÁGS. 4 Y 5
Más presión sobre los delincuentes
Delort reorganiza la Guardia Urbana

TRADICIONES PÁG. 6
Árboles naturales para estas fiestas
La capital catalana recupera viejos usos navideños

GENE PÁGS. 8 Y 9
El turno de Sienna Miller y J.K. Rowling
Declararon ayer por las escuchas ilegales

vivir

25 de noviembre del 2011
LA VANGUARDIA

Hoy empieza el GRAN RECAPTE

La campaña, impulsada por el Banc dels Aliments, se propone recoger 800.000 kilos

Los donantes podrán hacer sus aportaciones en más de 600 puntos de toda Catalunya

Preparando el gran día. Los voluntarios del Banc dels Aliments trabajan ayer en su almacén de la calle Motors de Barcelona

Se hacen donaciones en línea a través del portal de La Caixa. Los siete mil voluntarios participantes, son colaboradores del Banc dels Aliments, miembros de organizaciones ciudadanas o los que se han unido personas que, a lo largo de las últimas semanas, se han reunido ante el llamamiento de la organización y también colaboradores de la red de entidades a las que el Banc dels Aliments distribuye alimentos.

La campaña del Banc dels Aliments pretende sensibilizar a la opinión pública sobre el problema de la malnutrición que, según la organización, afecta a 20% de los catalanes que actualmente viven en el interior de la península y a clasificarlos.

Los donantes podrán hacer entrega de sus aportaciones en 602 supermercados y mercados de 180 poblaciones de toda Catalunya. Además, también será posible

La Vanguardia, 25-11-2011

Intoxicació pel consum de bolets tòxics

Els diaris es fan ressò d'alguns casos aïllats d'intoxicació a Catalunya a causa de la ingesta de bolets no comestibles que creixen en l'entorn urbà. Els mitjans fan difusió del missatge de les autoritats sanitàries, que demanen una actitud més prudent i responsable.

DESEMBRE (313 textos)

Tòpic predominant: Gastronomia

Festes de Nadal i crisi econòmica

La proximitat de les festes nadalenques eleva l'interès pels temes gastronòmics i el nombre d'informacions sobre propostes de menús i receptes. Però aquest fet no es presenta deslligat del context de crisi, ja que es potencia la creativitat i l'estalvi. En aquesta línia d'estalviar despeses, destaca el moviment "de l'hort a la taula", que aposta per la venda directa del productor al consumidor.

TRADICIONES

Las ventas en pollerías se animan mientras que los puestos de marisco y pescado confían en las compras del último día

El pollo reina en la Navidad

Una pollería del mercado de la Abacería, en Gericia, ayer por la mañana

DAUL MONTILLA

Sarriena

Cuando va repartiendo cada uno de los encargos. Rápidamente copioso de los pollos que incluso se han ido a buscar a base de más (a unos 9,25 euros al kilo) y comen a tres. Muchas, sus tres trabajadoras se mueven ligeramente por su pequeño puesto del mercado municipal de Les Corts. "Se va la vida, pero a no ser que este año no están ya muy bien la cosa. En que no para en", asegura. (Zal) Y coge otro pollo, el alimento que, asegura Camen, esta Navidad será

los puntos de marisco y pescado se animan, sobre todo, la llegada del sábado. "Hoy va a comprar marisco para congelar", apunta otra Pili, en este caso pescadora en Les Corts. Lo había mientras mostraba cepillos a unos bogavants vivos -a 9,99 euros la unidad- que parecían que se escapaban entre las almejas de cofre (a 17,99 euros al kilo) o las gambas de playa (a 13,99 euros el medio kilo). "Este año estamos vendiendo bastante menos, esperamos que el sábado", desea la pescadora de Les Corts que, como su vecino de puesto y mercado, José, o Chispa, del mercado de la Abacería, se queja del desconcierto cuando por alguna

Productos como el capón, el 'pota blava' o el pollo de payés tienen una gran demanda estos días

mas televisadas al mismo que el pescado y el marisco bajan. Los pollos, en líneas generales, se movilizan, aunque algunos productos han bajado (haciendo todo el conjunto). También los hay que han subido más de lo habitual. Como el capón, que siempre sube, pero que este año se ha difícil encontrar por menos de 10 euros el kilo. "La carne en general se está moviendo, salvo el cabrito", apunta José en su carnicería del mercado de la Abacería. El nivel de ventas es similar a otros años. No se queda. "Aunque este año no nos ganamos y perdemos. El año de este año por cada paraca." "Por que hay crisis, aunque sea Navidad."

Mientras en las pollerías había ayer bastante actividad, en

La Vanguardia, 22-12-2011

GASTRONOMÍA • LOS MENÚS EN LA MAYORÍA DE LOCALES SON ENTRE UN 20 Y UN 30% MÁS ECONÓMICOS QUE HACE 4 AÑOS

Los restaurantes de la Costa bajan precios por el descenso de clientes

Excepción de la noche de Fin de Año, las reservas durante la campaña navideña han disminuido entre un 15 y un 20%

JOAN MARC GARCIA

Algunos días del fin de año de la Costa catalana se han convertido en una campaña navideña. Una campaña, una oferta, una oferta por la crisis y el descenso de clientes, aunque en estos días, a pesar de todo, continúa en un balance positivo. Como es lógico, por la campaña de Navidad se han

Catering de Navidad

Crisis de la cocina que toma fuerza en la Costa catalana. Por primera vez en la historia reciente que un número de restaurantes que se han convertido en una campaña navideña. Una campaña, una oferta, una oferta por la crisis y el descenso de clientes, aunque en estos días, a pesar de todo, continúa en un balance positivo. Como es lógico, por la campaña de Navidad se han

Catalunya solidària

Una de les notícies que té més ressò aquest mes és l'èxit de la campanya impulsada pel Banc dels Aliments per recaptar productes per als més necessitats. A aquesta iniciativa se sumen d'altres similars organitzades per entitats caritatives (Creu Roja, Càritas, casals i centres parroquials) i ajuntaments de tot Catalunya. El tema és objecte de vinyetes gràfiques i editorials que reflexionen entorn la resposta de la societat civil a la crisi.

Voluntarios de la campaña.

Colectar récord del Banc de los Alimentos

BARCELONA El Banc dels Aliments ha conseguit 1.095 tonelles de comestibles durant la tercera edició del Gran Recapte, la campanya solidària de les brades dels dies 25 i 26 de novembre que comptà amb la participació de més de 7500 voluntaris. El objectiu de la entitat era recórrer 800 tonelles, després de que el any passat se llegira a les 400.

ADN, 2-12-2011

CIUDADANOS

El Gran Recapte, la campanya de recollida de aliments, logra superar en más de 200.000 kilos sus propios objetivos

Mil noventa y cinco toneladas

JAUME V. ARCO

Barcelona

El Gran Recapte, la campanya organitzada per los cuatro bancos de alimentos catalanes, ha logrado recolectar 1.095 toneladas. Una cifra que no es todavía la definitiva porque aún no ha acabado el recuento de todos los puntos de recogida. Además, el sistema de aportaciones habilitado por la Caixa en su red de internet y en los cajeros automáticos sigue activo hasta el día 4. En cualquier caso, se trata de una cifra que ha superado a los propios organizadores, que se habían propuesto duplicar lo recolectado en la edición del 2010, cuando se alcanzaron las 400 toneladas. Los resultados han sido más allá. Los 400 puntos habilitados por los bancos de alimentos de las cuatro provincias han recogido 857.000 kilos, a los que se suman los 238.000 que ha aportado hasta ahora La Caixa a través de la red virtual y también en sus puntos de recogida físicos instalados en sus oficinas.

Una cifra muy respetable. "Tal vez -señalaba ayer el presidente del Banc dels Aliments de Barcelona, Antoni Sanjaume-, para explicar el éxito de la campaña, los voluntarios han creado la sensación de que no todo lo que se recolecta es para la gente de bajos recursos de la zona."

Sanjaume se mostraba muy contento. "El éxito del Gran Recapte ha sido el más de las voluntarias". El director general de la obra social de La Caixa, Jaume Llorens, agradeció las donaciones y aseguró que, vista la buena experiencia en Catalunya, "tal vez se ha llegado el momento de pensar en exportarla al resto de España". De hecho, esta es la idea que hoy Antoni Sanjaume llevará a la reunión de los bancos de alimentos de toda España, que se celebra en Madrid.

Hay algunos datos curiosos entre lo que se ha recolectado. Por ejemplo, la cantidad de aceite de oliva que se ha conseguido

La solidaridad ciudadana ha abarrotado las estanterías del Banc de los Alimentos

se ha cuadruplicado la de los otros aceites, básicamente de girasol. Los miles de donaciones que han participado en el Gran Recapte han creado, naturalmente, por un producto más caro.

LLAMAMIENTO
Se busca una nave de 1.200 m²

El éxito del Gran Recapte está provocando un serio problema al Banc dels Aliments de Barcelona: la falta de espacio. La sede de la calle Motors -cedida por el Consorci de la Zona Franca- se ha quedado pequeña y la organización busca una nave de alimentos de unos 1.200 m² para usar durante unos cuatro meses.

La leche ha sido de lejos, el principal producto donado, según de la pasta y el arroz y otros cereales. En la zona de la conservación, especialmente el tomate. En general, los donantes se han centrado a la demanda que hizo el Banc dels Aliments cuando lanzó su campaña. Los productos "sencillos", según la jefa del grupo Banc dels Aliments, es decir, aquellos más difíciles de conservar y manipular -algunos donantes llevaban el tomate en las cajas alguna lata de conserva- han sido los mínimos.

Todos estos productos han sido procesados en el Banc dels Aliments a lo largo de estos días y se han emballado en más de 30.000 cajas que ayer llenaban la mayoría de los estantes de la nave de la organización en Barcelona. De hecho, ayer mismo, las cajas ya empezaron a salir hacia las organizaciones de base

que las distribuyen a las familias. Sanjaume destacó que la campaña catalana se ha convertido en una campaña europea. La colecta nacional francesa, logró hacer acopio de 12.500 toneladas -equivalentes, según la estimación de la federación francesa, a unos 25 millones de raciones. La campaña francesa, que se desarrolló en los mismos días que en Catalunya, benefició a unos tres millones de franceses. La campaña nacional portuguesa ha logrado recolectar 2.950 toneladas.

El aceite de oliva cuadruplica el de girasol y la leche es el producto más donado

La Vanguardia, 2-12-2011

2.3. L'enfocament de la notícia

El punt de vista o enfocament de la informació es refereix a com es presenta una notícia concreta tenint en compte que la realitat és complexa i com es tracten els continguts de la informació segons el marc conceptual on el diari situa la notícia. L'enfocament des del qual es confecciona una peça periodística és important perquè pot influir en l'opinió del lector de premsa sobre aquella informació que està llegint.

Les notícies s'han classificat en diferents categories segons la informació que apareix al text sobre: les fonts d'informació (a quin sector pertanyen), les causes i les repercussions del fet segons la informació (relacionades amb la salut, el medi ambient, etc.), la terminologia emprada (si hi ha tecnicismes), les imatges, etc.

Les categories utilitzades per definir l'enfocament periodístic són les següents:

1. **Ambiental:** l'enfocament es basa en l'impacte ambiental de tècniques o formes de fer relacionades amb l'alimentació i la seguretat alimentària. Per exemple, les tècniques i el volum de pesca de la tonyina vermella, i com això pot afectar-ne l'extinció i la disminució. Les fonts d'informació sovint solen ser grups ecologistes o organitzacions similars. La terminologia engloba paraules com *canvi climàtic*, *impacte ambiental*, *residus*, *contaminació*, *recursos*, *biodiversitat*, etc.
2. **Científic:** el punt de vista té a veure en general amb resultats d'estudis científics i, per tant, les fonts d'informació solen ser del sector acadèmic (universitats), organismes dedicats a la R + D i la recerca hospitalària, associacions científiques professionals (Col·legi de Veterinaris, de Metges, etc.). La terminologia sol incloure tecnicismes però també paraules explicatives que permetin entendre al públic general els conceptes que s'hi tracten.
3. **Consum:** el tema central de les peces periodístiques són els hàbits i la percepció dels consumidors respecte a determinades qüestions: tendències del mercat, formes d'utilització dels aliments, percepció de la qualitat d'un tipus d'aliment o del seu valor nutritiu, demandes i necessitats dels consumidors, recomanacions, producció, distribució, abastament, poder adquisitiu i dificultats per accedir a determinats productes. Les fonts d'informació, per tant, són diverses i inclouen des de representants d'organitzacions de consumidors fins a l'Administració o el sector productor i empresarial.
4. **Cultural:** l'enfocament es basa sobretot en el fet que es tracten qüestions relacionades amb l'alimentació i la seguretat alimentària en relació amb la cultura d'una societat, ètnia, grup, etc., com pot ser l'elaboració o el consum de determinats aliments. Així doncs, les fonts d'informació són diverses però solen ser sobretot de la societat civil i dels representants polítics.
5. **Empresarial:** la informació se centra en aspectes empresarials com poden ser estratègies empresarials de venda, formes de distribució, noves tècniques, etc. relacionades amb els aliments. Les fonts d'informació lògicament són majoritàriament del món empresarial: des de petits productors, cooperatives i detallistes fins a grans empreses multinacionals. La terminologia està molt basada en termes relacionats amb l'economia (micro o macro), el màrqueting i la publicitat.
6. **Ètic:** aquesta categoria acolliria textos amb valoracions de drets (humans, animals, etc.) o de moral i religioses, incloent-hi també textos que tenen a veure amb la beneficència (donació d'aliments, etc.). Així doncs, la seguretat en l'alimentació es planteja fonamentalment des de la perspectiva de l'adequació als valors socials de la població o d'un sector de població determinat. Les fonts d'informació són variades però sovint hi trobem representants d'associacions, religiosos, pensadors, acadèmics, ecologistes, etc.
7. **Polític:** la informació tractada sota aquest punt de vista es refereix sobretot a les decisions, les actuacions de grups polítics i debats. Les fonts d'informació vénen majoritàriament del món de la política, però també de la societat civil o les associacions.

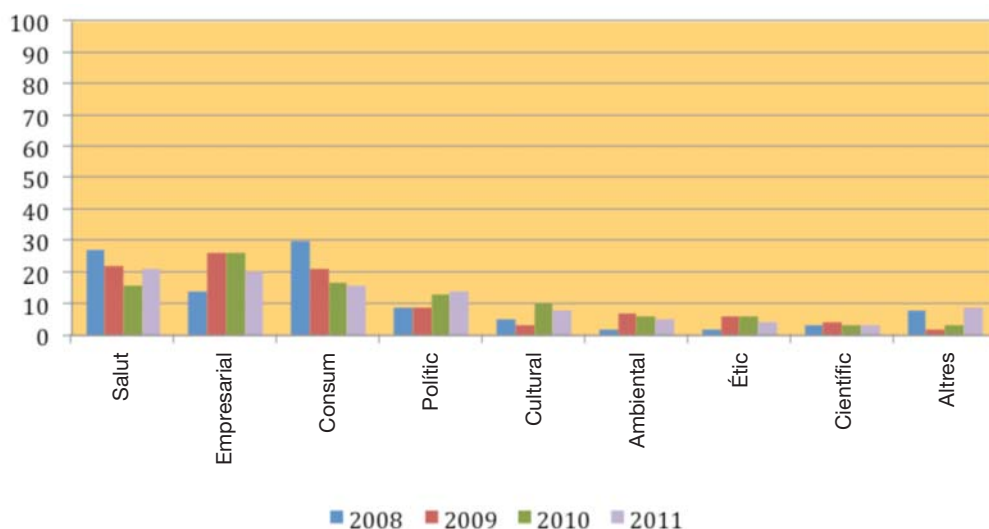
8. **Salut:** la informació se centra en la salut humana sobretot, però també animal. S'hi tracten temes com el risc de determinats aliments en l'aparició d'una malaltia, la informació sobre situacions de crisi produïdes per brots de toxiinfeccions alimentàries, les recomanacions i denúncies sobre determinats hàbits alimentaris, els casos de contaminació d'aliments centrats en les conseqüències a curt o llarg termini, els estudis que relacionen un aliment amb l'aparició (o prevenció) d'una malaltia, etc. Per tant, les fonts d'informació solen ser personal sanitari i veterinari, així com representants de l'Administració i organitzacions de pacients i consumidors. Un grup de textos presentats amb aquest enfocament prové de la indústria i de l'empresa.

La informació recollida l'any 2011 sobre seguretat alimentària s'ha centrat en la salut (figura 2.12). No és estrany si tenim en compte que aquest any s'han produït diversos episodis d'alerta alimentària vinculats a la ingesta d'aliments en mal estat o contaminats (brot d'*E. coli*; carn i ous amb dioxines; llet, vegetals i aigua amb nivells d'isòtops radioactius; metalls pesants al peix...), així com la declaració d'estat de fam a

Somàlia a causa de la greu sequera, que va provocar la mort de milers de nens en aquesta àrea. A més, el fet que es produís en els mesos d'estiu, en què hi ha menys informació en qüestions polítiques i econòmiques, va afavorir que cobrés un especial protagonisme. A banda, gran part de la informació que fa referència a l'alimentació equilibrada s'aborda des d'aquesta òptica.

L'enfocament polític també té una presència destacada, un fet vinculat a l'increment dels episodis d'alerta que hem esmentat, ja que en aquests casos, l'Administració acostuma a incrementar la seva presència als mitjans per tal de donar explicacions i/o demanar responsabilitats i un major control. No obstant això, el nombre de registres amb un enfocament empresarial i de consum té també un pes important aquest any, tant perquè el sector de la indústria és un dels principals generadors d'informació com per la pujada dels preus dels aliments i l'agreujament de l'actual crisi econòmica, que ha provocat canvis en els hàbits de compra i consum de la població. La perspectiva ètica, científica o ambiental en els temes de seguretat alimentària és minoritària, i es manté en la línia dels anys anteriors.

Fig. 2.12. Distribució dels textos (en percentatges) segons l'enfocament periodístic. Comparativa 2008-2011.

2.4. Tractament del risc

El risc alimentari el podríem definir com la percepció social de la seguretat alimentària, és a dir, quin risc es percep per part de la societat vers l'alimentació. Segons com es tracta aquest risc des dels mitjans de comunicació, la percepció per part del lector i el consumidor es modifica, i això influeix a l'hora d'adquirir o rebutjar aliments.

Malgrat que la percepció del risc no s'avalua directament en aquest informe, ja que no s'hi analitza la interpretació de la informació periodística per part del lector, sí que es pot fer una aproximació de com tracten els mitjans de comunicació el risc relacionat amb l'alimentació i com presenten aquesta informació els diaris analitzats.

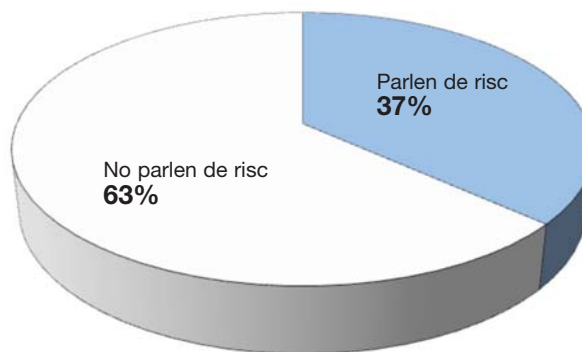
Per tal d'estudiar el risc avaluem quatre variables que estan presents en el registre corresponent a cada peça periodística de la base de dades: el tractament del risc, el balanç risc/benefici, les recomanacions i la informació sobre alerta sanitària.

2.4.1. Tractament del risc: variable que recull si el text informatiu parla de risc o no. Aquest risc pot ser per a la salut, per al medi ambient, per a l'economia, etc., dins el context de la seguretat alimentària.

Resultat: Al llarg del 2011 es parla de risc de forma explícita en 1.042 registres (37% del total), un percentatge lleugerament inferior al de l'any anterior, en què aquest concepte estava present en un 44%. Aquest fet sorprèn una mica si tenim en compte el nombre d'episodis d'alerta que s'han produït. Una possible explicació és que la major part d'aquests casos han estat alertes puntuals i no han comportat problemes importants de salut per a la població que viu a Catalunya o a la resta de l'Estat. Així va ser en el cas del brot d'*E. coli*, que no es va localitzar a Espanya ni va afectar els seus habitants, o la presència de dioxines en alguns productes destinats al consum humà, que no van ser importats per Espanya. De tots els registres que parlen de risc, però, la majoria aborden el tema des de la perspectiva de la salut i fan referència a diversos temes: les dietes i el fast food, l'obesitat i el sobrepès, les al·lèrgies i les intoleràncies ali-

mentàries, l'increment en el consum d'alcohol per part dels joves, la contaminació o presència de substàncies tòxiques en alguns aliments (bacteris, metalls pesants, etc.). Altres registres que parlen del risc tenen un enfocament empresarial, polític o de consum i aborden temes de canvis normatius, acords econòmics o situacions de crisi com la demanda d'ajuda humanitària, o els problemes que afecten el sector agrari: com ara plagues que fan malbé les collites, l'abandó progressiu de l'activitat i les pèrdues econòmiques, l'increment o el descens en els preus d'alguns aliments bàsics, etc. Per últim, el concepte del risc també està present en algunes notícies que fan referència a la manca d'aliments i/o la demanda d'ajut humanitari (tant a Catalunya com a escala internacional), i informacions vinculades a la conservació del medi ambient i el respecte a la biodiversitat, entre les quals podem destacar l'impacte dels cultius transgènics, l'ús de plaguicides, els vessaments tòxics, la sobrepesca i la contaminació del mar i d'alguns recursos aquífers. No obstant la valoració del risc, també pot ser en alguns casos una variable subjectiva.

Fig. 2.13. Tractament del risc en les peces periodístiques.

L'explicitació del risc pot aparèixer en el cos del text informatiu, però també s'inclou a vegades en el titular. A la taula 2.12 podem observar 10 exemples on surt la paraula risc en el titular per indicar un risc negatiu o un benefici, en general relacionat amb la salut.

Taula. 2.12. Exemples de titulars de diari amb la paraula *risc*.

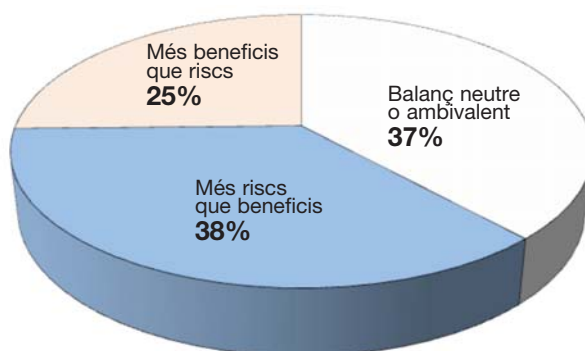
Dia	Mes	Diari	Títol
10	3	<i>La Vanguardia</i>	"Dieta sin riesgos"
23	3	<i>20 Minutos</i>	"La luz llega a Fukushima pero el riesgo es aún grave"
5	4	<i>El País</i>	"Una opción de alto riesgo ecológico"
5	4	<i>ADN</i>	"Los riesgos del océano radioactivo"
27	6	<i>ADN</i>	"El 'couping', deporte de moda y riesgo en EE.UU."
9	7	<i>La Vanguardia</i>	"Numerosos estudios demuestran la relación de factores de riesgo de infarto"
28	7	<i>La Vanguardia</i>	"La Cruz Roja advierte del riesgo de malnutrición en las familias pobres"
6	9	<i>La Vanguardia</i>	"La ONU amplía a 750.000 somalíes el riesgo de morir por la hambruna"
15	10	<i>El País</i>	"Un informe de UNICEF ve riesgo de hambre entre los niños de inmigrantes en España"
1	12	<i>Segre</i>	"El 20 per cent dels catalans es troben en situació de risc de pobresa"

2.4.2. Balanç global benefici/risc (positiu o negatiu): aquesta variable recull la interpretació final dels riscos i/o beneficis que es plantegen sobre un determinat tema en el text informatiu.

Resultat: al llarg del 2011 predominen gairebé a parts iguals els textos que destaquen el concepte de risc per sobre dels possibles beneficis (38% del total) i els que mostren un balanç neutre o ambivalent en aquesta relació (37%). És a dir, que en la major part predomina un enfocament negatiu o neutre respecte a la informació que es planteja. Una dada que contrasta amb l'obtinguda el 2010, en què el nombre de textos que destacaven el concepte del risc era d'un 23%, davant del 26% que destacaven els beneficis, mentre que el 51% restant presentava un balanç neutre. El resultat del 2011 s'explica per l'increment en el nombre d'episodis d'alerta alimentària de patró agut que es van produir (dioxines, crisi de l'*E. coli*, presència de mercuri al peix, accident nuclear a Fukushima), així com per l'àmplia cobertura que els mitjans van donar a l'estat de fam que va afectar la banya d'Àfrica, i l'agudització de la crisi econòmica a Catalunya. No obstant això, el 2011, hi ha un nombre significatiu de textos (25%) -i similar al del 2010- que fan referència a possibles beneficis. La majoria d'aquests textos aborden iniciatives que aporten millores en diversos àmbits, com és el cas d'algunes normatives: "La ley frena el azúcar y las grasas trans en la escuela" (*El*

País, 31-3-2011); les campanyes de suport per a la recaptació d'aliments: "El Banc d'Alimentos y el Barça se unen contra el hambre" (*La Vanguardia*, 1-4-2011); la importància de mantenir una dieta equilibrada: "L'oli d'oliva ajuda a combatir el càncer" (*El Punt*, 4-2-2011), i que anuncien la resolució de conflictes amb la proposta de millores: "La UE reforzará su control antioxidinas" (*La Vanguardia*, 25-1-2011), per citar-ne alguns exemples.

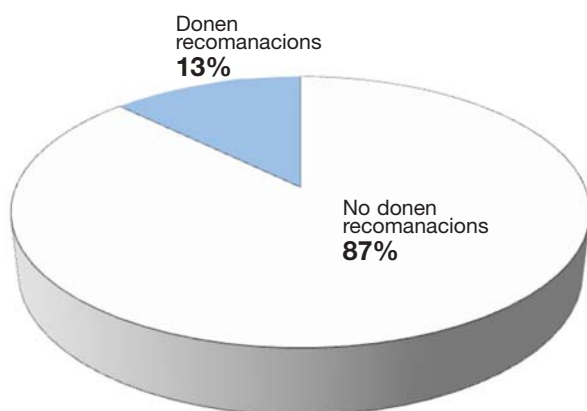
Fig. 2.14. Balanç benefici/risc en les peces periodístiques.

2.4.3. Recomanacions: una altra dada és si en la peça periodística s'inclouen recomanacions dirigides al lector sobre com reaccionar o comportar-se davant la notícia de la qual s'està informant, ja que aquesta informació pot condicionar el comportament del consumidor.

Resultat: en un 13% dels registres sobre seguretat alimentària trobem recomanacions dirigides al lector. Aquestes poden estar recollides a les declaracions de les fonts d'informació o bé poden ser donades directament pel redactor. La premsa, per tant, a més d'informar, pot influir també en la divulgació i la formació de les audiències, en la incorporació de nous comportaments o en el reforç o l'abandonament dels existents. Aquests percentatges són, en general, similars als d'anys anteriors (un 14% el 2010 i un 17% el 2009 oferien recomanacions) i indiquen que tot i que no és una pràctica habitual a la premsa, sí que és factible i pot determinar algunes pautes d'actuació en els lectors.

Fig. 2.15. Recomanacions en les peces periodístiques.

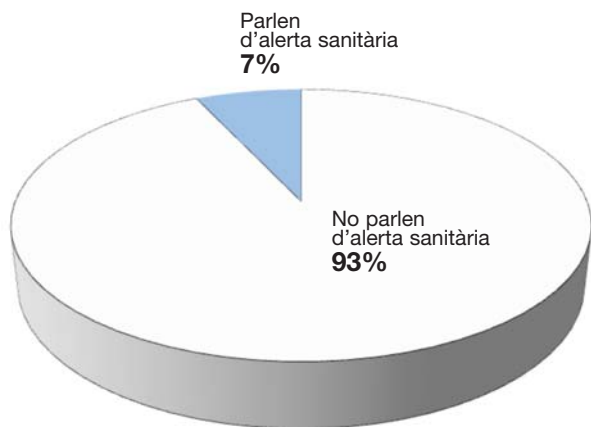
2.4.4 Alerta sanitària: aquesta variable recull si dins el text informatiu analitzat s'explicita que hi ha una alerta sanitària o que la situació de la qual es parla es pot considerar com una situació d'alerta des del punt de vista de la sanitat, etc.

Resultat: en total, 199 textos (un 7% del total) parlen directament d'alerta sanitària, una xifra superior a la de l'any anterior (5%), però tampoc molt elevada malgrat els episodis de crisi que s'han produït. Durant aquest any les alertes han estat relacionades amb diverses notícies que han esclatat a la premsa puntualment, com la detecció de dioxines i el brot d'*E. coli* a Alemanya, la puja dels preus dels aliments bàsics, la radioactivitat detectada a l'àrea de Fukushima (Japó) o la presència de metalls pesants en alguns peixos. Però també es parla d'alerta en informacions que aborden el tema dels riscos del fast food, el sobrepès i l'obesitat, la desnutrició i l'augment progressiu de la població que viu al llindar de la pobresa (a la banya d'Àfrica i a Catalunya), el consum de bolets no comestibles o la detecció de llaaminadures no saludables d'origen xinès.

Aquests tipus de textos solen tenir rellevància entre les notícies del dia, i la prova és que un 24% dels textos classificats com a alerta sanitària apareixen en portada de diari o de suplement, en comparació al percentatge del total de registres, un 14%. Aquestes xifres són similars a les registrades l'any 2010: que van ser d'un 23% i un 12,3%, respectivament.

La majoria de textos que expliciten una alerta sanitària estan classificats amb un balanç negatiu (81%), és a dir, més riscos que beneficis d'allò que s'està explicant. Hi ha una proporció menor de textos amb balanç neutre (15%) i molt petita amb balanç positiu (4%). Per tant, en els textos que s'està parlant d'alerta sanitària és, en general, perquè s'informa sobre riscos i perills relacionats amb la seguretat alimentària que poden afectar la població. L'any 2010, aquestes xifres van ser similars, ja que un 73% dels textos que explicitaven una situació d'alerta estaven classificats amb un balanç negatiu, i només un 3% presentaven un balanç positiu.

Fig. 2.16. Alerta sanitària en les peces periodístiques.

En general, els titulars que s'utilitzen en aquest tipus de notícies poden ser sensacionalistes per tal de captar més lectors que els seus competidors, i acostumen també a incloure una major proporció de fonts d'informació polítiques i de científics i/o experts, especialment si estan vinculats a un agent patògen o a aspectes i especificacions tècniques que no són coneguts pel gran públic, com la contaminació radioactiva. També és habitual la inclusió en aquestes informacions d'altres situacions similars precedents, per tal d'oferir una visió més àmplia del tema, i/o algunes recomanacions i consells pràctics, ja que davant de la situació d'alerta, la població demana pautes d'actuació i directrius a les autoritats i veus expertes. Aquests consells ajuden a crear a més un clima de confiança i a evitar que l'alarma s'escampi.

Els diaris amb més alertes sanitàries recollides durant el 2011 segons la nostra classificació han estat *El País* en primer lloc, amb 82 textos, i el segueixen *La Vanguardia* i el *Diari de Tarragona*, amb 46 i 26 respectivament; *Segre* i *El Punt*, amb 15 i 14, i, per últim, els diaris gratuïts *20 Minutos* i *ADN*, amb 10 i 6 registres. L'enfocament dels textos recollits és majoritàriament entorn la salut (gairebé la meitat del total) i en segon terme, la política. Aquest fet és habitual quan s'informa d'una situació d'alerta alimentària o sanitària, que, habitualment, implica un risc per a la salut del consumidor, i exigeix que l'Administració demani responsabilitats i al mateix temps informi sobre la situació i la seva evolució, així com de les mesures que s'estan adoptant en cada cas.

3 Anàlisi de casos

3.1. La crisi de l'*E. coli* a Alemanya: un exemple de mala pràctica en comunicació d'alerta alimentària

Introducció

L'anomenada "crisi dels cogombres" a Espanya ha estat un dels episodis d'alerta alimentària de més impacte mediàtic el 2011, especialment a Espanya, on va tenir importants repercussions socials i econòmiques. Es va originar a finals de maig, a partir de la falsa implicació d'aquesta hortalissa en un brot greu d'*E. coli* a Alemanya, provocat presumptament per la ingesta d'aliments contaminats per aquest bacteri.

El ressò que va tenir als mitjans de comunicació es pot comprovar a través de les dades recollides en aquest informe: dels 2.844 registres que inclou, 263 textos fan referència a aquest episodi (més d'un 9% del total), i en 109 d'aquests 263, el tema va ser destacat o anunciat en portada, una xifra elevada, ja que representa que un 26% dels textos que ocupen aquesta posició a l'INFORME van ser notícies relacionades amb aquest episodi.

El fet que acaparés l'atenció dels mitjans no ens ha de sorprendre, ja que una alerta alimentària sempre desperta un gran interès social, perquè qüestiona la cadena alimentària i la innocuïtat d'un aliment. Però en aquest cas, l'àmplia cobertura mediàtica que va rebre i el fet que s'allargués fins a principis de juliol va ser conseqüència, entre d'altres qüestions, dels errors que es van produir en la gestió de la crisi i en l'estratègia de comunicació, que els mitjans van magnificar, fet que va contribuir a incrementar la percepció del risc en el consumidor i la desconfiança envers la seguretat alimentària. Per aquest motiu, i abans de passar a analitzar aquest episodi als mitjans, és important conèixer quins van ser aquests errors, que, en línies generals, exposem a continuació:

3.1.1. Errors en la gestió de la comunicació de la crisi

1. Multiplicitat de fonts i descoordinació

En situacions d'alerta alimentària, els mitjans de comunicació acostumen a ser el principal vehicle d'informació per a la ciutadania. Però no són les úniques fonts d'informació, també hi intervenen l'Administració, el sector sanitari i científic, les organitzacions de consumidors i els representants del sector productiu. La coordinació entre tots aquests actors i la rapidesa en la resposta que s'ofereix a la població en aquests moments és clau per crear un clima de confiança i evitar l'alarmisme o l'aparició d'altres efectes negatius col·laterals. En el cas que estem analitzant, però, no es va donar aquesta coordinació entre els mitjans i la resta dels actors, ni tan sols entre les mateixes autoritats alemanyes, ja que en un inici les notificacions i les dades entorn al brot van ser difoses per fins a quatre vies diferents: l'Institut Robert-Koch-(RKI), l'Oficina Federal de Protecció del Consumidor i Seguretat Alimentària (BVL), l'Institut Federal d'Avaluació de Riscos (BfR) i el Ministeri d'Alimentació, Agricultura, Protecció al Consumidor i Desenvolupament Regional de la Baixa Saxònia. La multiplicació de fonts s'explica perquè Alemanya té una conformació política peculiar, que permet que diversos subjectes exerceixin el dret a la gestió d'una crisi en la seva àrea d'influència. No obstant això, i veient els errors que havia provocat aquesta multiplicitat de fonts d'informació, les autoritats alemanyes van decidir posteriorment emetre les notificacions rellevants mitjançant declaracions conjuntes entre els tres organismes de més pes: RKI, BfR i BVL.

2. Precipitació i emissió de notificacions sense base científica confirmada

Aquesta descoordinació va provocar que algunes de les fonts avancessin informació que encara no havia estat confirmada científicament o que contradeia el que deien unes altres. Així va passar en el cas de l'acusació del cogombre espanyol com a possible origen del brot infeccios: mentre la Xarxa d'Alerta Alimentària de la Unió Europea -*Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF)*-¹ i la ministra socialdemòcrata de Sanitat d'Hamburg, Cornelia Prüfer-Storcks, advertien de l'existència d'una relació entre una partida de cogombres d'origen espanyol i el brot infeccios, com van indicar alguns dels mitjans (*20 Minutos* i *El País*, 27-5-2011), el portaveu del Ministeri de Protecció del Consumidor alemany, Holger Eichele, assegurava -en una crida a la prudència-, “no podemos especular ni sobre la causa ni sobre la procedencia de la contaminación” (*La Vanguardia*, 28-5-2011). Aquest mateix dia, la Comissió Europea va emetre un comunicat en què reconeixia que no es podien descartar altres focus d'infecció, i tres dies més tard, el president de l'Institut Federal d'Avaluació del Risc (BfR), Andreas Hensel, declarava que “a día de hoy aún no podemos señalar de forma segura el foco de infección” (*ADN*, 31-5-2011).

3. Confusió informativa per part dels mitjans

La descoordinació entre les fonts d'informació es va reflectir també als mitjans de comunicació, ja que mentre uns van donar credibilitat a l'acusació de Prüfer-Storcks, assumint la implicació dels cogombres espanyols com a origen del brot: “Cogombres espanyols maten a tres alemanyes” (*Segre*, 27-5-2011); “Tres muertos en Alemania por una bacteria en pepinos españoles” (*El País*, 27-5-2011), d'altres van optar per anunciar només l'acusació sense assumir-ne la culpabilitat: “Alemania culpa a los pepinos españoles de tres muertes” (*La Vanguardia*, 27-5-2011); “Bruselas culpa a los pepinos españoles de un brote infeccioso grave” (*20 Minutos*, 27-5-2011).

4. Dificultats en la identificació del focus de la infecció

Un altre aspecte que va influir en la confusió informativa va ser la dificultat en la identificació del focus infeccios per part de la comunitat científica, ja que va afavorir les especulacions. Segons sembla, la raó és que els laboratoris alemanys van tenir greus problemes a l'hora de fer les anàlisis, ja que les seves tècniques de detecció no estaven optimitzades per a mostres vegetals sinó animals, i estaven dirigides a la detecció de la soca O157:H7, que és molt més freqüent i menys agressiva que la O104:H4, que era la causant d'aquest brot. D'altra banda, no estava clar quin era l'aliment o aliments que en principi podien haver provocat la infecció, ni tampoc com s'havia pogut contaminar. A més, es tractava d'una soca d'*E. coli* atípica, molt més virulenta i de ràpida extensió, i que afectava majoritàriament adults i dones, cosa poc habitual, el que va desconcertar la comunitat científica. Finalment es va confirmar que es tractava d'una soca nova d'*E. coli* anomenada O104:H4, com va constatar un [article científic](#)² publicat el 16 de juny del 2011 a la web *Eurosurveillance*.

Un fet que també va confirmar posteriorment l'Organització Mundial de la Salut a través de la [web](#) de la seva oficina regional per a Europa, on qualificava l'agent infeccios com una soca “poc comuna” del bacteri enterohemorràgic *Escherichia coli* (EHEC), i indicava que es tractava “del primer brot conegut provocat per aquest serotipus”. Tots aquests fets van provocar que els investigadors triguessin unes quantes setmanes a determinar l'origen de la infecció, durant les quals es van produir filtracions als mitjans de comunicació sobre les diverses i successives pistes que s'estaven seguint, el que alimentava la incertesa i les especulacions: “La *E. coli* despista a Alemanya” (*El País*, 5-6-2011); “La pista de *E. coli* lleva a un restaurante de Lübeck” (*La Vanguardia*, 5-6-2011); “El bacteri ‘*E. coli*’ va sorgir de brots de soja alemanys” (*El Punt*, 6-6-2011); “La hipòtesis de la soja se tambalea” (*ADN*, 7-6-2011); “Berlín no halla el origen del *E. coli*” (*20 Minutos*, 7-6-2011). I així fins que es va arribar als germinats i a les llavors del fenigrec: “Alemania confirma que los germinados causaron el brote de *E. coli*” (*El País*, 12-6-2011).

1. L'alerta emesa pel RASFF de la qual parlen els mitjans indica la presència d'una soca d'*E. coli* productora de shigatoxina en cogombres de cultiu ecològic procedents d'Espanya; va ser notificada el 27 de maig del 2011 i es pot consultar a través del portal del RASFF fent una cerca.

2. Scheut F, Möller Nielsen E, Frimodt-Møller J, Boisen N, Morabito S, Tozzoli R et al. Characteristics of the enteroaggregative Shiga toxin/verotoxin-producing *Escherichia coli* O104:H4 strain causing the outbreak of haemolytic uraemic syndrome in Germany, May to June 2011. *Eurosurveill*, 2011; 16 (24):pii=19889

5. Recomanacions preventives massa genèriques i poc aclaridores

Per tal d'evitar que la infecció s'estengués, i davant de les dificultats per determinar el focus infecciós que va provocar el brot, el RKI i el BfR van recomanar a la població que s'abstingués temporalment de menjar hortalisses fresques i concretament enciam, tomàquets i cogombres crus procedents del nord d'Alemanya, una recomanació preventiva massa genèrica que, a més, implicava introduir canvis en els hàbits de consum. A més, alguns mitjans alemanys van transformar aquest missatge en la recomanació encara més genèrica de no consumir verdures procedents d'aquesta àrea, el que va afectar seriosament el sector alimentari local, ja que segons una enquesta duta a terme a Alemanya i que esmenta el corresponsal de *La Vanguardia*, Rafael Poch, "el 58% dels alemanys van seguir aquesta recomanació" (*La Vanguardia*, 29-5-2011).

Fins ara hem esmentat alguns errors generals de gestió en la comunicació d'aquesta crisi, però l'estratègia que van dur a terme els mitjans a l'hora de comunicar l'alerta també en va comportar uns altres, com podem comprovar a través de l'anàlisi que hem fet de la seva cobertura a premsa i a televisió, que analitzem seguidament.

Prensa

3.1.2. Com es va abordar el tema als diaris

D'entrada, la premsa no sempre va mantenir l'actitud objectiva i neutral necessària en aquests casos, almenys a l'inici. Aquest fet s'evidencia a través de diversos indicadors, que també mostren l'impacte que va tenir a Espanya aquest episodi i el canvi d'orientació que va experimentar quant a l'enfocament.

1. Titulars

Quan la Comissió Europea va decidir activar l'alerta entorn una partida de cogombres espanyols procedent d'Andalusia, el Ministeri de Sanitat espanyol va emetre una nota de premsa (26-5-2011) que intentava no fomentar l'alarmisme, indicant que la implicació d'aquest producte en el brot era possible però que no s'havia confirmat. La premsa, però, no va esperar la confirmació i va destapar la notícia. En alguns casos, com *El País* i el *Segre* amb titulars sensacionalistes que no només culpaven directament el cogombre espanyol d'aquest brot, sinó que destacaven la relació directa entre el seu consum i les morts d'algunes persones a Alemanya: "Cogombres espanyols maten a tres alemanyes" (*Segre*, 27-5-2011); "Tres muertos en Alemania por una bacteria en pepinos españoles" (*El País*, anunci de portada, 27-5-2011). Un missatge que el mateix diari reconeix que no respon a la realitat, ja que a les pàgines interiors indica "un Instituto de Hamburgo ha identificado tres pepinos de origen español como posible fuente del brote de Escherichia coli, que ha causado la alarma entre los productores españoles, que prefieren la prudencia y la incredulidad hasta que el anuncio se confirme por cauces oficiales". La resta dels diaris adopten una actitud més prudent i opten per donar a conèixer l'acusació sense assumir-la: "Alemania culpa a pepinos españoles de tres muertes" (*La Vanguardia*, 27-5-2011); "Bruselas culpa a los pepinos españoles de un brote infeccioso grave" (*20 Minutos*, 27-5-2011). En d'altres surt uns dies més tard, sense mencionar els cogombres, però destacant el nombre creixent de morts, el que revela una clara orientació sensacionalista també: "Ascienden a 10 los muertos por la bacteria intesti-

nal” (*Diari de Tarragona*, 29-5-2011), “*El nombre de morts puja a 14 i ja hi ha afectats a França*” (*El Punt*, 31-5-2011).

2. Espai i protagonisme en portada

En general, la presència del tema va ser constant a la premsa, i destacada, ja que, com hem comentat, dels 263 textos registrats el 2011, va ser portada en 109. Tot i que és comprensible l'interès social pel tema, a Espanya no es trobava l'origen de la infecció ni tampoc hi havia malalts, llevat de dues persones que havien viatjat feia poc a l'àrea afectada. Per això és difícil justificar el protagonisme excessiu que els diaris van donar a l'esclat del brot ni la posició destacada que li van conferir sobre d'altres informacions quan encara no es disposava d'informació contrastada sobre el possible focus de la infecció i tot eren especulacions.

El País és el diari que brinda més protagonisme a aquest tema a l'inici (el dia 27-5-2011 és anunci de portada i se li dedica una plana sencera), mentre que els diaris *Segre*, *La Vanguardia* i *20 Minutos* es mostren més prudents i l'ofereixen en un espai més reduït, en pàgines interiors. A *El Punt* i el *Diari de Tarragona*, la notícia es publica uns dies més tard. Per volum de textos dedicats a aquest episodi, *La Vanguardia* (amb un 25,5%), *El País* (19,3%) i el *Segre* (18,5%) són els que en concentren un major nombre. Seguits pel *Diari de Tarragona* (12,5%), *El Punt* (9,5%) i els diaris gratuïts, *ADN* i *20 Minutos*, que registren percentatges inferiors (entorn al 8% i al 6% del total, respectivament). No obstant això, *El País* i l'*ADN* són els diaris que li donen més espai a la portada com a notícia destacada, seguits per *La Vanguardia* i el *Segre*.

3. Terminologia

L'elecció de la terminologia no és una decisió objectiva i, sovint, està relacionada amb l'orientació que es vol donar a la notícia i els aspectes que es volen destacar. En el cas que ens ocupa val a dir que quan va esclatar la notícia, la premsa va incloure termes poc neutrals i sensacionalistes, que posaven l'èmfasi en les morts que va provocar el brot i l'agressivitat del bacteri, o bé suggerien riscos i incerteses que revela-

ven la falta de control de les autoritats sobre aquesta crisi, el que probablement va contribuir a fomentar l'alarma social i la sensació d'inseguretat: per exemple: “*Cogombres espanyols maten a tres alemanyes*” (*Segre*, 27-5-2011); “*Pepinos españoles provocan un brote letal de E. coli en Alemania*” (*El País*, 27-5-2011); “*El miedo al brote de E. coli se extiende*” (*ADN*, 30-5-2011); “*Cuando la E. coli se pasa al lado oscuro*” (*El País*, 3-6-2011); “*El brote más letal de la historia*” (*La Vanguardia*, 4-6-2011); “*Los enfermos de la bacteria asesina: ataca al intestino, los riñones y hasta el cerebro; sus víctimas padecen dolores*” (*Diari de Tarragona*, 26-6-2011), entre d'altres.

De fet, la denominació “*crisi dels cogombres*” va ser una expressió probablement encunyada pels mitjans, que es va incorporar amb relativa ‘naturalitat’ des que la Comissió Europea va activar l'alerta, però que no resulta apropiada, ja que relaciona directament aquesta hortalissa amb l'episodi de crisi, una associació que no beneficia la imatge del cogombre -encara que fos exculpat- i que a partir d'ara es mantindrà en la memòria col·lectiva quan es faci referència a aquest episodi. A la premsa que hem analitzat en aquest informe, l'expressió apareix per primer cop al diari *El País* (30-5-2011), “*La crisis de los pepinos contaminados*”, encapçalant dues entrevistes d'opinió, i tot just un dia més tard com a titular a l'*ADN*: “*La crisis del pepino se agudiza*” (31-5-2011); i al diari *Segre*: “*Lleida tem que la crisi del cogombre afecti les exportacions de fruita*” i “*La crisi del cogombre provoca pèrdues milionàries*” (31-5-2011). La ‘consolidació’ d'aquests dos conceptes es fa palesa en aparèixer posteriorment a d'altres diaris per fer referència a aquest episodi: “*España descarta demandar a Alemania por la crisis del pepino*”, *La Vanguardia* (10-6-2011); “*La CE sólo ofrece el 30% de las pérdidas por la crisis del pepino*”, *Diari de Tarragona* (8-5-2011); “*España duda si actuar o no contra Alemania por la crisis del pepino*”, *20 Minutos* (10-6-2011). Fins i tot, l'expressió es fa servir en els estaments oficials, en ser utilitzada per la ministra de Medi Ambient, Medi Rural i Marí, Rosa Aguilar, en declaracions a la premsa: “*Aguilar: ‘en la crisis del cogombre, s’ha plantat cara a Alemania’*”, *Segre* (26-7-2011).

Posteriorment, els diaris van canviar aquesta expressió per la referència directa a l'agent infeccios, indicant fins i tot, en alguns casos, que es tractava d'una nova soca: "*Sanidad confirma que el E. coli no partió de España*" (*La Vanguardia*, 2-6-2011); "*El brote mortal, causado por una cepa de E. coli desconocida*" (*20 Minutos*, 3-6-2011); "*Alemania confirma que los germinados causaron el brote de E. coli*" (*El País*, 12-6-2011); "*La nueva cepa de la bacteria E. coli se transmite de persona a persona*" (*Diari de Tarragona*, 4-6-2011); "*Més proves del nou brot de l'E. coli a França*" (*Segre*, 27-6-2011). No obstant això, continuen utilitzant l'expressió inicial quan fan referència a les repercussions a Espanya del brot infeccios a Alemanya: "*Los 27 votan si aceptan los 210 millones para la crisis del pepino*" (*Diari de Tarragona*, 14-5-2011); "*La crisis del pepino se cuantifica en 51 millones*" (*ADN*, 28-6-2011); "*España recibirá 71 millones por las pérdidas de la crisis del pepino*" (*El País*, 29-7-2011).

4. Imatges

A l'igual que succeeix amb la terminologia, les imatges influeixen en l'opinió pública i la percepció del risc. En general, la premsa espanyola va il·lustrar la informació amb imatges relacionades amb el cultiu, venda i transport de cogombres, així com l'acumulació d'estocs, el rebuig d'aquest producte a diferents indrets i els actes que els agricultors van fer davant el consolat alemany de València per protestar contra els danys que havia causat l'acusació (*ADN* i *20 Minutos*, 3-6-2011), un fet que no beneficia la seva imatge, ja que reforça la relació d'aquest producte amb la crisi.

Posteriorment, i un cop es va demostrar la innocència del cogombre espanyol, els diaris van publicar imatges d'autoritats i personalitats reconegudes menjant cogombres per contrarestar la percepció social de risc associat al consum d'aquesta hortalissa, com ara la del líder del Partit Popular en aquell moment, Mariano Rajoy (*Segre*, 2-6-2011) juntament amb d'altres alts càrrecs del seu partit; o la de la consellera d'Agricultura i Pesca de la Junta d'Andalusia, Clara Aguilera (la consellera surt a *La Vanguardia* i *El Punt*, i, com a imatge del dia al *Segre*, el 31-5-2011).

Hi ha molts antecedents de polítics que davant d'una situació de crisi inclouen entre les seves accions de comunicació una demostració en persona de la inexistència de risc, 'exposant-s'hi' públicament. La més coneguda a escala internacional és, probablement, la del ministre de Sanitat britànic, John Gummer, i la seva filla menjant una hamburguesa en el moment àlgid de la crisi de les "vaques boges". Altres exemples aquí a Espanya vinculats a riscos implícits per a la salut són el de la consellera Marina Geli posant-se la vacuna contra la grip el 2009, o el llegendari bany de Manuel Fraga a Palomares (Almeria). Teòricament, l'objectiu d'aquestes accions és reforçar la credibilitat dels missatges que transmet l'Administració. Però en la pràctica són contraproductius perquè pressuposen que el ciutadà no té la capacitat ni la intel·ligència necessària per valorar un potencial risc a partir de la informació disponible. A més, els líders d'opinió i les persones amb més alt nivell cultural són els primers que critiquen aquests actes. El resultat final és un deteriorament de la imatge i de la credibilitat del polític en qüestió que es presta a fer l'acció, així com de l'Administració que impulsa aquestes iniciatives.

A banda de punts de venda, transport i cultius de cogombres, la premsa també va difondre imatges de laboratoris d'anàlisi, hospitals, aparells d'assistència i personal mèdic, en algunes ocasions amb roba de protecció i mascareta (*20 Minutos*, 6-6-2011 i *ADN*, 9-6-2011), una opció que té un impacte negatiu sobre el lector, ja que incrementa la percepció del risc que té en relació amb aquest episodi.

5. Enfocament

El que en principi va ser anunciat com un episodi d'alerta sanitària a la Unió Europea va acabar transformant-se a Espanya en un conflicte polític i econòmic, ja que com hem comentat abans, per molt que el cogombre fos exculpat, l'alerta inicial i les incerteses posteriors sobre l'origen de la infecció van danyar la imatge comercial d'Espanya i van comportar greus pèrdues econòmiques per als productors i exportadors d'hortalisses espanyols.

Això explica el predomini de registres que tenen un enfocament polític (suposa un 41% del total) i empre-

sarial (el 22%), davant dels que l'aborden des del punt de vista de la salut (que representen un 20%), científic (un 8%) o de consum (un 6,8%), que en casos d'alerta sanitària acostumen a ser els més freqüents. El canvi d'orientació també s'evidencia als titulars: inicialment els mitjans publiquen informació que fa referència a les peculiaritats del bacteri, les especulacions sobre el focus contaminant, el nombre creixent de víctimes...; mentre que posteriorment l'interès se centra a quantificar les pèrdues i informar sobre l'evolució de les negociacions amb la UE per aconseguir compensacions.

6. Tipologia de les fonts

Les fonts seleccionades també canvien a mida que canvia l'enfocament del tema i els efectes del veto que alguns països estableixen a les exportacions d'hortalisses espanyoles. Així, científics i epidemiòlegs consultats inicialment, quan la notícia es plantejava com una alerta sanitària, passen a ser rellevats per la veu dels afectats més directament per aquest episodi a Espanya, que són els representants del sector primari i portaveus d'associacions professionals i representants del sector polític i administratiu. En línies generals, i fent una estimació en percentatge, els representants del sector polític van ser, amb diferència, la principal font d'informació que els mitjans van consultar o citar en els seus articles (representen el 53% de les fonts consultades) seguits, a parts iguals, pels científics (amb un 17,7%), i els representants de la indústria i les organitzacions professionals d'aquest àmbit (17 %). Quant a la societat civil i l'Administració -que inclou organitzacions internacionals (com ara l'OMS, l'EFSA o l'AESAN, per exemple)-, van tenir una presència molt més minoritària, amb un 9,3% del total. El pes del sector polític en episodis d'alerta alimentària és habitual, ja que la població demana explicacions i pautes i el Govern o les autoritats competents tenen l'obligació d'informar i exigir o assumir responsabilitats. No obstant això, els errors en la gestió i la descoordinació i multiplicitat de fonts informatives van contribuir probablement a incrementar el seu pes en aquest episodi.

7. Localització de la informació

El canvi d'orientació i les greus repercussions negatives per a l'economia espanyola també condicionen la localització de la informació, i fa que el tema passi d'ubicar-s'hi inicialment a les pàgines d'actualitat i societat -on es comptabilitzen la major part dels textos (més de 160 dels 263 registres), a ampliar progressivament la seva presència al diari a d'altres seccions com ara economia -on es comptabilitzen 41 textos en total-; opinió, amb 37 textos, i, en una menor proporció, a les seccions de comarques -que ofereix la premsa regional-, i a suplementes especialitzats, especialment els d'informació econòmica: “Y, ahora, la agricultura”, al suplement Dinero, de *La Vanguardia* (5-6-2011); “Herida abierta en la huerta de Europa”, suplement Negocios, d'*El País* (5-6-2011); “La huerta se empobrece”, al suplement E&N, del *Diari de Tarragona* (25-9-2011), entre d'altres.

8. Explicitació d'alerta sanitària

El risc d'infecció a Espanya va ser pràcticament nul, ja que l'origen de la infecció estava localitzat a Alemanya, així que la majoria dels textos que tracten aquest episodi no parlen explícitament del risc (68,5%) i els que sí ho fan són majoritàriament textos publicats a l'inici del brot. Probablement i per la mateixa raó, així com per l'evolució que va experimentant la notícia al nostre país, només en un 17% del total de registres es parla d'alerta sanitària. Malgrat tot, la premsa va alimentar la incertesa i la percepció del risc en els lectors, en anar comptabilitzant les morts i fer-se ressò de la desorientació imperant a Alemanya sobre el focus de la infecció.

Accions positives

Malgrat els aspectes ja comentats, val a dir que -un cop exculpat el cogombre com a possible causant del brot- la premsa que hem analitzat també va dur a terme un paper actiu i positiu en la comunicació d'aquest episodi, que possiblement va contribuir a normalitzar i reactivar el consum del cogombre i les hortalisses del nostre país entre els lectors i a fer pressió sobre les administracions per aconseguir que els danys provocats poguessin ser, d'alguna manera, compensats, com demostren les següents accions que es van emprendre i impulsar des de les diverses capçaleres:

- 1. Denunciar la mala gestió de la crisi per part d'Alemanya i la CE,** a través tant de la informació d'actualitat com d'articles d'anàlisi, editorials i opinió, com ara: "Caótica gestión de una crisis sanitaria" (*El País*, 17-6-2011); *Irresponsabilidad alemana* (*Diari de Tarragona*, 1-6-2011); "Con las cosas de comer no se juega" (*La Vanguardia*, 5-6-2011).
- 2. Donar a conèixer les repercussions socials i econòmiques a Espanya d'aquesta mala gestió:** "Pèrdues de 250 milions per la crisi del cogombre" (*Segre*, 19-9-2011); "Fuerte revés a la marca España" (*La Vanguardia*, 5-6-2011).
- 3. Fer difusió de les campanyes i iniciatives que es van dur a terme per "rentar la imatge" del cogombre espanyol:** "España pondrá en marcha una campaña para reactivar las ventas" (*La Vanguardia*, 3-6-2011); "¡Salvemos el pepino!" (*El País*, 12-6-2011); "Reclamaciones de compensaciones i campanya d'imatge" (*El Punt*, 3-6-2011); "El honor del pepino" (*La Vanguardia*, 3-6-2011).
- 4. Donar veu als afectats per expressar les seves preocupacions i reclamar compensacions a Alemanya i la UE per les greus pèrdues econòmiques:** "JARC demana ampliar les ajudes per la crisi del cogombre" (*Segre*, 16-6-2011); "Los agricultores españoles a Merkel: esto es la ruina" (*La Vanguardia*, 4-6-2011); "Qui pagarà els plats trencats?" (*Segre*, 10-6-2011, signat pel coordinador de la Unió de Pagesos a Lleida).

- 5. Fomentar la reflexió i la sensibilització de l'opinió pública i exigir rigor informatiu en situacions d'alerta alimentària:** a través d'editorials, columnes i articles de col·laboradors, que criticaven els errors de gestió i de comunicació i exigien la necessitat d'introduir canvis en el sistema d'alertes alimentàries a fi de millorar la seva eficàcia. De fet, dels 263 registres que parlen d'aquest episodi, un 15% es troben a la secció d'opinió, i *La Vanguardia*, el *Segre* i el *Diari de Tarragona* van dedicar-li l'editorial en quatre ocasions, amb titulars que evidencien la mala gestió de la crisi i les repercussions per a Espanya: "El mal ja està fet" (*Segre*, 31-5-2011); "Irresponsabilidad" (*Segre*, 1-6-2011); "El error de los pepinos" (*La Vanguardia*, 6-6-2011); "Reforç del control i la vigilància alimentària" (*El Punt*, 2-6-2011), "Confianza en nuestros excelentes alimentos" (*Diari de Tarragona*, 12-6-2011), "La crisis del pepino no está saliendo muy cara" (*Diari de Tarragona*, 25-9-2011).
- 6. Oferir informació d'interès sobre la malaltia i la seva evolució, per tal d'ampliar el coneixement i la comprensió de la seva ràpida extensió i virulència:** "¿Cómo evoluciona una infección por E. coli?" (*La Vanguardia*, 1-6-2011 i 3-6-2011), "Libro de familia de una E. coli mutante" (*El País*, 3-6-2011), "Una cepa de E. coli nueva" (*ADN*, 3-6-2011).
- 7. Fer recomanacions preventives a la població:** "L'OMS confirma que el bacteri es transmet de persona a persona i que el contagi es pot donar sense una higiene adequada" (*Segre*, 4-6-2011), "Medidas de higiene para contener el brote" (*La Vanguardia*, 4-6-2011); "Menjar cuinat i rentar-se molt les mans" (*Segre*, 8-6-2011). També aporta infografies que expliquen com pot arribar el bacteri als humans (*La Vanguardia*, 1-6-2011).

Televisió

3.1.3. Com va abordar la notícia la televisió

Per completar l'anàlisi de la crisi de l'*E. coli* a Alemanya als mitjans de comunicació, hem monitoritzat els informatius que dos canals de televisió, concretament TV3 i Telecinco, van emetre a diari, al migdia i al vespre, entre el 26-5-2011 i l'1-6-2011, un període que comprèn des que la Comissió Europea va activar l'alerta alimentària contra els cogombres espanyols fins que es va demostrar la seva innocència i es va aixecar l'alerta.

L'elecció d'aquests dos canals de televisió respon al fet que són els que en aquell període van tenir més audiència a Catalunya -un 17,4% TV3 i un 12,7% Telecinco del total-, segons que confirmen les dades recollides pel Baròmetre de la Comunicació i la Cultura que proporciona la Fundació Audiències de la Comunicació i la Cultura, FUNDACC (3a. onada 2011; any mòbil juliol del 2010 a juny del 2011, pàg. 48), un lideratge que continuen mantenint en l'actualitat.

Per dur a terme aquesta anàlisi s'han visualitzat totes les notícies i avanços informatius en titulars sobre l'episodi del brot d'*E. coli* que es van emetre en el període abans esmentat en els telenotícies de TV3 (migdia i vespre) i en els "Informativos Telecinco" del migdia i la nit. Per accedir als informatius d'aquells dies, hem utilitzat el servei de visualització en línia "TV3 a la carta", que ofereix aquest canal de televisió autonòmica i que fa possible accedir a emissions anteriors dels programes i informatius de la cadena. En el cas dels Informatius de Telecinco, es va demanar la col·laboració del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), a través del conveni de col·laboració que manté amb l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària (ACSA).

Com que la informació que es va facilitar sobre aquest episodi va ser molt àmplia, i analitzar el contingut que va emetre cada informatiu seria una tasca excessivament extensa, en aquest capítol ens centrarem bàsicament a analitzar com aquests dos canals van comunicar l'alerta, la importància que van donar al tema i la relació de risc que van establir entre el consum de cogombres i la possibilitat de desenvolupar la infecció.

La comunicació del risc: anàlisi a TV3 i a Telecinco

En línies generals, la cobertura que va oferir la televisió a aquest episodi és similar a la descrita en premsa; però aquest mitjà presenta unes característiques pròpies que hem inclòs en l'anàlisi, ja que influeixen en la percepció del risc de la ciutadania, com la informació que aporten les imatges en moviment i els kyron, uns petits textos informatius que surten a pantalla a mode de títols breus.

A l'igual que en premsa, per fer l'anàlisi hem estudiat un conjunt d'indicadors, que exposem a continuació.

Indicadors analitzats

1. Moment d'aparició, presència en titulars i durada, en minuts

En un informatiu, que té un temps delimitat, la durada d'una informació no acostuma a ser superior a un o dos minuts. Per això, aquest indicador permet comprovar la importància que es va donar a aquest episodi i el pes relatiu que té dins del conjunt l'informatiu.

A **Telecinco** la notícia es presenta per primer cop el **26-5-2011**, a l'Informatiu de la nit, i dura 50". Surt dins del segon sumari com un avanç informatiu i no es desenvolupa posteriorment. A partir d'aquí estarà present als avanços en titulars en 8 dels 14 informatius analitzats (emesos al migdia i a la nit, durant 7 dies), i sortirà tots els dies a partir de la data indicada. Les notícies emeses sobre aquest episodi tenen una durada aproximada de dos minuts de mitjana, a excepció dels dos últims dies (31 de maig i 1 de juny) -quan els resultats de les anàlisis confirmen que la soca d'*E. coli* trobada als cogombres espanyols no és la que ha provocat el brot i s'aixeca l'alerta sanitària-, en què ocupen prop de 10 minuts. La durada dels informatius en aquest canal és d'entre 45 minuts i una hora; per aquest motiu el seu pes en aquests darrers dies va ser significatiu.

A **TV3** la notícia es va donar a conèixer dos dies més tard, al TN vespre el **28-5-2011**, gairebé al final de la informació del dia, tot just abans dels esports, i va durar 1 minut i 32 segons. En els dies següents s'avança en titulars en set dels catorze telenotícies monitoritzats. I surt tots els dies llevat del 29-5-2011 al migdia. La durada de les notícies que fan referen-

cia a la crisi de l'*E. coli* a Alemanya és d'entre 2 i 3 minuts, a excepció del dia 31-5-2011, en què s'allarga fins a 8 minuts al TN migdia i 6 minuts en el TN vespre. La durada dels telenotícies en el període analitzat és de 45 minuts de mitjana, raó per la qual la presència d'aquesta notícia no és tan destacada sobre el conjunt de la informació com a Telecinco, tot i que s'ha de dir que va coincidir amb el temps amb altres notícies de gran interès social, com ara el desallotjament amb violència dels indignats acampats a la plaça de Catalunya, l'anunci de la final i la victòria del FC Barcelona en la *Champions League*, la presentació dels nous pressupostos del Govern autonòmic català i la retirada de la ministra Carme Chacón com a candidata del PSOE a la presidència del Govern espanyol.

2. Comunicació d'alerta sanitària i relació cogombres espanyols-brot d'*E. coli*

En general, TV3 va adoptar una actitud bastant prudent en la comunicació del risc associada al cogombre, tot i que, inicialment, va relacionar directament la infecció mortal amb el consum dels cogombres espanyols, però posant en dubte que la contaminació s'hagués produït en origen: *"A Alemanya ja han mort 10 persones per un brot infecció que tindria l'origen en el consum de cogombres procedents d'Andalusia" (...), "la CE admet que la contaminació es podria haver produït fora de l'estat espanyol"* (TN vespre, 28-5-2011). Al segon dia, recull declaracions de Josep Puxeu, secretari d'Estat de Medi Rural, qui surt en defensa del sector alimentari espanyol i qualifica els fets de *"greu especulació", ja que encara "no es tenen els resultats definitius de l'anàlisi"* (TN vespre, 29-5-2011).

També parla d'alerta sanitària explícitament, però donant a entendre que és un problema extern a les nostres fronteres: *"A Alemanya continua l'alerta sanitària"* i indicant que *"no hi ha proves que la contaminació s'hagi produït en territori espanyol"* (TN vespre, 29-5-2011). I s'especifica que *"hi ha versions contradictòries sobre l'origen del brot presumptament provinent de cogombres contaminats"*. En els dies següents continua associant el brot d'*E. coli* al consum de cogombres contaminats, *"Ja són*

14 els morts a Alemanya per consumir cogombres tòxics" (TN vespre, 30-5-2011), però defensant que la contaminació no ha tingut lloc en el territori espanyol, mentre que no es pugui demostrar.

Pel que fa a Telecinco, inicialment responsabilitza les autoritats alemanyes de la possible implicació dels cogombres espanyols en aquest episodi: *"Alemania culpa a los pepinos españoles de la infección que ha provocado 3 muertos y 600 enfermos en los últimos días"* (26-5-2011, nit), però no descarta del tot aquesta possibilitat, ja que afegeix: *"El Instituto de Salud de Hamburgo ha localizado una peligrosa bacteria en tres partidas de pepinos procedentes de nuestro país"*. A més, afavoreix certa confusió informativa, ja que d'una banda recull declaracions de productors que qüestionen l'acusació, però continua atribuint directament les morts al consum de cogombres contaminats: *"Ya son ocho las personas fallecidas en Alemania por los pepinos españoles contaminados por una bacteria intestinal, y más de 1.000 las personas afectadas por el brote"* (28-5-2011, migdia) i un dia després afirma: *"Tras señalar a España inicialmente como responsable de los pepinos contaminados que han provocado la muerte en Alemania de al menos 10 personas, ahora las autoridades de este país aseguran que habrá que esperar los resultados de los análisis"* (29-5-2011 nit).

Pel que fa a l'estat d'alarma o alerta, a l'igual que TV3, la focalitza a l'exterior: *"En Alemania continua la alarma por una partida de pepinos procedentes de Málaga y Almería"* (27-5-2011, nit).

3. Terminologia

En general, la terminologia que va utilitzar TV3 va ser bastant neutral i objectiva. Tot i que en fer-se ressò del desconcert que imperava a Alemanya sobre l'origen del brot, va contribuir a crear incertesa i inseguretat en el consumidor: *"Hi ha versions contradictòries sobre l'origen de la infecció"* (TN migdia, 30-5-2011); *"la gran incògnita és l'origen del brot"* (TN migdia, 31-5-2011), *"el diari Bild parla de confusió total al voltant del bacteri mortal en la guerra del cogombre"* (TN vespre, 31-5-2011). En general, però, els seus missatges són mesurats o ponderats.

No obstant això, parla de “**cogombres tòxics**” i de “**bacteri mortal**” per referir-se a la soca causant, i en repetides ocasions fa menció al nombre creixent de morts a causa de la infecció, una xifra que crea alarma social i que, a l'igual que fan els diaris amb els titulars, sovint utilitza per obrir la notícia: “*A Alemanya ja han mort 10 persones per un brot infeccios...*” (TN vespre, 28-5-2011); “*Creix la preocupació pel brot infeccios que ha provocat avui l'11a mort a Alemanya*” (TN migdia, 30-5-2011); “*Ja són 14 els morts a Alemanya per ingerir cogombres tòxics*” (TN vespre, 30-5-2011), “*Setze morts pel bacteri*” (kyron, TN migdia, 31-5-2011). En relació amb la infecció i el bacteri causant indica que és “**el brot més virulent d'Europa en els últims cinc anys**” (TN migdia, 30-5-2011) i que es tracta d'una variant d'*E. coli* “**molt perillosa**” que pot causar “**diarrees mortals**” (TN vespre, 30-5-2011); també afirma que “*aquest brot està desbordant els serveis sanitaris d'Hamburg*” (TN vespre, 1-6-2011), una informació que incrementa la percepció del risc que té el ciutadà envers aquesta alerta.

Telecinco encara potencia més el sensacionalisme, un fet que es pot comprovar des del primer dia, en què la llegenda del kyron és: “**¿Pepinos asesinos?**” (26-5-2011, nit), que provoca intencionadament alarma social en relació amb el consum d'a-

quest aliment, una alarma que, a més, està injustificada. Altres exemples: “*Seguro que a estas alturas ya habrán oído hablar de los estragos que una partida de pepinos está causando en Alemania*” (27-5-2011, nit); “*El miedo al pepino español se extiende por Europa*” i “*la psicosis se ha instalado ya entre los consumidores que ante la duda y el temor a esa bacteria intestinal que ha sembrado el pánico en Alemania...*” (30-5-2011, migdia). Aquests missatges són esbiaixats i relacionen directament el risc de desenvolupar la malaltia amb el consum de cogombres. A més, també són contradictoris amb les declaracions que posteriorment es recullen de consumidors anònims espan-

yols, que més que temor mostren un cert escepticisme (en declaracions a càmera): “*Se me hace tan raro que pueda ser algo de aquí*” i “*Para mí todo esto es un montaje para atacar a lo español*”.

A banda, i a l'igual que TV3, dia a dia i de forma continuada anava anunciant el nombre de víctimes que s'anaven produint: “*Al parecer una bacteria intestinal ha matado ya a seis personas y hay cientos de enfermos*” (27-5-2011 nit); “**Ya son 10 las personas fallecidas en Alemania por los pepinos españoles contaminados y más de 1.000 los afectados**” (28-5-2011, nit), “*La E. coli ya se ha cobrado 15 vidas en Alemania y una más en Suecia, que se contagió por un viaje que hizo hace unas semanas*” (31-5-2011 migdia).

En general, el llenguatge que utilitza Telecinco és més proper al llenguatge parlat: “*A ver ahora quién arregla el desaguado que ha montado la consejera de Salud de Hamburgo*” (1-6-2011, migdia), i de fet recull moltes declaracions de consumidors, venedors i productors anònims, una estratègia comunicativa que intenta apropar-se a l'audiència que té aquest canal, però que té un risc, ja que comporta barrejar el que és estrictament informació amb valoracions personals i, per tant, reduir l'objectivitat.

En aquest canal el to tremendista i sensacionalista es manté fins i tot després d'haver-se descartat la implicació dels cogombres espanyols en aquest episodi: “*Horas después de que en ese país se reconociera por fin que el pepino español no era el portador de la bacteria asesina...*” (1-6-2011, migdia) o “*Las consecuencias de la crisis pueden ser devastadoras para todo el sector y suponer la ruina para miles de familias*” (31-5-2011, migdia), el que denota que és una fórmula habitual que segueixen els informatius d'aquest canal per captar l'atenció de l'audiència.

4. Imatges

En general, podem dir que ambdós canals van abusar en l'ús d'imatges del cogombre, tant inicialment, quan era objecte de sospita, com després, quan s'informava de les repercussions econòmiques de la crisi. El bombardeig visual i constant de plantacions, hivernacles, recol·lectors manuals, operadors

carregant i descarregant caixes, i primers plans principalment d'aquesta -i de retruc també d'altres hortalisses- en llocs de venda van atorgar a aquest aliment un protagonisme excessiu, el que va facilitar que el consumidor associés el consum de cogombre al risc de contraure la malaltia, independentment que posteriorment es desmentís la seva implicació. Fins i tot a **TV3** la presentadora va donar a conèixer la notícia davant d'un fons de pantalla que mostrava imatges de fines rodanxes de cogombres, que es va fer servir en reiterades ocasions. Altres imatges de

TN vespre, 28/05/2011

recurs que va utilitzar la televisió són de centres hospitalaris, en què es mostren persones ingressades, personal amb bata i mascareta i aparells d'atenció mèdica especialitzats, que transmeten una sensació de risc, el que contribueix a incrementar l'alarma social (TN migdia, 31-5-2011; TN vespre, 1-6-2011 i Informativos Telecinco noche 1-6-2011). En canvi, un punt a favor de **Telecinco** és que va mostrar sovint imatges procedents d'Alemanya (mercats al carrer, laboratoris d'anàlisi, centres hospitalaris, etc.), un fet que afavoreix que l'audiència que segueix l'Informatiu associï el brot d'*E. coli* a un problema localitzat en aquest país, i que, per tant, no afecta ni implica Espanya directament.

5. Informació sobre el bacteri causant del brot

La informació sobre l'*E. coli* està més present a l'inici del brot, els primers dies, quan la notícia es planteja com una alerta sanitària, i després torna a reaparèixer quan es confirma que els cogombres espanyols no hi estan implicats i augmenta la incertesa sobre l'origen del focus contaminant. **TV3** indica que és un bacteri comú que es troba als budells de les persones i de molts mamífers, sobretot bous i vedells, i que la majoria de les soques del bacteri no són perilloses, però que *"hi ha una variant, l'E. coli enterohemorràgica, que és la que es relaciona amb el brot, que pot provocar diarrees mortals"* (TN migdia, 30-5-2011). Per ampliar la informació s'inclouen declaracions de científics, com ara Jordi Vila, del

Servei de Microbiologia de l'Hospital Clínic, qui afirma que la síndrome urèmica hemolítica (SUH) que pot provocar aquesta variant *"és molt greu"*. No obstant això, i per evitar l'alarma, s'indica que *"per patir la infecció s'ha de menjar hortalisses que hagin estat regades amb aigua contaminada amb femta animal, o bé carn de boví picada poc feta"*, una explicació que resulta preocupant en el cas de les hortalisses, perquè el consumidor no sap com han estat tractades, i que a més anava acompanyada d'imatges de recurs d'hamburgueses i peces de carn a la venda en un mercat públic, el que no és gaire adient perquè pot estendre l'alarma al consum de carn per associació (TN migdia, 30-5-2011).

Així mateix, i per referir-se a l'*E. coli*, **Telecinco** informa que *"la bacteria E. coli se puede encontrar en carne de vacuno y en verduras frescas y que su ingesta normalmente sólo produce síntomas leves, pero que en algunos casos puede provocar problemas renales y hemorragias internas"* (27-5-2011, nit), una informació més alarmant que tranquil·litzadora. A més, parla sovint d'"una" bacteria intestinal o "esa" bacteria, com si es tractés d'un organisme que no estigués identificat, el que incrementa la sensació d'inseguretat. També, i en un parell d'ocasions, parla de la infecció com *"una plaga"*, el que a més de ser incorrecte pot ser mal interpretat, com si es tractés d'una patologia que afecta els cultius: *"Con esta plaga no contaban los productores de pepinos"* (31-5-2011, migdia); *"al campo español le ha tocado lidiar con la peor plaga y sin motivo"* (31-5-2011, nit).

6. Recomanacions preventives

Seguint les indicacions de les autoritats alemanyes, i a l'igual que va fer la premsa, davant de la incertesa sobre l'origen del brot es van oferir recomanacions molt genèriques que probablement van contribuir a incrementar la desconfiança i la inseguretat alimentària dels consumidors, i a provocar la disminució de les vendes. *"Davant de la rapidesa de propagació de la malaltia, el Ministeri alemany d'alimentació ha recomanat no consumir tomàquets, cogombres ni enciams crus"* (TN vespre, 29-5-2011). Per evitar riscos, en general, **TV3** recomana: *"Rentar bé les hortalisses i fins i tot treure'ls la pell"*

(TN migdia, 30-5-2011). Però, en general, no s'aporten recomanacions que incrementin gaire la confiança: *"Congelarlos o cocinar los pepinos es una forma de eliminar la bacteria"* (Telecinco Informativo noche, 27-5-2011), ja que els cogombres no es mengen cuinats i tampoc s'acostumen a congelar!

7. Tipologia de les fonts

A **TV3** predominen les fonts polítiques, un fet habitual en una situació d'alerta sanitària, donada la seva responsabilitat en temes de seguretat alimentària, seguides per la veu dels productors, venedors i distribuïdors, com a sector més directament afectat per aquest episodi, bé sigui a través de testimonis directes o de representants de sindicats o associacions professionals (UP, FEPEX, Mercabarna). La presència del sector científic, en canvi, és molt minoritària, probablement perquè la notícia va passar ràpidament de ser una alerta sanitària a un problema bàsicament econòmic. Rosa Aguilar, ministra d'Agricultura del Govern central; Josep Puxeu, secretari d'Estat del Medi Rural; Daniel Bohr, ministre de Sanitat alemany; Alfredo Pérez Rubalcaba, com a portaveu del Govern central, i Leire Pajín, ministra de Sanitat, són algunes de les principals fonts que ofereixen declaracions. També inclou declaracions de representants del Govern alemany i de la Comissió Europea (Dacian Ciolos, comissari europeu d'Agricultura; John Dalli, comissari europeu de Salut i Consum, i Cornelia Prüfer-Storcks, consellera de Salut d'Hamburg), així com d'alguns diaris alemanys (Bild, DIE WELT, Frankfurter Allgemeines i Süddeutsche Zeitung), el que a més d'ampliar la informació permet situar-la en un context internacional i mostrar com es veu des d'altres països. En ser un canal autonòmic, **TV3** també inclou una significativa presència de representants de diverses institucions i entitats catalanes, com ara Josep Pelegrí, conseller d'Agricultura; Antoni Plasència, director general de Salut Pública, i Xavier Llebaria, director de l'Agència de Seguretat Alimentària (ACSA), que transmeten bàsicament un missatge tranquil·litzador en indicar que els productes autòctons compleixen la normativa i que hi ha sistemes de control que permeten fer el seguiment de tot el seu historial i per tant detectar qualsevol irregularitat.

A **Telecinco**, en canvi, hi ha una major representació, en conjunt, del sector empresarial que del polític (principalment productors, venedors i transportistes), que sovint de forma anònima (no sempre surt el seu nom i/o l'empresa o entitat per a la qual treballen) expressen com els està afectant aquesta "crisi" i les seves queixes. També inclou sovint declaracions de consumidors i ciutadans anònims, que expressen lliurement la seva opinió sobre aquesta notícia davant de càmera i els seus hàbits de compra. Aquest fet revela el to més populista d'aquest canal, que opta per fer un tempteig del mercat i de l'opinió pública, possiblement per la seva estratègia d'apropar-se més a l'audiència, tot i que, com hem comentat abans, les opinions resten objectivitat a la informació.

En segon lloc, predominen les fonts polítiques, i en ser un canal de difusió estatal, recorre preferentment a representants del Govern central. A l'igual que **TV3**, no recull gaire informació del sector científic: només inclou declaracions de dues persones: l'investigador Jordi Vila, del Servei de Microbiologia de l'Hospital Clínic de Barcelona -que parla de les peculiaritats del bacteri-, i Ramón Cisterna, cap del Servei de Microbiologia de l'Hospital de Basurto a Sant Sebastià, que ofereix algunes recomanacions pràctiques. Pel que fa a la projecció internacional, només recull una font: Cornelia Prüfer-Storcks, que surt en defensa de la seva actuació indicant que als cogombres espanyols sí que estava present l'*E. coli*, encara que després es demostrés que es tractava d'una soca diferent a la causant del brot.

8. Kyron

Els *kyron* són uns breus textos informatius que surten en pantalla a mode de petits títols i que s'utilitzen per comunicar a l'audiència de què s'està parlant o el missatge que es vol destacar de la informació que s'està facilitant. L'anàlisi d'aquests missatges és molt interessant perquè mostra com s'enfoca un tema determinat, els aspectes que el mitjà vol destacar i, fins i tot, com va canviar l'enfocament en el temps.

En aquest episodi, per exemple, **TV3** va posar l'èmfasi inicialment en l'alerta sanitària i en els dubtes sobre l'origen de la contaminació: "Alerta pel bacteri *E. coli*" (TN migdia, 30-5-2011); "L'origen,

sense proves concloents” (TN vespre, 30-5-2011); “Setze morts pel bacteri” (TN migdia, 31-5-2011); “Els experts en SA europeus discuteixen les mesures per frenar el brot d’*E. coli*” (TN migdia, 31-5-2011), tot i que també destaca el seu impacte econòmic: “En defensa del sector alimentari espanyol” (TN vespre, 29-5-2011); “Els agricultors, espantats” (TN migdia, 31-5-2011); “Els productors i distribuïdors volen evitar que la caiguda de vendes s’estengui a altres productes” (TN migdia, 31-5-2011). Finalment, i quan Alemanya comunica que l’origen de la contaminació no ha estat el cogombre espanyol, la notícia mostra una clara orientació econòmica: “Europa estudiarà compensacions per les pèrdues dels agricultors espanyols” (TN vespre, 31-5-2011); “Indignats amb Alemanya” (TN migdia, 31-5-2011) i “S’aixeca el bloqueig” (TN vespre, 1-6-2011).

A Telecinco, en canvi, els kyron són menys neutrals i -sobretot en els primers dies- potencien la sensació d’alarma social i d’incertesa entorn aquest episodi, una pràctica que, des d’un punt de vista ètic en periodisme i especialment en una situació d’alerta alimentària, és irresponsable i contribueix a incrementar la confusió informativa: “¿Pepinos asesinos?” (26-5-2011 nit); “Pepinos sospechosos” (27-5-2011); “Pepinos contaminados” (28-5-2011, nit); “10 muertos ya” (28-5-2011, nit); “La guerra de los pepinos” (30-5-2011, migdia). I a partir d’aquest dia, s’imposa de forma repetitiva la llegenda: “Crisis del pepino”, un fet que -com ja hem comentat a l’anàlisi a premsa- no afavoreix la imatge comercial d’aquesta hortalissa, perquè l’associa de forma directa amb l’alerta sanitària activada per Alemanya. Els dies següents, es manté aquest kyron, que es combina amb d’altres que fan referència a l’impacte econòmic de l’episodi: “Boicot a los pepinos españoles” (31-5-2011, migdia); “El pepino no tiene la culpa” (31-5-2011, nit); “Los pepinos vuelven a Alemania” (1-6-2011, migdia). Com veiem, el cogombre està omnipresent i és el principal protagonista dels kyron de Telecinco, inicialment com a possible “culpable” o “sospitós” i després com a “víctima”.

Conclusions

1. Els mitjans de comunicació van ser víctimes i alhora artífexs de la confusió informativa que es va transmetre a la població en la comunicació d’aquest episodi. Víctimes per comunicar una falsa alerta que va ser producte d’un error de gestió en la comunicació per part de les autoritats alemanyes i les institucions europees; i artífexs en filtrar la informació ràpidament a la ciutadania sense esperar a disposar de resultats o proves concloents ni tenir en compte les possibles conseqüències.
2. A banda i en més d’una ocasió -a través de la terminologia emprada, les imatges seleccionades o els missatges transmesos als kyron- la televisió i alguns diaris van propiciar l’associació del cogombre al brot d’*E. coli*, incrementant la percepció del risc en el consumidor en relació amb el consum d’aquest aliment i generant una alarma innecessària. Per molt que els mitjans siguin empreses privades, amb interessos comercials, l’objectiu de captar oients i lectors no ha d’anteposar-se o prevaler en cap cas a l’obligació d’oferir informació fiable i contrastada que tenen els mitjans de comunicació i que exigeixen els manuals de bones pràctiques en periodisme, especialment en episodis com aquest.
3. Aquesta crisi posa de manifest la fragilitat dels mercats davant la comunicació d’una situació d’alerta alimentària, ja que els errors en la comunicació poden comportar, com va ser el cas, greus repercussions, tant econòmiques com fins i tot de salut -ja que poden induir a canvis en els hàbits de consum de la població-, així com disminuir la confiança en la seguretat alimentària i els organismes encarregats de garantir-la.
4. Encara que la investigació d’una alerta alimentària comporti de forma inherent incertesa i desconeixement, és imprescindible mesurar les conseqüències del que es comunica en cada moment i proporcionar només informació basada en les dades disponibles, contrastades i confirmades.

5. Des de l'inici, l'Administració, el Govern i el sector empresarial van sortir a donar la cara en defensa del sector alimentari espanyol davant l'acusació d'Alemanya, un fet que va ser essencial per rebaixar la tensió i els dubtes i restablir el clima de confiança en els consumidors envers els productes espanyols. I els mitjans van donar-los suport, recollint i fent difusió de les seves declaracions i de les campanyes per impulsar la bona imatge dels productes espanyols. Per tant, l'actuació ràpida i coordinada de tots els actors implicats en aquests processos és essencial per evitar que s'estengui una alarma social injustificada i que la situació comporti altres efectes negatius no desitjats.
6. Tenint en compte les dimensions internacionals del mercat d'aliments, es pot dir que les malalties de transmissió alimentària avui dia no tenen fronteres i es poden disseminar en molt poc temps, com ha demostrat aquest episodi. Per aquest motiu, i per evitar que situacions com la d'aquest episodi es tornin a repetir, cal millorar la comunicació de risc i l'eficàcia dels sistemes d'alertes transnacionals -una premissa que va demanar el Govern espanyol a la Comissió Europea- així com establir criteris d'actuació que siguin homogenis en tota la Unió Europea i propiciar una actuació més coordinada.

3.2. L'Informe OCU sobre la qualitat de la llet

Introducció

En aquest punt analitzem el ressò que va tenir a la premsa un informe sobre la qualitat de la llet entera UHT elaborat per l'Organització de Consumidors i Usuaris (OCU) -que es va fer públic a finals de juny (21-6-2011)-, així com el rigor i el grau d'evidència científica de la informació que es va transmetre, i les reaccions que va provocar en diferents àmbits: sector administratiu, empresarial, científic, consumidors, etc. L'objectiu és reflexionar entorn els efectes i els possibles riscos que comporta difondre qualsevol informació que posi en dubte la qualitat d'un aliment -un fet que afecta el concepte de seguretat alimentària- i que, per tant, desperta l'interès social, sobretot si es tracta d'un producte de gran consum, com la llet. En aquest cas, a més, la notícia va aixecar molta polèmica i va tenir un gran impacte, per diverses raons:

1. L'OCU presentava els resultats del seu estudi en un rànquing que comparava i classificava 47 marques de llet UHT del mercat en funció de la seva qualitat, indicant el preu, el nom comercial i la qualificació global obtinguda en una escala de 0 al 100.
2. La classificació s'havia fet a partir de l'estudi de diferents paràmetres (composició nutricional, tractament tèrmic, higiene, sabor, presència d'estabilitzants, addició de llet en pols, etc.), però l'informe no determinava la metodologia emprada o els criteris de mostreig, ni estava avalat per cap entitat o autoritat científica.
3. L'estudi advertia que la qualitat de la llet que es venia a Espanya havia empitjorat en els últims 10 anys i denunciava "una alarmant falta de control dels procediments utilitzats per alguns fabricants", com ara l'ús de llet molt envellida, l'aplicació de tractaments tèrmics molt agressius que deteriorenen les proteïnes, l'addició de llet en pols o sèrum de formatgeria i fins i tot estabilitzants no declarats (fosfats)", pràctiques que segons l'OCU i en alguns casos "podien considerar-se un frau".
4. També indicava que el preu o el renom de la marca no sempre eren una garantia per assegurar la qualitat, i que moltes marques de les anomenades "blanques" o del distribuïdor presentaven una qualitat similar i fins i tot molt superior a la d'altres més populars i reconegudes.
5. A banda, l'OCU "desaconsellava" explícitament la compra de les 10 marques que havien obtingut la pitjor qualificació, una recomanació que, donada la credibilitat que l'opinió pública concedeix a aquesta organització, va tenir conseqüències en la venda d'aquests productes.

Com era d'esperar, la notícia va ser àmpliament difosa pels mitjans, Internet i les xarxes socials (a twitter va ser trending topic) i, fins i tot, va provocar canvis en els hàbits de compra, segons que van indicar alguns fabricants. Evidentment, la resposta de la indústria va ser ràpida: la Federació Nacional d'Indústries Làcties (FENIL) va sortir en defensa de la imatge del sector, anunciant que l'estudi no tenia fonament i que prendria accions legals contra l'OCU (i així va ser, ja que va interposar una denúncia, que ha estat desestimada pel jutge que portava el cas (la sentència es va fer pública l'abril del 2012, tot i que la FENIL ha anunciat que la impugnarà). En aquesta ocasió, l'Administració va donar suport a les afirmacions de la indústria destacant: "El rigor del sector làctic espanyol en l'aplicació de la normativa, amb la consegüent garantia de qualitat i seguretat dels seus productes" (segons recull *La Vanguardia*, 22-6-2011, citant com a font el Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Mari).

Com va abordar la notícia la premsa

La premsa va oferir a l'OCU la seva complicitat, ja que tots els diaris monitoritzats a l'INFORME SAM van fer difusió dels resultats de l'informe, a excepció d'*El Punt* i *Diari de Tarragona*. Els gratuïts, però, només en les edicions digitals. La majoria dels textos van destacar en titulars la pèrdua de qualitat que, en general, havia experimentat la llet que es comercialitza a Espanya que denunciava l'OCU, però també van advertir que algunes marques no complien certs estàndards, com podem comprovar: "La OCU denuncia que la leche pierde calidad y que 10 marcas no pasan el examen" (*La Vanguardia*, 22-6-2011); "L'OCU posa en dubte la qualitat de dos marques de llet catalana" (*Segre*, 22-6-2011), un fet que qüestionava -encara que fos indirectament- la seguretat alimentària d'aquestes marques i, per tant, introduïa un element de desconfiança en el consumidor (per molt que després es volgués desmentir, com va intentar l'ADN: "Reny Picot no admite afirmación de OCU sobre que su leche es de peor calidad" (adn.es, 21-5-2011). A més, moltes capçaleres van especificar el nom comercial de les marques millor i pitjor posicionades en el rànquing, el que suposava fer propaganda comercial d'unes en detriment d'altres.

No obstant això, s'ha de dir que l'espai que els diaris van dedicar a la notícia va ser bastant mesurat (una columna o un breu) i els titulars no gaire sensacionalistes. A més, el mateix dia en què es va donar a conèixer la notícia, la majoria van incloure altres fonts (Ministeri d'Agricultura, FENIL, Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya, etc.), que posaven en dubte la validesa de l'estudi i/o oferien informació complementària i tranquil·litzadora per contrarestar la possible desconfiança que l'informe podia generar. També van consultar els experts per tal d'oferir informació que ajudés a entendre els paràmetres que s'havien avaluat a l'estudi i els possibles riscos que els problemes detectats podien suposar per a la salut del consumidor o la seguretat que oferia el producte ("*El llo de la leche*", *La Vanguardia*, 24-6-2011). La conclusió que es pot extreure de les valoracions que van fer els científics (majoritàriament investigadors universitaris especialistes en nutrició i bromatologia) és que l'estudi hauria d'haver aportat més informació i dades més detallades per confirmar els resultats, ja que, tot i que la llet pot perdre nutrients durant el tractament tèrmic per eliminar-ne els microorganismes patògens, els processos de control de la producció garanteixen uns estàndards de qualitat d'obligat compliment, que els productors han d'obeir. Però les dades exposades a l'informe indueixen a pensar que s'estan produint algunes irregularitats, un fet que si realment és cert s'ha de demostrar i denunciar davant de l'Administració, perquè prengui les mesures adequades. En aquest sentit, val a dir que l'OCU indicava a la nota de premsa que, a la vista dels resultats, havia sol·licitat a la Secretaria d'Estat de Medi Rural i Aigua un major control i regulació del contingut de la llet en "extracte sec magre, greix, fosfats, estabilitzants i sèrums làctics afegits".

Principals crítiques que va rebre l'informe

Un dels aspectes que més es van criticar d'aquest informe des del sector industrial (FENIL) va ser "*la falta de fonament*" (*La Vanguardia*, 22-6-2011), així com de transparència informativa, pel fet de no "*especificar la metodologia emprada per valorar la qualitat de la llet, ni els criteris de mostreig i anàlisi*", com comenta Quim Monzó en un article d'opinió a *La Vanguardia* ("*Críticas, las justas*", 25-6-2011). A més, es pot dir que l'anàlisi

que va fer públic l'OCU -i que està disponible a la seva web- no era un informe tècnic pròpiament, sinó més aviat una exposició de resultats, amb valoracions que en alguns casos tenien un to explícitament sensacionalista, impropis d'un estudi científic: “*diferencias abismales de calidad*” i “*alarmante falta de control*” com es pot comprovar a la nota de premsa que l'OCU va fer arribar als mitjans (l'estudi es va publicar a la revista OCU-Compra Maestra, núm. 361, corresponent als mesos de juliol-agost).

Des de l'Observatori de la Comunicació Científica es va sol·licitar l'informe tècnic; però, després de parlar amb les delegacions de l'organització a Barcelona i a Madrid, se'ns va comunicar que es tractava “d'un document intern i confidencial que no havia estat elaborat per a la seva difusió a l'exterior”, tot i que el responsable de Relacions Institucionals i Premsa ens va oferir la seva disposició per consultar qualsevol dubte.

Un altre aspecte qüestionable de l'informe és la fórmula que es va fer servir per presentar els resultats: un **rànquing** de marques. Aquesta fórmula és una classificació que estableix una relació comparativa entre un conjunt d'elements, i que, independentment del criteri o valor que determina aquest ordre, sempre implica que el primer presenta un valor superior al segon. Per això s'utilitza sovint en competicions esportives o també per fer estudis de màrqueting. Però no sembla ser la més idònia per fer un estudi sobre la composició de la llet o denunciar el descens que ha experimentat la seva qualitat en els darrers anys. I la prova és que l'efecte immediat que va aconseguir és orientar la compra del consumidor cap a unes determinades marques comercials en detriment d'altres.

La resposta de l'OCU

Davant les crítiques rebudes, l'OCU va emetre una altra nota de premsa el dia 22 de juny en què defensava el rigor científic de l'estudi indicant que els mètodes d'anàlisi aplicats eren els que determina la Federació Internacional de Lleteria (FIL) o la normativa ISO específica, i que el laboratori on s'havien dut a terme complia la norma ISO 9001:2008 en relació amb les anàlisis físico-químiques i microbiològiques de llet i productes làctics. Aquestes afirmacions en realitat no afegien

més informació sobre els criteris i les mesures que havien donat lloc als seus rànquings, sinó que només donaven informació relativa al fet que la investigació s'havia realitzat seguint una normativa d'obligat compliment. D'altra banda, les anàlisis es van fer a un sol centre i no sembla que haguessin estat contrastades per altres.

Dit això, i malgrat que hi ha molts punts millorables en la comunicació de l'estudi de l'OCU i que la seva validesa des d'un punt de vista científic és possiblement qüestionable, els arguments en defensa del sector que, a través dels mitjans, van esgrimir la FENIL i l'Administració -i fins i tot alguns experts consultats- es basaven a confirmar que els productors complien les exigències legals en els processos de producció quant a control de qualitat i higiene. Però en la informació analitzada cap mitjà ni entitat va desmentir de manera explícita el missatge essencial que va denunciar l'OCU: que la qualitat de la llet que es ven actualment és pitjor que la que oferia aquest producte fa deu anys, que la composició d'algunes marques deixa molt a desitjar o que el preu i la fama no són sempre garantia de bona qualitat. A excepció de la professora de Nutrició i Bromatologia de la Universitat de Barcelona Maria Izquierdo, qui, en un article publicat a *La Vanguardia*, indicava que la llet no ha perdut qualitat i que tant aquest producte com d'altres aliments que mengem actualment “*mantenen els seus valors nutricionals*”, tot i que “*sí que han perdut gust, perquè vénen de lluny i volen consumir-los tot l'any*”. La professora Izquierdo també afirmava que la hipersensibilització envers els assumptes relacionats amb la nutrició és deguda al fet que “no s'han explicat bé els beneficis de la tecnologia en aquest àmbit” (“*El lío de la leche*”, *La Vanguardia*, 24-6-2011).

Segons que indicava l'OCU en la nota de premsa emesa el 22 de juny del 2011, els fabricants de les 47 marques analitzades disposaven dels resultats des del 30 de març del 2011 per oferir informació en defensa de la seva qualitat; però, segons afirma, només van respondre 26. A banda, en el temps que va passar des que la patronal va interposar la demanda fins que el jutge va desestimar-la (la sentència es va fer dictar el 26 de març del 2012), els mitjans tampoc no van recollir cap prova de la FENIL per rebatre les afirmacions

que feia l'OCU. No obstant això, davant les queixes del sector ramader, l'OCU va puntualitzar a la nota de premsa que l'anàlisi feta s'havia centrat en la llet que es troba als punts de venda, no en la que surt de les explotacions, que després és sotmesa a diferents tractaments.

Malgrat l'impacte inicial de la notícia, el cas no va tenir gaire seguiment a la premsa i va desaparèixer ràpidament (no va durar més d'una setmana), un fet que és una llàstima, perquè el consumidor es va quedar amb molts dubtes i, segurament, amb ganes d'ampliar la informació sobre els elements que determinen la qualitat d'aquest producte i les modificacions que pot experimentar durant el seu procés de producció, així com les raons que han provocat que aquesta hagi disminuït en els darrers anys, que l'OCU atribueix a "una relaxació en la normativa" i a la ramaderia extensiva.

Conclusions

1. Malgrat que el consum de cap de les marques de llet examinades implicava un risc per a la salut -com es va assegurar des de la indústria i l'Administració, i la mateixa OCU va fer constar en un comunicat posterior (22-6-2011)-, la publicació de l'informe va tenir un impacte negatiu en la imatge d'aquest producte i indirectament en la seva seguretat alimentària -ja que la qualitat és un concepte que s'associa a salubritat i garantia-, i també va disminuir la confiança que els consumidors dipositen en les marques, una relació difícil de restablir quan s'ha trencat.
2. Sempre que es posa en dubte la qualitat o la seguretat que per a la salut ofereix un aliment és fonamental oferir informació i recomanacions clares i precises als ciutadans sobre la relació beneficis/possibles riscos -si és que n'hi ha- que implica el seu consum, per tal d'evitar canvis en les pautes de compra i consum d'aquest aliment que suposin un risc afegit o encara més gran per a l'equilibri nutricional. En aquest sentit, val a dir que a la nota de premsa que va emetre el 22 de juny l'OCU va remarcar que *"en cap moment l'esmentada organització havia posat en dubte que la llet que es comercialitza suposi un risc per a la seguretat alimentària dels consumidors"* i que l'estudi només pretenia denunciar la mala qualitat que ofereixen algunes marques i indicar que no sempre és necessari pagar més per obtenir una llet de bona qualitat. A més, a l'estudi penjat al seu web, l'OCU recull declaracions de Sergi Calsamiglia, un investigador del Departament de Ciència Animal i dels Aliments de la Universitat Autònoma de Barcelona, qui recomana de forma explícita el consum de llet.
3. L'OCU té el dret i el deure de denunciar les irregularitats i els presumptes fraus que detecti, però no pot defensar el rigor científic dels seus estudis si no aporta les dades necessàries perquè externament es pugui comprovar la seva validesa.
4. L'elecció d'un rànquing no és la fórmula adient per valorar la qualitat i la composició nutricional d'un aliment, especialment quan la metodologia no s'especifica i els resultats no han estat contrastats per diversos experts o laboratoris.
5. La ràpida resposta del sector empresarial i l'Administració en defensa de la seguretat alimentària d'aquest producte, així com la també ràpida desaparició del tema als mitjans, va ser decisiva per evitar que es disparés l'alarma social i augmentés la desconfiança, un fet que revela la importància que en aquestes situacions té la capacitat de reacció i coordinació entre els diferents organismes responsables implicats.
6. No obstant això, ni els missatges "tranquil·litzadors" ni la interposició d'una demanda per part de la FENIL contra l'OCU van poder evitar que alguns consumidors canviessin els seus hàbits de compra en relació amb aquest producte i optessin per adquirir altres marques, si més no temporalment, com van constatar alguns fabricants. El cas, per tant, demostra la capacitat d'influència que organismes com l'OCU poden exercir sobre la població. Un poder que rau en la credibilitat i la confiança que els mateixos ciutadans li atorguen i que, per tant, també suposa una gran responsabilitat a l'hora de transmetre informació.

7. La falta de seguiment posterior del tema per part de la premsa i de resposta del sector empresarial en els mitjans de comunicació que no va presentar d'altres estudis, anàlisi o arguments científics per rebatre les acusacions de l'OCU o ampliar la informació sobre els processos de tractament als quals és sotmès aquest producte, van deixar qüestions en l'aire, que hagués estat interessant abordar per restablir la confiança del consumidor.

Per a més informació:

[Enllaç](#) a la pàgina web de l'Informe OCU. Per accedir a l'estudi en pdf activeu l'enllaç d'Anexos, ubicat en la part inferior dreta de la pàgina.

3.3. Contaminació i aliments

Introducció

L'any 2011 s'ha caracteritzat per la presència destacada d'episodis d'alerta relacionats amb la contaminació d'aliments: més de 300 dels prop de 3.000 textos registrats s'engloben sota aquest tòpic. Dins d'aquest grup s'inclouen des de successos puntuals –com la retirada del mercat d'una llaunadura tòxica d'origen xinès– fins a crisis de més envergadura, com la detecció de pinsos contaminats amb dioxines a Alemanya.

No obstant això, el risc que actualment es produeixi un episodi d'aquestes característiques s'ha reduït al mínim, gràcies a les normatives vigents i a l'establiment de sistemes de vigilància i control que vetllen pel seu compliment. Però, amb tot, continuen sorgint situacions d'alerta, que revelen la necessitat de no baixar la guàrdia, establir nous àmbits de control -si s'escau- i introduir millores. En aquests casos és fonamental una resposta ràpida de totes les parts implicades -l'Administració, el sector empresarial, els experts que investiguen les causes, etc.-, tant per localitzar l'origen del problema i prendre les mesures necessàries com per exigir responsabilitats. Però també és fonamental una bona estratègia de comunicació, ja que la informació que reben els ciutadans és essencial per conèixer quins riscos implica, com actuar i què s'està fent per resoldre aquesta situació. Els mitjans de comunicació, per tant, han d'oferir informació rigorosa i contrastada, a fi d'evitar una alarma social injustificada o l'aparició d'altres efectes no desitjats.

Per analitzar el tractament que reben aquests episodis a la premsa, hem seleccionat tres casos, que van ser provocats per diferents causes i, per tant, també enfocats de forma diferent.

3.3.1. Pinsos contaminats amb dioxines a Alemanya: un frau cíclic

Va ser un dels episodis de crisi alimentària més destacats de l'any i també un dels que va rebre més cobertura a la premsa (44 registres). *La Vanguardia*, el *Segre* i *El País* són els diaris que més informació van facilitar. Des del primer moment, però, l'episodi es va classificar com un "escàndol", ja que l'origen del problema va ser un frau: l'ús de greixos industrials per part d'un proveïdor que els va distribuir als fabricants per elaborar pinsos, que posteriorment es van vendre als ramaders per alimentar animals destinats al consum humà (aus i porcs bàsicament) a Alemanya, Bèlgica, els Països Baixos i el Regne Unit. Arran d'aquest episodi s'han reforçat els controls, de manera que Alemanya va anunciar que la producció de greixos per a ús industrial i els destinats per al consum d'animals no es podran produir a les mateixes instal·lacions. Els productors de pinsos hauran d'obtenir una nova llicència i subscriure assegurances de responsabilitat civil, entre d'altres obligacions.

Un exemple de bona pràctica en comunicació del risc

En aquest episodi, la posició de la premsa va ser la que cal esperar en una situació d'aquestes característiques, ja que, en general, va adoptar una actitud objectiva i neutral, indicant els països afectats per delimitar les zones de risc d'acord amb la informació que anaven facilitant les fonts oficials (la CE, el Ministeri d'Agricultura federal, la Fiscalia a càrrec de la investigació, etc.), i aportant informació útil per al lector en relació amb l'origen d'aquestes substàncies: com es produeixen, com s'incorporen a la cadena alimentària i quins poden ser els seus efectes nocius sobre la salut. A continuació exposem alguns exemples d'aquesta bona pràctica:

1. **Enfocament objectiu:** la premsa va abordar la notícia amb una actitud objectiva indicant en tot moment les zones on s'havien distribuït els pinsos i on es localitzaven els animals i els productes afectats.
2. **Valoració del risc:** a més d'informar sobre l'evolució de la crisi, els diaris van facilitar informació complementària en relació amb els riscos que podia comportar la ingestió d'aquestes substàncies, indicant la quantitat màxima tolerable que marca l'OMS -entre 1 i 4 picograms al dia per kg de pes corporal- i que els seus efectes perjudicials depenen de la dosi ingerida. El principal problema és que s'acumulen en el teixit adipós i per tant la seva concentració en l'organisme es va acumulant amb el temps. ("Cómo nos afectan las dioxinas", *El País*, 12-2-2011; "Sustancias tóxicas muy persistentes", *La Vanguardia*, 9-1-2011).
3. **Consulta als experts:** la premsa va recollir declaracions d'alguns dels científics més prestigiosos en epidemiologia i toxicologia (el veterinari Juan José Badiola, i els investigadors Miquel Porta, de l'Institut Municipal d'Investigacions Mèdiques, i Lluís Domingo, del Laboratori de Toxicologia de la Universitat Rovira i Virgili). Un fet que incrementa el rigor i la credibilitat de la informació que s'ofereix.
4. **Denúncia del frau:** la premsa va adoptar una actitud crítica, que entra dins de les bones pràctiques en periodisme, en denunciar que l'origen del problema és un frau que es repeteix cíclicament, i recordar d'altres casos precedents a Bèlgica, Itàlia i Irlanda: "Dioxinas alemanas con efecto dominó", *La Vanguardia*, (9-1-2011), "Un caso claro de fraude que se repite", *El País*, (8-1-2011).
5. **Missatge tranquil·litzador:** els diaris van confirmar que, segons el Ministeri de Sanitat, ni els pinsos ni els productes derivats dels animals afectats s'havien comercialitzat a Espanya, i que l'Agència Espanyola de Seguretat Alimentària (AESAN) havia incorporat en el seu web una pàgina que oferia resposta a algunes de les preguntes més freqüents que el consumidor es podia fer en relació amb aquest episodi (*El País*, suplement dominical, "Cadena alimentaria", 12-2-2011). En relació amb el control d'aquests compostos i la seva presència en la població, *La Vanguardia* va recollir un estudi de l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària (ACSA) on s'informava que a Catalunya els nivells de dioxines en aliments havien baixat significativament en els darrers onze anys, i que la seva concentració en la població girava entorn als 0,5 picograms de pes per kg corporal ("Comida tóxica", 12-1-2011). I el *Segre* va informar que, segons dades de la Conselleria de Salut, i en els últims cinc anys, a Catalunya només s'havien trobat dioxines per sobre del nivell establert -i lleugerament- en dues mostres (15-1-2011).
6. **Recomanacions als lectors:** també es van oferir algunes recomanacions a la població, indicant que per evitar l'acumulació de dioxines en l'organisme a llarg termini cal controlar el consum de greixos d'origen animal en la dieta -ja que aquestes substàncies s'acumulen sobretot en el teixit adipós dels animals-, especialment en dones embarassades i noies joves, a fi de protegir dels seus efectes els futurs nadons i lactants.
7. **Conscienciació envers el benestar animal:** aquest episodi va provocar accions de protesta a Alemanya per part d'agricultors, defensors dels animals i ecologistes contra el tractament que reben els animals, de les quals la premsa analitzada també se'n va fer ressò: *20 Minutos* indica que 300 científics van publicar un manifest en contra de les grans explotacions agropecuàries a les quals acusen de tractar els animals de forma "vergonzosa" (12-1-2011) i *La Vanguardia* recull la imatge d'uns manifestants que sostenen una pancarta que representa la figura d'una gallina contaminada amb dioxines (23-1-2011).

3.3.2. Aliments i aigua contaminats per radiacions a Fukushima (Japó): d'alarma nuclear a alerta alimentària

La notícia va saltar a la premsa a finals de març, uns deu dies després del terratrèmol i posterior tsunami que va sacsejar Fukushima, i que va provocar danys als reactors de la central nuclear ubicada en aquesta localitat i fuites de radioactivitat a l'atmosfera i al mar del Japó. Els experts van detectar nivells de radioactivitat molt elevats al mar i van advertir de la necessitat d'incrementar els controls per evitar que la radiació arribés a la cadena tròfica. Tot seguit, les autoritats van comunicar l'alerta a la població indicant que, per precaució, els nens i les embarassades no beguessin aigua de l'aixeta, pel fet de ser poblacions més sensibles. Així, el que inicialment va ser una alarma nuclear va donar pas a una alerta alimentària, un tema que va ser àmpliament cobert pels mitjans (més de 50 registres).

No obstant això, les dificultats per estabilitzar els reactors i tancar les fissures, i la falta de transparència informativa per part dels propietaris de la central nuclear (*Tokyo Electric Power*, TEPCO) van impedir una solució ràpida d'aquest problema, així com l'avaluació real dels danys causats i dels riscos potencials de les radiacions emeses o vessades al mar. Aquesta situació va afavorir l'alarma social, així com la incertesa i les especulacions, que els mitjans van reflectir -i magnificar en algunes ocasions- com podem veure a través de diversos indicadors que exposem a continuació. El resultat de tot plegat va ser un increment de la percepció del risc i la desconfiança entre la població, així com en d'altres països veïns i no veïns, que van vetar l'entrada a la importació d'aliments procedents d'aquesta àrea i adoptar altres mesures preventives.

La comunicació del risc:

un exemple que inclou encerts i errors

En general, els diaris analitzats reflecteixen la **confusió informativa** i la **manca de coordinació** entre els actors implicats en aquesta crisi, així com les dificultats per posar-li fi. Un exemple d'aquesta descoordinació és la **multiplicitat de fonts** d'informació que esmenten que, a l'igual que va passar en el cas del brot d'*E. coli*, sovint ofereixen **versions contradictòries**: així, mentre *El País* obria la notícia indicant que l'Organització Mundial de

la Salut advertia que la contaminació per radiació detectada en alguns aliments era “*un problema seriós i més greu del que es pensava*”, en el mateix text, i una mica més avall, els govern japonès afirmava que els nivells de iode i de cesi radioactius identificats en els aliments “no eren perillosos” (*El País*, 22-3-2011). I mentre TEPCO afirmava que el nivell de becquerels per litre d'aigua que concentrava el vessament suposava “*un risc mínim*”, els experts asseguraven que era exposar-se a jugar amb un marge de risc desconegut (*El País*, 5-4-2011). D'altra banda i amb certa freqüència, la premsa va fer servir una **terminologia sensacionalista**, que destacava la por i l'ansietat entre els ciutadans per aconseguir aigua mineral i el racionament d'alguns aliments entre els evacuats, o bé la incertesa i el descontrol de la situació, el que incrementava la percepció del risc en el consumidor: “*Alerta máxima en Fukushima por la fuga de plutonio: Japón admite que los acontecimientos en la planta son imprevisibles*” (20 Minutos, 30-3-2011); “*Detectan niveles de radiación en el mar 3.355 veces superior a lo permitido y el Gobierno japonés comienza a buscar ya soluciones desesperadas*” (20 Minutos, 31-3-2011); “*La ansiedad se instala en Tokio: Los residentes de la capital se abalanzaron ayer sobre los supermercados e hicieron acopio de agua mineral*”, i la informació s'acompanya de la imatge d'un ancià japonès carregant més aigua de la que pot portar en una bossa (*El País*, 25-3-2011); “*Vacas nucleares, leche radiactiva*”, on l'autor fa servir l'expressió “*infierno nuclear*” per fer referència a l'accident de Fukushima (*La Vanguardia*, 20-5-2011). Aquesta tendència és habitual en molts episodis d'alerta alimentària, per tal de captar l'atenció dels lectors. En aquest cas el risc era real, i és evident que la situació no estava sota control. No obstant això, potenciar el sensacionalisme és una pràctica que incrementa l'alarma social, el que no és aconsellable.

En aquest episodi, però, la premsa també va fer un paper positiu, en **denunciar les irregularitats** detectades en l'actuació dels responsables de la central nuclear, l'**opacitat informativa** de TEPCO i l'obligació d'aquesta firma a indemnitzar els agricultors afectats. A més, va **oferir informació complementària** als lectors sobre el risc que suposa la presència de partícules radioactives, el temps que es mantenen actives al medi

i els possibles efectes negatius sobre la salut que poden provocar en funció de la dosi i el temps d'exposició (Segre, 24-3-2011; font: Consell de Seguretat Nuclear, CSN). També va fer difusió de les reaccions dels diferents països i de les decisions preses en fòrums internacionals per **reforçar la seguretat** de les centrals nuclears que encara estan en funcionament. A banda, també es va fer ressò de l'anunci per part del Ministeri de Sanitat espanyol d'un augment en el control dels **productes importats del Japó** (*Diari de Tarragona*, 23-3-2011), una mesura que reforça la confiança dels consumidors en els sistemes de vigilància i els organismes encarregats de garantir la seguretat alimentària. No obstant això, i segons declaracions de Roberto Sabrido, president de l'AESAN, la pesca procedent d'aquest país només representa un 0,1% del total i majoritàriament es tracta de peixos grans que provenen de caladors situats a alta mar, raó per la qual el risc de contaminació era molt baix.

Un altre aspecte positiu és que aquest episodi va fomentar l'obertura d'un **debat sobre el model energètic** que volem en el futur i la **seguretat de l'energia nuclear**, que els mitjans van contribuir a alimentar recollint l'opinió d'experts de la UE (*El País*, 22-3-2011 i 24-3-2011) i declaracions de representants d'entitats i organismes oficials, com ara Carmen Martínez, presidenta del CSN (*Diari de Tarragona*, 30-3-2011); el president de la Generalitat, Artur Mas, i Josep M. Pelegrí, conseller d'Agricultura (*El Punt*, 21-3-2011), entre d'altres.

3.3.3. Peix blau i mercuri: la complexitat de comunicar el problema de la contaminació ambiental

En aquest cas, l'alerta es va desencadenar a principis de juliol, en què es va donar a conèixer un estudi de l'any 2003, elaborat per l'Institut Espanyol d'Oceanografia (IEO), que analitzava la contaminació per arsènic i metalls pesants en peixos i marisc d'interès comercial en 90 espècies, i confirmava la presència de mercuri en una concentració molt elevada en algunes mostres de peix blau recollides a l'oceà Atlàntic i a l'Índic. Segons els resultats, un 62,5% de les 128 mostres de marraix i el 54,2% de les mostres de peix espasa (emperador) superaven el nivell màxim legal de mercuri, i en el cas d'aquest últim més d'un 79% excedien el de cadmi. A l'alarma que podien provocar aquestes

dades se sumava el fet que el Govern espanyol havia mantingut l'informe en secret per no perjudicar els interessos del sector pesquer, fins que l'Audiència Nacional va donar la raó a l'ONG Oceana, que havia exigít que es fes públic.

A banda, i segons que indicava un article publicat a *El País* (2-7-2011, pàg. 32), a la revista *Environment International*³ s'havia publicat a l'abril un altre estudi que analitzava la presència de diversos contaminants - entre ells el mercuri - en nadons, a partir de les mostres de sang extretes del cordó umbilical de 1.883 parts en diverses ciutats espanyoles. Aquest estudi revelava que en un 64% dels casos el nivell de mercuri superava els límits que estableix l'Agència de Protecció Ambiental dels EUA. I afegia que l'estudi relacionava l'exposició al metall amb la ingesta elevada per part de la mare d'algunes espècies de peix blau durant l'embaràs, com ara peix espasa, marraix i tintorera, i, en menor proporció, tonyina vermella. Arran de les evidències, el Ministeri de Sanitat va actualitzar les recomanacions en relació amb el consum d'aquestes espècies de peix blau en poblacions sensibles (menors de 3 anys i dones embarassades o en període de lactància) a través d'un discret comunicat que es va penjar a la web de l'Agència Espanyola de Seguretat Alimentària i Nutrició (AESAN) el 14-4-2011, que aconsellava evitar completament el consum de certes espècies de peix (peix espasa, tauró, tonyina vermella i luci) a embarassades, mares lactants i nens menors de 30 mesos i limitar-ho a 50 g/setmana o 100 g/2 setmanes en nens dels 3 als 12 anys, i que va ser difosa a través dels mitjans. Aquestes noves recomanacions de l'AESAN van provocar les protestes del sector pesquer que, a través de la Confederació Espanyola de Pesca (CEPESCA), va demanar al Ministeri de Sanitat que rectificqués, sota l'argument que les concentracions màximes de mercuri en peix procedent de l'Atlàntic estaven molt per sota del límit per al consum humà fixat pel reglament comunitari, a excepció d'unes poques mostres d'una espècie tropical i, per tant, estaven provocant una alarma injustificada entre la població i un greu perjudici econòmic al sector. Segons el Ministeri, les noves recomanacions es basaven en l'adaptació per a Espanya d'informes de l'Autoritat Europea de Seguretat Alimentària (EFSA). Però es suposa que per evitar l'a-

3. Prenatal mercury exposure in a multicenter cohort study in Spain. Ramon R, Murcia M, Aguinagalde X, Amurrio A, Llop S, Ibarluzea J, Lertxundi A, Alvarez-Pedrerol M, Casas M, Vioque J, Sunyer J, Tardon A, Martinez-Arguelles B, Ballester F. Environ Int. 2011 Jan 14.

larmisme, i davant de les crítiques de CEPESCA, la ministra Leire Pajín va transmetre un missatge “tranquil·litzador” indicant que el consum de peix blau no implicava riscos per a la salut, i que la informació facilitada eren només recomanacions per evitar riscos en els grups més vulnerables de la població, no una alerta alimentària pública.

Un exemple de mala pràctica en comunicació del risc

Aquest episodi arrenca d'una actuació ‘irregular’, ja que adverteix d'un risc potencial per a la salut que no s'ha comunicat en el seu moment, el que va en contra de la **transparència informativa** que exigeix una situació d'aquestes característiques i també de la normativa vigent (Llei d'accés a la informació ambiental, 2006, d'acord amb el Conveni Internacional d'Aarhus). Però també evidencia les dificultats que planteja informar sobre riscos de salut pública sense crear alarma injustificada o provocar malentesos, com va passar. En aquest cas, l'origen del problema va ser una mala estratègia de comunicació de base i la **manca de coordinació** entre els diferents agents implicats, el que va propiciar la **controvèrsia** posterior i la **confusió informativa** que reflecteixen clarament els diaris analitzats.

D'entrada, la falta de transparència informativa és un element que crea desconfiança en el consumidor i que s'ha d'evitar, especialment en la comunicació del risc; però en aquest cas es tractava d'una actuació incorrecta que els mitjans van denunciar, el que també és legítim. Per això, alguns van destapar la notícia amb aquests titulars: “*La contaminación del pescado, alto secreto*” (*El País*, 1-7-2011); “*El Gobierno ocultó durante siete años datos sobre el mercurio del pescado*” (*La Vanguardia*, 2-7-2011). Altres diaris van destacar les noves recomanacions dictades per l'AESAN, afegint, però, en titulars o en el text, que el Govern s'havia vist obligat a matisar-les posteriorment degut a les crítiques d'experts i de representants del sector pesquer, que asseguraven que s'havia creat una alarma innecessària, en aplicar unes recomanacions massa estrictes, que no s'ajustaven a la realitat de la concentració de metalls pesants i dels hàbits de consum d'aquestes espècies a Espanya.

La conclusió que probablement va extreure el lector és que no hi havia, per tant, unes pautes clares d'actuació. Tot i que els efectes negatius d'aquest metall sobre la salut i el risc associat al consum eren evidents, perquè els estudis exposats i tant els científics com els representants d'organismes ho confirmaven: “*El metal atraviesa la placenta y afecta al desarrollo cognitivo*” (*El País*, 2-7-2011), “*Hay evidencias de los efectos negativos desde los noventa*” (*El País*, 3-7-2011). Malgrat tot, no va quedar clar si es tractava d'un risc potencial o d'un risc real d'acord amb les dades de consum i el tipus de peix que es consumeix a Catalunya. Per mitigar l'alarmisme i ajudar el consumidor a avaluar el risc, alguns diaris van informar de l'existència d'un programa informàtic anomenat [Ribepeix](#) (*Diari de Tarragona*, 1-7-2011), que permetia conèixer els contaminants químics que s'ingereixen amb el peix en funció dels hàbits de consum i les característiques individuals; així com d'estudis que informaven de la reducció progressiva de la concentració de metalls pesants en els aliments que podem trobar al mercat (*El Punt*, 1-7-2011).

Deixant de banda la polèmica, el problema subjacent en aquest episodi és la **poca rellevància** que s'ha donat a la complexitat de comunicar els episodis de contaminació química dels aliments. De fet, i en aquest cas en concret per exemple, gran part dels malentesos i la confusió informativa s'haurien evitat si els resultats de l'estudi s'haguessin comunicat en el seu moment a la premsa i a l'opinió pública, oferint al mateix temps unes recomanacions clares, precises i revisades prèviament amb els experts que avaluessin l'impacte real en la salut dels riscos que es comuniquen, d'acord amb les pautes de consum habitual d'aquestes espècies en la població espanyola.

Per a més informació:

[Enllaç web](#) a AESAN per trobar recomanacions sobre el consum de peix en relació amb la presència de mercuri:

Conclusions

1. En general, a l'igual que passa amb les advertències sobre la contaminació ambiental o de l'aigua del mar, les alertes sobre la contaminació d'aliments acostumen a subestimar-se, sobretot quan el risc per a la salut que comporten no és visible ni immediat, i els efectes que produeixen en l'organisme depenen de la dosi i/o el temps d'exposició. En part, i probablement, perquè hem assumit que la contaminació és "la factura" que hem de pagar pel desenvolupament. No obstant això, el que sí que queda en la memòria és la sensació d'inquietud o pèrdua de confiança quan no s'han resolt de la forma correcta.
2. Aquests episodis evidencien la necessitat de reforçar la comunicació dels riscos en la salut que aquests contaminants comporten, per tal d'incrementar la conscienciació social envers aquest problema. En aquest sentit els mitjans poden prendre un paper actiu en recollir la veu d'experts i representants d'organismes oficials per obrir un debat, com ja ho han demostrat en el cas de la contaminació del peix, en què es va posar sobre la taula la necessitat de reduir l'ús del mercuri en processos industrials, o l'accident de Fukushima, que va plantejar quin és el millor model energètic del futur i la seguretat que actualment ofereixen les centrals nuclears.
3. Quan s'informa d'un possible risc alimentari, el més important és que tots els agents implicats - Administració, experts, personal sanitari, sector empresarial i els mitjans- treballin i actuïn coordinadament, per tal d'oferir informació veraç i fiable al consumidor, i evitar que circulin informacions poc rigoroses o no suficientment contrastades per canals d'informació no oficial que creïn incertesa i/o facilitin les especulacions, ja que, més que el risc en si mateix, el que preocupa al consumidor és no tenir la informació adequada ni conèixer realment a què s'està exposant i com ha d'actuar. Per això quan es comunica el risc és fonamental comunicar també l'impacte, és a dir, els possibles efectes nocius que aquests riscos poden tenir sobre la seva salut, i oferir recomanacions preventives o de conducta clares, específiques i útils per a la població.
4. El problema afegit en el cas de la contaminació és que els efectes sobre l'organisme de moltes de les substàncies que es consideren tòxiques són complexos, i de vegades és difícil valorar els efectes que tindran a curt o a llarg termini. En qualsevol cas, el millor és que la comunicació dels potencials riscos sigui coherent amb la informació de què es disposa i els hàbits de consum de la població en concret a qui va dirigida, així com deixar clar que no es pot confondre un consell de limitació de consum amb una alerta general.

4 Conclusions generals

L'any 2011 s'ha caracteritzat per un nombre més elevat d'episodis d'alerta sanitària respecte a anys anteriors, així com d'altres esdeveniments d'abast internacional vinculats a la seguretat alimentària, que, com constata l'INFORME SAM, han rebut una àmplia cobertura a la premsa analitzada. Aquest fet confirma l'interès social que desperten i, al mateix temps, la funció clau que els mitjans de comunicació duen a terme en erigir-se com una de les principals fonts d'informació per a la població en aquests casos.

Com en edicions anteriors, el pes del sector agroalimentari és rellevant en aquest INFORME, que comprèn una àmplia varietat de temes, des de la crisi que pateix fa anys el sector agrari a Catalunya o la reforma, de la PAC, fins a l'escalada en el preu dels aliments, l'empenta de la producció ecològica i de la venda sense intermediaris o el futur del mercat mundial de cereals. No obstant això, els temes que han rebut una cobertura més àmplia i possiblement han despertat també un major interès social han estat els episodis d'alerta relacionats amb la contaminació d'aliments i els que fan referència a les conseqüències de l'actual crisi econòmica, que ha provocat la disminució del poder adquisitiu de moltes famílies i l'impuls de campanyes de solidaritat per recaptar aliments davant del desbordament del Banc dels Aliments i d'altres entitats caritatives per poder respondre a la demanda creixent d'ajut i aliments.

Alguns d'aquests episodis de crisi han estat provocats per incidents lligats a fenòmens naturals difícilment evitables (com la greu sequera a la banya d'Àfrica o el terratrèmol i posterior tsunami a Fukushima), però d'altres han estat conseqüència de fraus comercials, com ara la contaminació per dioxines (un problema reiteratiu), o han estat agreujats per la falta de coordinació entre els agents implicats i errors en les estratègies de

comunicació. Tot això demostra que en aquest terreny mai no es pot baixar la guàrdia i que és necessari tenir una capacitat de resposta ràpida i introduir millores d'una manera continuada.

Quant als casos analitzats, s'han escollit en funció de la importància del tema abordat i el seu impacte, l'àmplia cobertura que han rebut als mitjans i la complexitat en la comunicació de la relació benefici/risc que comportaven. Tots ells, deixant a banda les diferències, evidencien els efectes negatius en la seguretat alimentària que pot provocar una mala pràctica en la comunicació d'una alerta. Per això, és imprescindible que a l'hora d'oferir informació als ciutadans tots els actors que hi estan involucrats -periodistes, experts, responsables d'organismes i d'institucions públiques, polítics, científics, etc.- tinguin ben presents un conjunt de recomanacions, que exposem a continuació:

- Actuar sempre de manera ràpida i coordinada, per evitar una alarma social injustificada o altres efectes no desitjats.
- Erigir portaveus oficials que facilitin informació clara i precisa de manera unificada, per tal d'evitar la multiplicitat de fonts, les possibles contradiccions i la confusió informativa.
- Proporcionar només la informació basada en dades disponibles, confirmades científicament i prèviament contrastades.
- Mesurar bé les conseqüències del que es comunica en cada moment i la manera de fer-ho, i evitar pràctiques de dubtosa eficàcia, com ara fer servir la imatge d'un polític desafiant un potencial risc per incrementar la credibilitat del seu discurs, incórrer en l'error de causar perjudicis comparatius (com suposa l'ús de rànquings), o encunyar expressions i utilitzar imatges que afavoreixin l'associació del consum d'un aliment a un potencial risc per a la salut, o que

incrementin la sensació d'alarma -sales d'hospitals, ús de mascaretes, etc.-, si no s'ha confirmat realment aquest risc.

- Potenciar sempre la transparència informativa i donar veu a tots els actors implicats per tal de trobar formes d'entesa si hi ha conflicte d'interessos, i treballar de manera conjunta a fi de trobar les millors solucions per als possibles problemes que es detectin en l'àmbit de la seguretat alimentària.
- Establir i oferir unes pautes d'actuació i prevenció a la població que siguin clares, precises i adients als seus hàbits de consum, a fi de facilitar la seva eficàcia i comprensió.

Un altre aspecte interessant dels episodis d'alerta alimentària és que, en ocasions, propicien l'obertura d'un debat social envers alguns temes d'interès per a la seguretat, que val la pena que els mitjans facilitin i potenciïn donant veu a totes les parts interessades des d'una perspectiva honesta, responsable i ètica, com exemplifica el cas de l'accident a la central nuclear de Fukushima en relació amb quin pot ser el millor model energètic del futur.

Per concloure, podem afirmar que en situacions d'alerta alimentària una bona estratègia en la comunicació del risc és un element clau per gestionar-la amb èxit, i evitar que comporti repercussions no desitjades en l'àmbit de la salut, l'economia i/o la confiança del consumidor. Per aquesta mateixa raó, aquesta tasca implica una responsabilitat afegida que han d'assumir tant els mitjans de comunicació com la resta dels agents que hi estan implicats. No podem oblidar que, com afirma l'investigador Mario Mazzocchi⁴ en un [article d'opinió](#) sobre les crisis de seguretat alimentària (*El País*, 28-2-2011): *"Menjar avui és més segur que mai, però també les notícies viatgen més de pressa"*, i més ara, en què poden utilitzar moltes més vies i aconseguir una difusió molt més àmplia, a causa de l'expansió de les xarxes socials.

4. Mario Mazzocchi és professor associat del Departament d'Estadística de la Universitat de Bolonya (Itàlia) i membre de la plataforma [Atomium Culture](#), que promou el talent i difon les idees més innovadores.

Directors de la Plataforma SAM

Alfons Vilarrasa

Vladimir De Semir

Aquest estudi ha estat coordinat per Gemma Revuelta, sots directora de l'Observatori de la Comunicació Científica de la Universitat Pompeu Fabra i Carme Pérez, periodista especialitzada en comunicació científica, i en ell han col·laborat Gianfranco Selgas, Verónica Escurriol, Carla Ten, Alba Gracia, Inés Navarro, Nadia Saoudi i Tomás Catalán.

Per part de l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària (ACSA) hi han participat Glòria Cugat i Patrícia Gosàlbez.

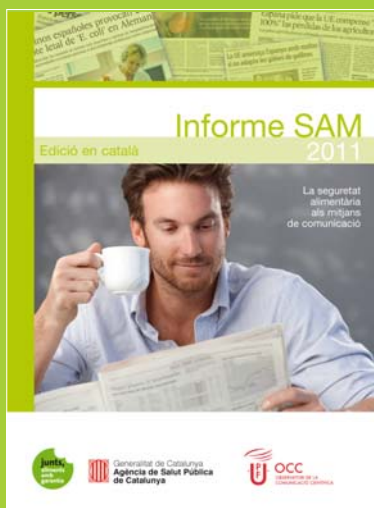
Agraïm la col·laboració de Martí Petit Bozzo, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) i del Gabinet Lingüístic de la UPF.

La traducció al castellà ha anat a càrrec de Catalina Berthelot, i la versió anglesa, de Clara Armengou.

Disseny gràfic: Domènec Òrrit

Agència Catalana de Seguretat Alimentària
Roc Boronat 81-95
08018 Barcelona
www.gencat.cat/salut/acsa
acsa@gencat.cat

Observatori de la Comunicació Científica
Universitat Pompeu Fabra
Roc Boronat 138
08018 Barcelona
www.upf.edu/occ
occ@upf.edu; @occupf

La **Plataforma SAM** (Seguretat Alimentària i Mitjans) és una iniciativa endegada al gener de 2008 per l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària (ACSA), juntament amb l'Observatori de Comunicació Científica de la Universitat Pompeu Fabra (OCC-UPF). Aquest projecte té com a objectiu millorar la capacitat ciutadana per prendre decisions sobre la base d'una bona informació.

Per tal d'assolir els seus objectius, la Plataforma SAM inclou quatre tipus d'activitats:

- Els **Informes SAM** anuals recullen l'anàlisi de la cobertura periodística de la seguretat alimentària en l'àmbit de Catalunya. Actualment s'han publicat l'Informe SAM 2007, l'Informe SAM 2008, l'Informe SAM 2009 i l'Informe SAM 2010. Aquest any s'ha dut a terme l'edició digital de l'Informe SAM 2011 en català, castellà i anglès, i es pot descarregar en pdf des del web de l'OCC-UPF i l'ACSA.
- Els **Quaderns Monogràfics SAM** són publicacions basades en reunions de petit comitè en les quals participen periodistes i especialistes de les diferents àrees a debat. Fins ara hem publicat set monogràfics: *L'oli com a notícia* (2008), *Organismes modificats genèticament (OMG): un repte de comunicació* (2009), *És segur el que mengem? La seguretat alimentària als mitjans de comunicació* (2010), *Volem menjar additius?* (2010), *Qui paga els errors de comunicació?* (2011), *Benestar animal, al plat i als mitjans* (2011) i *Cuina tradicional i tecnologia: poden conviure?* (2011).
- La **Xarxa SAM**, està oberta a totes les persones que participen d'una manera o una altra en la comunicació dels riscos alimentaris, entre les quals periodistes de mitjans de comunicació i responsables de comunicació a empreses i Administració, gestors i directius, tècnics, investigadors, personal sanitari, veterinaris, ramaders, educadors, representants d'associacions o d'organismes no governamentals i personal de l'Administració involucrat en la gestió o la comunicació del risc alimentari.
- Les **Jornades SAM** són reunions per tal que els membres d'aquesta xarxa informal o altres persones que hi puguin estar interessades puguin conèixer els resultats de les anàlisis que es vagin realitzant i comparteixin experiències i reflexions.

Generalitat de Catalunya
**Agència de Salut Pública
de Catalunya**

OCC
OBSERVATORI DE LA
COMUNICACIÓ CIENTÍFICA